MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

JOVITA POŠKEVIČIENĖ
VIEŠOJI TEISĖ

KORUPCIJOS KONTROLĖ IR PREVENCIJA PRIVAČIAME SEKTORIUJE: TEORIJA IR PRAKTIKA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
lektorius dr. Artūras Petkus

VILNIUS, 2015

TURINYS

ĮVADAS ... 3
1.KORUPCIJOS PRIVAČIAME SEKTORIUJE SAMPRATOS TEORINĖ ANALIZĖ ... 8
1.1 Klasikinė ir modernioji korupcijos samprata ... 8
1.1.1 Valstybės tarnautojui prilyginto asmens kaip specialaus subjekto interpretavimo aspektai ... 11
1.2 Korupcijos privačiame sektoriuje sąvokos ir teisinio reguliavimo problema ... 18
1.2.1 Teisinio reguliavimo problemos sprendimas ... 24
1.3 Privataus sektoriaus korupcijos esminių sąvokų elementų analizė ... 26
1.4 Korupcijos klasifikavimo pagrindai ... 28
1.4.1 Korupcijos klasifikacija pagal sektorius ir jų sąveiką ... 29
1.4.2 Privataus sektoriaus korupcijos klasifikavimo pagrindai ... 36
1.4.3 Korupcijos formos, kai tarpusavyje sąveikauja privatūs subjektai ... 37
2. KORUPCIJOS PREVENCIJOS KRYPTYS IR TAIKYMO GALIMYBĖS ... 41
2.1 Skaidraus verslo aplinka ir korupcijos prevencijos politika ... 41
2.1.1 Lietuvos siekis prisijungti prie EBPO ir ratifikuoti konvenciją dėl kovos su užsienio valstybių papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose ... 45
2.2 Korupcijos rizikų valdymas įmonėse ... 49
2.2.1 Kultūrinės prevencinės priemonės ... 50
2.2.2 Teisinės prevencinės priemonės ... 52
2.2.3 Organizacinės prevencinės priemonės ... 54
2.2.4 Kitos priemonės ir pasiūlymai ... 54
3. KORUPCIJOS KONTROLĖS IR PREVENCIJOS PRIVAČIAME SEKTORIUJE TYRIMAS 57
3.1 Tyrimo metodika ... 57
3.2 Tyrimo rezultatų analizė ... 58
IŠVADOS ... 69
PASIŪLYMAI ... 72
LITERATŪRA ... 73
ANOTACIJA ... 78
ANNOTATION ... 79
SANTRAUKA ... 80
SUMMARY ... 81
PRIEDAI ... 82
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ ... 86

ĮVADAS

Korupcijos fenomeno ištakos siekia senosios Romos imperijos laikus, kuomet žmonijos istorijos aušroje atsirado valstybės valdžia. Šis neigiamas socialinis reiškinys plačiai plito skirtingose civilizacijose, valstybėse, įvairiose visuomenės santvarkose ir iki šių dienų egzistuoja kaip globalaus masto problema - kelianti grėsmę socialinei, teisinei, ekonominei bei politinei sistemai. Korupcija stabdo trečiojo pasaulio valstybių vystymąsi, griauna sąžiningą verslą, iškreipia konkurencinę kovą, turi įtakos pirmaujančių valstybių politikai, pakerta demokratiją ir yra panaudojama organizuotų nusikaltėlių bei teroristų[1]. Lietuvoje korupcijos ir kovos su ja problema ypač aktuali ir madinga. Piliečiai išreiškia nepasitikėjimą dėl valdžios institucijų priimamų sprendimų skaidrumo, populiarumo siekiantys politikai polemizuoja šia tema vardan didesnių reitingų, o didžiausią susidomėjimą išreiškia žiniasklaida, kurios dėka į „dienos šviesą“ ištraukiamos ir paviešinamos aferos įvairiuose viešojo ir privataus sektoriaus lygmenyse.

Baigiamojo darbo aktualumas. Pastebima tendencija, kad labiau akcentuojamos ir aktualizuojamos korupcijos apraiškos viešajame sektoriuje – korupcija stereotipiškai įsivaizduojama tik kaip šio sektoriaus problema, tačiau abu sektoriai yra persipynę, griežtos ribos tarp jų nėra ir ji neturėtų būti dirbtinai kuriama, nes korupcija egzistuoja privačios ir viešosios srities sandūroje, kai ji atsiranda, taisyklės, būdingos viešajai sričiai, yra pažeidžiamos, kad būtų galima pasiekti naudos privačioje srityje[2]. Galima drąsiai teigti, jog Lietuvai trūksta privataus sektoriaus korupcijos suvokimo, o situaciją galima vadinti net paradoksalia, kuomet socialinių mokslų atstovai, visuomenės veikėjai diskutuoja šia tema nerasdami vieningo sutarimo koks reiškinys tai yra. Neretai teigiama, kad privatus sektorius turi pats spręsti vidaus problemas ir papildomo kišimosi šiai sričiai visiškai nereikia. Kaip pavyzdys pateikiami verslininkų tarpusavio susitarimai, kurie labiau siejami su verslo etika ar sąžiningos konkurencijos principais, o kovą su tokia korupcija dėl lėšų ir pareigūnų stygiaus siūloma palikti verslo asociacijoms ar pačių verslininkų sąžinei. Toks požiūris neteisingas, nes pagrindinėmis korupcijos aukomis tampa visuomenė - vartotojai, kurių teisėtus interesus valstybė privalo užtikrinti ir ginti. Empirinių žinių stoka apie privataus sektoriaus korupcijos mastą, rimtumą ir nuostolius, neturėtų formuoti požiūrio, kad ši problema yra nesvarbi ar mažiau svarbi už viešojo sektoriaus korupciją. Korupcija privačiame sektoriuje sukelia rimtų finansinių (ekonominės išlaidos, neveiksmingumas, įvairios nuobaudos), teisinių (kaltinamieji aktai, ieškiniai, baudos), socialinių (prarasta reputacija, korupciją toleruojančios aplinkos sukūrimas) bei etinių (įmonės taisyklių ir

[1] Eigen, P. Korupcijos tinklas: kaip pasaulinio masto judėjimas kovoja su papirkinėjimu. Vilnius: Dialogo kultūros institutas, 2007, p. 11.
[2] Michailovič, I. Korupcijos apibrėžimo problematika. Teisė, 2005, Nr.54.

vidinės kultūros nuvertėjimas) padarinių su kuriais būtina kovoti siekiant pagerinti bendrą moralinę verslo kokybę.

Analizuojamos temos aktualumą atspindi sociologinių tyrimų ir ataskaitų rezultatai. 2013 m. pasaulinio korupcijos barometro duomenimis, respondentai korupcijos paplitimą privačiame sektoriuje įvertino 3,3 balo penkių balų skalėje ir prilygino korupcijos paplitimui sveikatos apsaugos srityje[3]. Remiantis pasaulinio neteisėtų veiksmų paplitimo tyrimo duomenimis, didžioji dalis pasaulio įmonių vadovų pripažįsta, jog konkurencija ir kyšininkavimas versle yra plačiai paplitęs reiškinys. Tuo tarpu Lietuvoje verslininkai situaciją vertina dviprasmiškai: 2014 m. Lietuvos korupcijos žemėlapio[4] duomenimis 70 proc. apklaustų verslininkų pritarė nuostatai, kad korupcija yra viena iš kliūčių vystyti sėkmingą verslą, tačiau paklausti, ar duotų kyšį, 43 proc. be dvejonių atsakė – taip, nes tai puiki investicija į verslą ir lengviausias problemos sprendimo būdas. Pagal specialaus 2014 m. Eurobarometro duomenimis, situacija panaši - 73 proc. respondentų laikėsi nuomonės, kad korupcija plačiai paplitusi, o 36 proc. apklaustųjų korupciją laiko viena iš pagrindinių kliūčių verslumui šalyje.[5] Maža to, PricewaterhouseCoopers ekonominių nusikaltimų ataskaitos 2014[6] duomenimis, privataus sektoriaus atstovai pripažino, kad vertingo turto pasisavinimas, turto įgijimas apgaule, kyšininkavimas ir buhalterinė apgaulė yra dažniausiai pasitaikantys ekonominiai nusikaltimai įmonių veikloje.

2014 m. vasario mėnesį Europos Komisija pirmą kartą istorijoje paskelbė kovos su korupcija ataskaitą, kurioje pažymėjo, kad korupcijos mastas visose 28 Europos Sąjungos šalyse gniaužiantis kvapą, ekonomikai kainuojantis 120 mlrd. eurų, o duomenys apie Lietuvą kelia susirūpinimą, mat pastaroji pavaizduota kaip viena korumpuočiausių šalių visoje Sąjungoje. Ataskaitoje akcentuojama, jog Lietuva nepateikė informacijos dėl perkėlimo priemonių, susijusių su 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pamatiniu sprendimu 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje, kuriuo valstybės narės buvo įpareigotos skirti ypatingą dėmesį korupcijai, nes ji kelia grėsmę įstatymus gerbiančiai visuomenei, iškreipia konkurenciją parduodant prekes bei komercines paslaugas ir trukdo patikimai ekonominei plėtrai[7]. Tam įtakos turėjo nacionalinėje teisėje egzistuojančios teisinio reguliavimo spragos, tinkamo teisinio pagrindo ir apibrėžtumo trūkumas.

---

[3] Transparency International. Pasaulinis korupcijos barometras 2013. Prieiga per internetą: http://transparency.lt/media/filer_public/2013/07/09/ti_pasaulinis_korupcijos_barometras_2013.pdf [žiūrėta 2014-01-10].

[4] Transparency International. Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014. Prieiga per internetą: *http://transparency.lt/media/filer_public/2014/12/22/korupcijoszemelapis2014.pdf*[žiūrėta 2014-01-10].

[5] Europos Komisijos specialus Eurobarometras 397, 2014. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_397_en.pdf [žiūrėta 2014-04-30].

[6] PricewaterhouseCoopers. Economic Crime Survey 2014. Prieiga per internetą: http://www.pwc.com/gx/en/services/advisory/consulting/forensics/economic-crime-survey.html [žiūrėta 2015-09-15].

[7] 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje.

Apibendrinus tyrimų rezultatus pastebimas dvilypumas, kuris atskleidžia ne tik moralinį klimatą visuomenėje, bet ir akivaizdaus pakantumo demonstravimą didėjantiems korupcijos mastams. Siekiant užkirsti tam kelią būtina puoselėti bendruomeniškumo, pilietiškumo, korupcijos netoleravimo ir atsakomybės jausmą. Skatinti verslo orientaciją į korupcijos prevenciją, mokyti atskirti viešuosius ir privačiuosius interesus, nubrėžti ir tobulinti antikorupcinės kultūros ugdymo kryptis, propaguoti verslo etikos ir sąžiningo verslo principus, o visų svarbiausia - sukurti tinkamą teisinį pagrindą efektyviam, tarptautiniuose teisės aktuose siūlomų korupcijos privačiame sektoriuje, prevencijos priemonių taikymui.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas. Darbe analizuojami ir kiti svarbūs mokslui ir praktikai klausimai, reikalaujantys išsamaus ištyrimo. Korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo ypatybės siejamos su subjekto požymiais: išplėsta, tačiau neaiškia „valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens“ sąvoka, „viešųjų paslaugų“ bei „viešojo administravimo“ sąvokų apibrėžtimis. Iki šiol Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse (toliau – BK) nėra specialiųjų normų, reglamentuojančių korupciją privačiame sektoriuje, tad egzistuoja teisinis neaiškumas kokia apimtimi bendrosios normos turėtų apimti privatų sektorių. Pasak valstybės pareigūnų, kyšininkavimą privačiame sektoriuje galima traktuoti kaip nusikaltimą remiantis tomis pačiomis nuostatomis kaip ir valstybės pareigūnų atveju. Tačiau situacija nėra tokia paprasta, mat, kyšio davimas asmeniui, veikiančiam pagal jam suteiktas galias, o ne atitinkamų pareigų pagrindu bei kyšininkavimas tarp dviejų privačių juridinių asmenų, nepatenka į dabartinę nacionalinių teisės aktų taikymo sritį. Maža to, papildomos teisinės sumaišties sukėlė 2014 m. kovo 13d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos nutartis[8], pakeitusi iki šiol galiojusią korupcinių nusikaltimų privačiame sektoriuje teismų praktiką. Išaiškinta, jog BK XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ išvardinti nusikaltimai negali būti taikomi privatiems asmenims. Kaip minėta, kituose BK skyriuose teisės normos susijusios su korupciniais nusikaltimais privatiems asmenims neįtvirtintos, tad vadovaujantis principu *nullum crimen sine lege* (lot. nėra nusikaltimo, jei jis nenumatytas įstatymu) nebelieka atsakomybės už korupciją privačiame sektoriuje ir bausti už ją nėra galimybių. Esant tokiai situacijai atsiranda poreikis ieškoti naujų, efektyvių teisinių priemonių, kurių pagalba būtų tobulinamas teisinio reguliavimo mechanizmas. To reikalauja ne tik skaidraus verslo interesai, valstybės kovos su šešėliu politika, bet ir tarptautiniai Lietuvos įsipareigojimai.

Baigiamajame darbe tiriamos problemos ištyrimo lygis. Korupcijos privačiame sektoriuje tema pasaulyje analizuota nedaug, kaip ryškiausią pavyzdį galima išskirti „Transparency

[8] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014.

International“ iniciatyva 2009 m. atliktą tyrimą ir parengtą ataskaitą „Global Corruption Report 2009. Corruption and the Private Sector“, kurioje teigiama, kad korupcija privačiame sektoriuje yra viena esminių problemų tiek besivystančiose, tiek kylančios ekonomikos ir pramoninėse valstybėse[9]. Lietuvos teisinėje literatūroje yra nemažai darbų parengtų korupcijos tema apskritai, tačiau korupcijos kontrolės ir prevencijos privačiame sektoriuje mokslinei – teisinei analizei skirta nepagrįstai mažai dėmesio. Svarbu paminėti mokslininkę S. Zaksaitę, analizavusią korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo, kvalifikavimo ir įrodinėjimo problemas, žiniasklaidos, statybų ir farmacijos srityse. Mokslinius tyrimus šia tema atliko ir R. Burda, jis apžvelgė korupcijos privačiame sektoriuje apibrėžties ir teisinio reguliavimo galimybes. O vienas aktualiausių darbų šia tema, padėjęs pagrindus mokslinėms analizėms ateityje - Lietuvos teisės instituto mokslininkų atliktas tyrimas[10] apie įvairius piktnaudžiavimo, nesąžiningos konkurencijos ir apgavysčių atvejus įvairiose verslo srityse (žiniasklaidoje, privačiose švietimo įstaigose, sporte, teikiant sveikatos ar teisines paslaugas). Tyrimu siekta nustatyti, kurie reiškiniai gali būti laikomi korupcija privačiame sektoriuje.

Probleminiai klausimai –

Kas yra korupcija privačiame sektoriuje?

Kaip turėtų būti įgyvendinami teisinio reguliavimo ir kovos su korupcija privačiame sektoriuje mechanizmai?

Tyrimo objektas – korupcija privačiame sektoriuje.

Tyrimo tikslas – išanalizavus ir įvertinus korupcijos privačiame sektoriuje reiškinio ypatumus pateikti rekomendacijas dėl teisinio reguliavimo bei prioritetinių prevencijos priemonių taikymo.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti korupcijos privačiame sektoriuje sampratos problematiką;
2. Įvertinti esamą teisinį reguliavimą ir pateikti įžvalgas dėl jo tobulinimo;
3. Aptarti antikorupcinės politikos įgyvendinimą ir skaidraus verslo aplinką Lietuvoje;
4. Išanalizuoti korupcijos privačiame sektoriuje prevencijos priemonių sistemą ir pateikti siūlymus dėl korupcijos rizikų suvaldymo;
5. Įvertinti įmonių vadovų privataus sektoriaus korupcijos suvokimą, sužinoti asmeninę korupcinę patirtį ir išsiaiškinti, jų nuomone, korupciją sąlygojančias priežastis;

Mokslinės literatūros apžvalga. Darbo pradžioje buvo atlikta išsami preliminarių, antrinių ir pagrindinių mokslinių šaltinių, mokslinės informacijos, sociologinių tyrimų, apklausų ir pana-

[9] „Transparency International“ Lietuvos skyrius. Baudžiamosios atsakomybės už korupcinius nusikaltimus taikymo iššūkiai. 2011

[10] Ragauskas, P.,Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., Vitkutė, E. A. Korupcija privačiame sektoriuje: normatyvinė samprata ir paplitimas tam tikrose srityse. Vilnius: Justitia, 2014. – 112 p.

šių darbų analizė, įvertinta faktinė medžiaga, išanalizuoti ir susisteminti įvairių Lietuvos ir užsienio teisės mokslininkų darbai bei tyrimai.

Tyrimo metodai. Šiame darbe taikomas *teisinių dokumentų analizės metodas*, nagrinėjant LR BK ir įvairių įstatymų normas, teismų praktiką, teisės mokslo publikacijas, korupcijos kontrolę ir prevenciją vykdančių institucijų tyrimus, išvadas, ataskaitas.

Lyginamasis metodas naudojamas lyginant ir vertinant Lietuvos ir tarptautinius teisės aktus. *Aprašomuoju metodu* išaiškintos įvairios sąvokos ir apibrėžimai.

Abstrakcijos metodu atkreiptas dėmesys į svarbiausius dalykus, eliminuojant visa, kas neesminga.

Statistinio metodo pagalba darbas grindžiamas ne tik teoriniais, bet ir praktiniais aspektais.

Grafiniu metodu sudarytos diagramos - susisteminta ir grafiškai pavaizduota praktinio tyrimo metu gauta statistinė informacija.

Apibendrinimo metodo pagalba darbo pabaigoje apibendrintos galutinės išvados, suformuluoti pagrindiniai viso darbo teiginiai[11].

Ginamieji teiginiai:

1. Lietuvoje trūksta privataus sektoriaus korupcijos suvokimo.
2. Korupcija privačiame sektoriuje iš esmės skiriasi nuo korupcijos viešame sektoriuje, todėl reikalauja ypatingo teisinio reglamentavimo.
3. Privataus sektoriaus subjektai nėra pajėgūs savarankiškai kontroliuoti korupcijos privačiame sektoriuje.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, teorinė dalis (du skyriai), tiriamoji dalis, naudotos literatūros sąrašas (78 šaltiniai). Pirmame skyriuje pateikiama korupcijos privačiame sektoriuje sampratos teorinė analizė, antrame skyriuje aptariamos korupcijos prevencijos kryptys, trečioje dalyje tiriamas įmonių vadovų privataus sektoriaus korupcijos suvokimo lygis, vertinama asmeninė korupcinė patirtis, analizuojamos korupciją sąlygojančios priežastys. Darbe pateikta viena lentelė, 10 diagramų ir vienas priedas. Darbo apimtis 86 puslapiai. Magistro baigiamasis darbas parašytas lietuvių kalba. Darbo pabaigoje pateikiama anotacija ir santrauka lietuvių bei anglų kalbomis.

[11] Remiantis Tidikiu, R. *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.

1. KORUPCIJOS PRIVAČIAME SEKTORIUJE SAMPRATOS TEORINĖ ANALIZĖ

Siekiant, kad baigiamasis darbas būtų aiškus, tikslus ir nuoseklus, visų pirma, būtina išanalizuoti kriminologinėje literatūroje išskiriamas korupcijos sampratas, apibrėžti korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų subjekto požymius, aptarti korupcijos privačiame sektoriuje sąvokos problematiką susijusią su nacionaliniais ir tarptautinėje teisėje galiojančiais norminiais aktais, įvertinti teisinio reguliavimo galimybę, išskirti šio specifinio socialinio reiškinio sąvokos elementus, pateikti įvairias klasifikacijas ir formas.

1.1 Klasikinė ir modernioji korupcijos samprata

Mokslinėje literatūroje korupcijos klausimų nagrinėjimo atskaitos tašku įprastai laikoma korupcijos sąvoka. Korupcija – itin sudėtingas ekonominių, socialinių, politinių ir kultūrinių aspektų turintis neigiamas reiškinys, kurį sudėtinga išnaikinti ir vienareikšmiškai oficialiai apibrėžti. Remiantis mokslo šaltiniais, skirtingų šalių teisininkai, mokslininkai, tyrinėjantys ir analizuojantys šį reiškinį, pateikia įvairių, daugiau kaip tris šimtus siekiančių skirtingų šio sudėtingo reiškinio definicijų ir kiekviena jų savaip egzistuoja, atspindėdama korupcijos reiškinio įvairumą. Kaip jau minėta darbo įvade, korupciją įprasta sieti su neteisėtais valstybės tarnautojų veiksmais viešojo gyvenimo sferoje, tačiau nūdienos situacija liudija, kad korupcijos apraiškos itin aktualios ir privačiame sektoriuje. Korupcijos apibrėžimus pagal tai, kokią sferą jie apibrėžia kriminologinėje literatūroje įprasta skirstyti į apibrėžimus siaurąja prasme – kaip reiškinius valstybės tarnyboje, apsiribojant vien valstybės valdymo, vykdomosios valdžios sritimi arba plačiąja prasme – kaip privataus verslo, komercijos, žiniasklaidos, politikos reiškinius.

Klasikiniai korupcijos sampratos apibrėžimai sutinkami tarptautinių organizacijų dokumentuose. Vienas seniausių korupcijos siaurąja prasme apibrėžimų, teigiantis, kad „korupcija – tai piktnaudžiavimas valstybine valdžia siekiant gauti naudos asmeniniais tikslais“, aptinkamas tarptautinei kovai su korupcija skirtame Jungtinių Tautų Organizacijos informacijos žinyne[12]. Iš apibrėžimo matyti, kad į korupcijos sritį patenka ne vien kyšininkavimas, įtraukiamos tokios veikos kaip papirkimas, tarnybinių pareigų neatlikimas ar nepotizmas. Jungtinių Tautų metodinėje priemonėje dėl antikorupcinės politikos[13] plėtojama panaši idėja ir numatomos penkios grupės nusižengimų,

[12] United Nations action against corruption and bribery. United Nations Crime Prevention and Criminal Justice Division//September, 1997. Prieiga per internetą: http://www.uncjin.org/Documents/corrupt.htm [žiūrėta 2014-11-12].
[13] UN Guide for Anti-corruption Policines. Global Programme against corruption, 2003. Prieiga per internetą: https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/UN_Guide.pdf [žiūrėta 2014-11-12].

kurie laikomi korupcijos apraiškomis: pinigų (turto) pasisavinimas ir kiti valstybės nuosavybės perėjimo privačion nuosavybėn būdai, piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktai, turto ir pajamų nedeklaravimas, nepranešimas apie politinių partijų finansavimą.Tapatus klasikinis korupcijos apibrėžimas vartojamas Pasaulio banko, nurodant, kad „korupcija yra nusižengimas civilinei tarnybai, siekiant privačios naudos“. Samprata apima nederamą ir neteisėtą valstybės pareigūnų, taip pat politikų bei valstybės tarnautojų, kurių einamos pareigos sukuria galimybę valstybės lėšas bei turtą nukreipti sau ir savo bendrininkams, elgesį.[14] Pasak A. Raudonienės, aptartų apibrėžimų suponuojančių korupciją „siaurąją prasme“ veikų subjektai yra tik valstybės valdymo, viešojo administravimo pareigūnai ar tarnautojai. Tai gali būti mokesčių inspektoriai, muitininkai, policijos pareigūnai ar bet kokie kiti valstybės tarnautojai, priimantys sprendimus valstybės vardu. Korupcijos sąvoka apima tik sferas, kuriose veikė valstybės tarnautojai ar politikai, turintieji „viešą įgaliojimą – dirbantys viešojo administravimo institucijose, parlamente, savivaldybėse“. Iš korupcijos sąvokos „iškrenta“ privataus verslo, taip pat žiniasklaidos sfera. Pavyzdžiui, privačios bendrovės atstovas paėmęs atlygį iš konkuruojančios bendrovės ir daręs pastarosios atžvilgiu naudingus (o jo bendrovei nenaudingus) sprendimus arba suteikęs komercinę informaciją ir pan.[15]Siekiant išvengti tokių situacijų būtina transformuoti klasikinę (siaurąją) korupcijos sąvoką į moderniąją (plačiąją).

Modernus korupcijos apibrėžimas siejamas su korupcijos sąvoka plačiąja prasme, apimant privatų sektorių. D. Hellman papildo, kad ši sąvoka apima visas socialines veiklos sferas – privačią, viešąją, taip pat asmenis, atliekančius privačias bei viešąsias funkcijas, jeigu jie įgyja su tų funkcijų atlikimu susijusios naudos[16]. Pasak autoriaus į korupcijos subjektų sąrašą įtraukiami ne tik valstybės bet ir privataus sektoriaus atstovai, kurie siekdami asmeninės naudos netinkamai vykdo jiems pavestas funkcijas.

Modernaus korupcijos suvokimo pagrindu laikomas Europos Tarybos valstybių prieš korupciją grupės (GRECO) apibrėžimas. Korupciją apibūdinantis kaip kyšininkavimą ar kitokį veiksmą asmenų, kurie turi įgaliojimų, ir suteiktų atsakingų pareigų valstybiniame arba privačiame sektoriuje ir kurie pažeidžia savo įsipareigojimus kaip valstybės pareigūnai, privataus sektoriaus darbuotojai, nepriklausomi verslininkai arba bet kokio kito statuso asmenys, turint tikslą gauti neteisėtos naudos sau ar kitiems asmenims. Apibrėžime nurodyti asmenų veiksmai gali apimti sukčiavimą, nelegalius mokėjimus, valstybės lėšų išeikvojimą, neteisėtą politinių partijų paramą ir veiklą, daryti

[14]Langseth, P. An Effective Tool to Reduce Corruption. Responfing to Challenges of Corruption. – Rome/Milano, 2000. Publication No. 63. p 279.
[15]Raudonienė, A. Modernėjanti klasikinio korupcijos apibrėžimo Lietuvoje kaita. *Jurisprudencija*, 2002, t. 32(24), p. 116.
[16] Hellman, D. Defining corruption and constitutionalizing democracy. Michigan Law Review. 2013, Vol. 111 Issue 8, 1385-1422. p. 38.

įtaką rinkimams ir kandidatams, papirkinėjant balsus ar perduodant pareigas, piktnaudžiaujant įgaliojimais, darant įtaką privataus verslo darbuotojams, žurnalistams arba valstybės valdininkams. Kita ES institucija- Europos Komisija korupciją suvokią kaip disciplinos nesilaikymą, ko pasekoje piktnaudžiaujama galia, valdžia, nesivadovaujama etikos normomis priimant tam tikrus sprendimus, siekiant savanaudiškos naudos sau. Toks korupcijos apibūdinimas taip pat pagrįstas plačiąja korupcijos samprata.

Moderniu korupcijos apibrėžimu išplečiamas besinaudojančių savo padėtimi subjektų skaičius, įtraukiant privatų verslą, valstybinį ir viešąjį sektorius. Remiantis skirtingomis korupcijos sąvokomis atitinkamai skiriasi ir korupcinės veikos, užtraukiančios baudžiamąją atsakomybę. Korupcijai siaurąja prasme priskiriami nusikaltimai valstybės tarnybai, t. y. kyšio priėmimas, papirkimas, piktnaudžiavimas tarnyba, valstybės pareigūno neteisėtas dalyvavimas įmonės komercinėje, ūkinėje ar finansinėje veikloje, tarnybos įgaliojimų viršijimas, tarnybos pareigų neatlikimas, tarnybinis suklastojimas. Tuo tarpu korupcijai plačiąja prasme galima priskirti nusikaltimus ūkininkavimo tvarkai, t.y. komercinis papirkimas, neteisėtas atlyginimo paėmimas, piktnaudžiavimas pasitikėjimu komercinėje, ūkinėje ar finansinėje veikloje, viešojo pirkimo tvarkos pažeidimas, neteisėtas banko paskolos išdavimas, nepateisinamai rizikingų banko operacijų atlikimas ir kt. Akcentuotina tai, kad privataus ir viešojo sektoriaus atstovų (nevyriausybinių organizacijų, medikų, pedagogų, kitų profesijų atstovų) įtraukimas į korupcinių santykių sritį ne tik praplečia korupcijos subjektų skaičių, bet ir padidina korupcijos turinio traktavimo galimybes.

Tarptautinė nevyriausybinė, tirianti įvairaus pobūdžio korupciją, organizacija Transparency International pateikia savitą korupcijos apibrėžimą: „tai piktnaudžiavimas siekiant asmeninės naudos viešojo gyvenimo srityje“. Iš apibrėžimo atrodytu, kad korupcija suvokiama siaurąja prasme, tačiau remiantis organizacijos atliktais tyrimais pastebėta ir įvertinta, kad korupcija reiškiasi ne tik valstybiniame aparate, jos apraiškos aptinkamos teismuose, parlamentuose, visuomeninėse organizacijose, spaudoje, televizijoje ir privačiame versle.

Analizuojant bendrąją korupcijos sąvoką nacionaliniu aspektu, korupcijos apibrėžimas įtvirtintas tik viename nacionalinio lygmens norminiame teisės akte – Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatyme, pagal kurį *„korupcija – tai valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens tiesioginis ar netiesioginis siekimas, reikalavimas arba priėmimas turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal einamas pareigas, taip pat valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmai arba neveikimas siekiant, reikalaujant turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau arba kitam asmeniui ar šią naudą priimant, taip pat tiesioginis ar netiesioginis siūlymas ar suteikimas valstybės tarnautojui, jam prilygintam asmeniui turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado,*

privilegijos) už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens einamas pareigas, taip pat tarpininkavimas darant šioje dalyje nurodytas veikas.“(2.str. 2d)[17]. Prieš priimant šį įstatymą korupcijos terminas buvo vartojamas kaip visiems suprantama bendrinė sąvoka, normatyviai neįtvirtinant oficialios definicijos. Specialiųjų tyrimų tarnybos pateikto korupcijos apibrėžimo formuluotė atkartoja korupcijos sampratą siaurąja prasme ir iš pirmo žvilgsnio atrodytų, apima tik viešąjį sektorių, tačiau paminėtas valstybės tarnautojui prilyginto asmens terminas leidžia daryti prielaidą, kad lietuviškoji korupcijos samprata artimesnė moderniajai. Remiantis LR BK 230 straipsnio 3 dalimi valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus arba turi teisę veikti šios įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, ar teikia viešąsias paslaugas. Tokia traktuotė lyg ir patvirtina modernųjį korupcijos supratimą, tačiau nurodymas, kad asmenys turi turėti viešojo administravimo įgaliojimus arba teikti viešąsias paslaugas, sukelia problemų, siekiant patraukti atsakomybėn asmenis, dirbančius privačiame sektoriuje, už veiksmus kuriais pasireiškia korupcija. Papildomo teisinio neaiškumo įveda ir Lietuvos Aukščiausio Teismo praktika, pateikianti patikslintą valstybės tarnautojui prilyginto asmens sąvokos išaiškinimą, kuris bus aptartas toliau darbe.

Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta ir vertinant dabartinę korupcinę situaciją šalyje, būtina oficialiai įtvirtinti moderniąją korupcijos sąvoką, suformuluojant aiškų, tikslų korupcijos apibrėžimą, apimantį tiek valstybinio, tiek privataus sektoriaus korupcijos apraiškas. To pasekoje kiltų mažiau teisinio neaiškumo viešojo administravimo institucijų praktikoje, būtų lengviau įgyvendinamos efektyvią modernią traktuotę atitinkančios antikorupcinės programos ir taikomi antikorupciniai įstatymai, ginantys ne tik valstybės, bet ir privataus verslo interesus. A. Raudonienė siūlymu korupcija turėtų būti apibrėžta kaip ,,tyčiniai asmens veiksmai, kuriais tiesiogiai arba netiesiogiai žadamas, siūlomas, duodamas, prašomas ar priimamas neteisėtas atlygis siekiant asmeninės naudos sau ar kitiems asmenims už tam tikrų funkcijų atlikimą ar neatlikimą“[18].

1.1.1 Valstybės tarnautojui prilyginto asmens kaip specialaus subjekto interpretavimo aspektai

Baudžiamojo kodekso normos privalo būti taikomos sistemiškai, tačiau teismų praktikoje išskiriami tam tikri valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens sąvokos ypatumai ir interpretavi-

[17] Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios* 2000, Nr. 41-1162.
[18] Raudonienė, A., *supra note* 15, p. 119

mo aspektai, kurie sukelia daug praktinių problemų. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad:*„<...>BK 230 straipsnio 1-3 dalyse pateiktas oficialus sąvokų išaiškinimas leidžia nustatyti valstybės tarnautojo ir valstybės tarnautojui prilyginamo asmens požymius, pagal kuriuos sprendžiama, ar baudžiamąja teisine prasme asmuo yra valstybės tarnautojas (BK 230 straipsnio 2 ir 3 dalis). Vien tai, kad minėtų asmenų požymiai yra apibrėžti viename BK 230 straipsnyje, neleidžia daryti išvados , kad valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo yra laikomas valstybės tarnautoju. Tokį aiškinimą pagrindžia ne tik BK 230 straipsnio 1-3 dalyse nurodyti skirtingi požymiai, bet ir BK XXXIII skyriuje numatytos nusikalstamų veikų dispozicijos, kuriose, be valstybės tarnautojo, tiesiogiai nurodomas ir kitas – valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo (BK 225-229 straipsniai). Valstybės tarnautojo ir jam prilyginto asmens sąvokų oficialus išaiškinimas yra pateiktas BK XXXIII skyriuje ir minėti asmenys yra šiame skyriuje numatytų nusikalstamų veikų specialieji subjektai, nes BK 230 straipsnio 1 dalyje tiesiogiai nurodoma, kad joje yra kalbama apie šiame skyriuje nurodytus valstybės tarnautojus“*[19].

Pagal baudžiamojo įstatymo formuluotę iki 2004 m. liepos 13 d. valstybės tarnautojams buvo prilyginami asmenys, dirbantys bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar besiverčiantys profesine veikla ir turintys atitinkamus viešojo administravimo įgaliojimus ar teikiantys viešąsias paslaugas, išskyrus ūkines ar technines funkcijas atliekantį asmenį (230 str. 3d.). Įvertinus normos netobulumą 2004 m. liepos 5 d. valstybės tarnautojams prilygintų asmenų samprata buvo patikslinta, nurodant, kad valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus arba turi teisę veikti šios įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, ar teikia viešąsias paslaugas. Pakeitimai susiję su valstybės tarnautojui prilyginto asmens įgaliojimais (vietoje viešojo administravimo įgaliojimų įtvirtinami administraciniai įgaliojimai, pabrėžiantys vidinį įmonės, įstaigos ar organizacijos administravimą) ir specialaus subjekto statuso suteikimu asmenims, turintiems teisę veikti įmonės, įstaigos ar organizacijos vardu. Siekiant išsamiau atskleisti specialaus subjekto interpretavimo aspektus svarbu išanalizuoti visas 230 straipsnio 3 dalies sąvokas.

Valstybės tarnautojui prilyginto asmens statusas siejamas su dviem būtinais požymiais:

a) viena iš alternatyvių darboviečių: darbu bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje arba vertimusi profesine veikla;

[19] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-160/2013.

b) atitinkamų įgaliojimų turėjimu: administracinių, teisės veikti įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu arba teikti viešąsias paslaugas[20].

Darboviečių skirstymas į valstybinius ir nevalstybinius darinius nesukelia didelių praktinių problemų, tačiau sąvokas „valstybinė“, „nevalstybinė“, „privati įstaiga“, „įmonė ar organizacija“ tikslingiau įvardinti viešaisiais juridiniais asmenimis. Remiantis Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu[21] (toliau - CK) viešieji juridiniai asmenys yra valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių naudos sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus (t. y. valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir t.t.) (2. 34 straipsnio 2 dalis.). CK formuluotė turinio prasme tapati baudžiamajame kodekse įtvirtintai sąvokai, tad būtų tikslingiau jas suvienodinti. Tęsiant pirmojo požymio vertinimą, sąvokos „verčiasi profesine veikla“ turinys suprantamas plačiau nei faktinis tam tikrų funkcijų atlikimas juridiniame asmenyje su darbdaviu sudarius darbo sutartį. Vertimasis profesine veikla pagal BK 230 straipsnio 3 dalį traktuojamas kaip tam tikros profesijos srities paslaugų teikimas, reikalaujantis specialaus išsilavinimo, žinių, patirties ir įgūdžių. Verstis profesine veikla kvalifikaciją turi advokatai, notarai, auditoriai, architektai, gydytojai ir panašiai. Civilio kodekso komentare[22] pažymėta, kad profesinę veiklą galima laikyti viena iš komercinės veiklos rūšių, nes asmenys veikdami savarankiškai ir savo rizika siekia pelno, susijusio su paslaugų teikimu kietiems asmenims už atitinkamą atlyginimą. Tiesa, paslaugų teikimas už atlyginimą nėra esminė sąlyga, nes tam tikrų profesijų asmenys savo paslaugas teikia ir be atlyginimo. Skiriamuoju profesinės veiklos požymiu vertėtų laikyti teisės aktų nustatyta tvarka išduotų leidimų, licencijų turėjimą, kvalifikacinių egzaminų išlaikymą be kurių draudžiama verstis konkrečia veikla. Asmenys, vykdantys individualią veiklą pagal verslo liudijimus, nėra priskiriami asmenims, besiverčiantiems profesine veikla, nes iš tokių asmenų nereikalaujamas specialus išsilavinimas. Ir jei komercinė veikla vykdoma neįsteigus juridinio asmens, eliminuojama galimybė patraukti baudžiamojon atsakomybėn individualiai veikiančius asmenis už XXXIII skyriaus nusikaltimus pagal BK 230 straipsnio 3 dalies požymius. Tačiau vien aptartas asmens darbas juridiniame asmenyje ar vertimasis profesine veikla nesuteikia teisinio pagrindo tokį asmenį laikyti valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, būtina įvertinti antrąjį požymį - turimų įgaliojimų turinį.

Administracinių įaliojimų turėjimas BK prasme traktuojamas kaip juridinio asmens vidinis administravimas arba teisiniai įgaliojimai, kuriuos trečiųjų asmenų atžvilgiu turi teisės aktus įgyvendinantis asmuo. Administracinius įgaliojimus galima suprasti trejopai:

---

[20] Gutauskas, A. Korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų baudžiamojo teisinio vertinimo aspektai. Verslo ir teisės aktualijos, Vilniaus teisės ir verslo kolegija. ISSN 1822-9530.2008, Vol. 2. p. 26.
[21] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
[22] Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: *Justitia*, 2002.

a) administraciniai įgaliojimai pavaldiems asmenims (tam tikrų viešųjų įstaigų darbuotojai, susiję su viešojo administravimo veikla);

b) administraciniai įgaliojimai nepavaldiems asmenims (antstolio reikalavimai vykdyti sprendimus, pateikti informaciją apie skolininko turtinę padėtį ar susilaikyti nuo veiksmų, galinčių trukdyti vykdyti sprendimus; transporto įmonių darbuotojai, kuriems suteikta transporto kontrolės teisė, apimanti teisę nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti administracines nuobaudas; aplinkos apsaugos inspektoriai, turintys teisę surašyti administracinio teisinės pažeidimo protokolą, ir paimti iš aplinkos apsaugos įstatymų pažeidėjų neteisėtai įgytus gamtos išteklius ar produkciją);

c) kitokie administraciniai įgaliojimai, susiję su viešojo administravimo veikla (juridinio asmens valdybos ir stebėtojų tarybos nariai, tačiau nesant sutartiniams darbo santykiams, negalėtų būti pripažinti valstybės tarnautojams prilygintais asmenimis)[23].

Praktikoje gali kilti klausimas ar kiekvienos privačios įmonės direktorius turi viešojo administravimo įgaliojimus. Viešojo administravimo įgaliojimai, sietini su asmens teisiniais įgaliojimais, turimais jam nepavaldžių (trečiųjų) asmenų atžvilgiu ir suteiktais įstatymams, kitiems teisės aktams, vietos savivaldos institucijų sprendimams įgyvendinti, numatytoms viešosioms paslaugoms administruoti. Atsakant į klausimą, ar įmonės direktorius turi viešojo administravimo įgaliojimų, turi būti atsižvelgiama į tai ar jis turi teisės aktų nustatytų įgaliojimų sau nepavaldžių asmenų atžvilgiu, kurie suteikti įstatymams, kitiems teisės aktams, vietos savivaldos institucijų sprendimams įgyvendinti ar numatytoms tam tikroms viešosioms paslaugoms administruoti. Baudžiamojo įstatymo prasme administraciniai įgaliojimai apima viešojo administravimo įgaliojimus, o remiantis viešojo administravimo įstatymu viešasis administravimas suprantamas kaip įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo veikla, skirta įstatymams ir kitiems teisės aktams įgyvendinti priimant administracinius sprendimus, teikiant įstatymų nustatytas administracines paslaugas, administruojant viešųjų paslaugų teikimą ir atliekant viešojo administravimo subjekto vidaus administravimą. Tai reiškia, kad taikant BK 230 straipsnio 3 dalį*„<...> viešojo administravimo funkcijas atlieka ir kai kurios nevalstybinės įmonės. Valstybė suteikia teisę atskiroms nevalstybinėms ar privačioms įmonėms atlikti transporto priemonių techninė apžiūrą, tvarkyti nuodingas atliekas, išrašyti receptus (leidimus įsigyti vaistus ar kitas chemines priemones) ir pan. Tokios institucijos ar asmenys vykdo viešąjį administravimą, viešai administruoja. Tokiose įmonėse dirbantys asmenys turi viešojo administravimo įgaliojimus, <...> kaip ir asmenys užsiimantys profesine veikla“*.[24] Kuo daugiau

[23] Čaikovski, A. Valstybės tarnautojui prilygintas asmuo: funkcijos ir įgaliojimai. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 6(96), p. 91.

[24] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-809/2003.

valstybė savo vykdomų funkcijų perduoda privačioms įmonėms, tuo daugiau visai visuomenei rūpimų klausimų patikimi spręsti privačių bendrovių lygiu, kurios pagal savo prigimtį skirtos tik privataus intereso tenkinimui. Jei susiklosto tokia situacija, kad įvairios visai visuomenei svarbios gyvenimo sferos paliekamos spręsti ne valstybės tarnautojams, o privatiems asmenims, pastarieji negali elgtis atsižvelgdami vien tik į ekonominio naudingumo interesus ir piktnaudžiauti tais įgaliojimais, kurie pagal bendrą paskirtį priklausytų valstybės valdžios pareigūnams. Jei privatiems asmenims patikimas valstybės funkcijų įgyvendinimas, būtina nustatyti tokių privačių asmenų teisinę atsakomybę, jei pastarieji piktnaudžiautų valstybės jiems suteiktais įgaliojimais.[25] Įstatymų leidėjo kompetencija leidžia nevalstybinėms institucijoms, notarams, antstoliams suteikti įgaliojimus atlikti vykdomųjų dokumentų įgyvendinimo, faktinių aplinkybių konstatavimo ar dokumentų perdavimo funkcijas, o nustačius piktnaudžiavimo tarnyba faktą, asmenys taip pat atsako kaip nusikalstamų veikų įtvirtintų BK XXXIII subjektai.

Apibendrintai galima teigti, kad administracinių įgaliojimų turėjimas, tai asmens, dirbančio juridiniame asmenyje ar besiverčiančio profesine veikla, tam tikrų įgaliojimų turėjimas jam nepavaldiems asmenims ar kitokių administracinių įgaliojimų, susijusių su viešojo administravimo veikla, turėjimas. Tokie įgaliojimai dažniausiai susiję su asmeniu, turinčiu teisę veikti juridinio asmens vardu, siekiant užtikrinti tinkamą funkcijų vykdymą.

Būtent sekantis BK 230 straipsnio 3 dalies požymis, teisė veikti įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, siejamas su fizinio asmens teise atstovauti juridiniam asmeniui teisiniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Kasacinės instancijos teismas pripažįsta, kad *„teisė veikti juridinio asmens ar organizacijos vardu, tai teisė įstatymo ar atskiro įgaliojimo pagrindu sudaryti sandorius, atlikti kitokius teisinę reikšmę turinčius veiksmus, sukuriančius, keičiančius ar naikinančius juridinio asmens teises ir pareigas“*[26]. Asmuo turi teisę veikti juridinio asmens vardu, kai užima vadovaujančias pareigas. Civilinio kodekso nuostatos nurodo, kad juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus (2.81 straipsnio 1 dalis), o juridinių asmenų organų kompetenciją ir funkcijas nustato atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojantys įstatymai ir juridinio asmens steigimo dokumentai (2.82 straipsnio 1 dalis). Visais atvejais, siekiant įvertinti ar asmuo, įtariamas nusikalstama veika valstybės tarnybai, be aptartų požymių būtina nustatyti ar jo vykdoma veikla yra viešųjų paslaugų teikimas.

---

[25] Gutauskas, A., Laucius, J. Korupcija Lietuvoje: ikiteisminio ir teisminio nagrinėjimo praktika. Vilnius: Teisės institutas, 2007.

[26] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-5/2012.

Paskutinioji analizuojamo BK straipsnio sąvoka – „teisė teikti viešąsias paslaugas“ suprantama nevienareikšmiškai tiek dėl turinio, tiek dėl definicijos sandaros. Viešosios paslaugos sąvoka yra nauja Lietuvos baudžiamojoje teisėje, o teismų praktika šiuo klausimu nenuosekli. Iš įstatymo formuluotės nėra aišku, ar valstybės tarnautojui prilyginamas bet kuris asmuo, teikiantis viešąsias paslaugas, ar išskirtinai tik asmenys, dirbantys bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar besiverčiantys profesine veikla ir teikiantys viešąsias paslaugas.

Remiantis sisteminiu, loginiu normų analizės metodu, darytina išvada, kad valstybės tarnautojui turėtų būti prilyginamas asmuo, dirbantis minėtuose institucijose ar besiverčiantis privačia veikla, kai jo darbo specifika susijusi su viešųjų paslaugų teikimu kaip vienu iš alternatyvių įstatyme įvardintų funkcijų atlikimu[27]. Baudžiamasis kodeksas neapibrėžia viešosios paslaugos sąvokos, o baudžiamosios teisės specialistai siūlo vadovautis apibrėžimu pateiktu Viešojo administravimo įstatyme: „viešoji paslauga, tai valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas. Įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys.[28] Kaip matyti iš įstatymo nuostatų, paslaugų rūšių sąrašas nėra baigtinis, o tam tikrais įstatymų nustatytais atvejais ir privatiems asmenims suteikiama teisė teikti viešąsias paslaugas. Atrodytu, kad vadovaujantis Viešojo administravimo įstatymu, BK 230 straipsnio 3 dalies prasme valstybės tarnautojui gali būti prilyginamas bet kuris asmuo, kurio darbas ar profesinė veikla nulemia viešųjų paslaugų teikimą. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2014 metų kovo tryliktos dienos nutartimi baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014 pateikė patikslintą valstybės tarnautojui prilyginto asmens sąvokos išaiškinimą, nurodydamas, kad valstybės tarnautojui gali būti prilyginamas tik toks asmuo, kurio darbas ar profesinė veikla susijusi su teisiškai reikšmingų veiksmų atlikimu, kuriais siekiama užtikrinti viešąjį interesą ir kurių neatlikimas ar netinkamas atlikimas reiškia viešojo intereso pažeidimą.

Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija argumentavimo, kad „<...> *sprendžiant dėl to, ar asmuo BK 230 straipsnio prasme laikytinas valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, t. y ar jis gali būti kyšininkavimo (BK 225 straipsnis), piktnaudžiavimo (BK 228 straipsnis), neteisėto teisių į daiktą įregistravimo (BK* 228^1 *straipsnis), tarnybos pareigų neatlikimo (BK 229 straipsnis) subjektu, reikia įvertinti ir tai, kad minėtos nusikalstamos veikos pagal BK yra priskirtos nusikaltimams ir baudžiamiesiems nusižengimams valstybės tarnybai ir viešiesiems inte-*

[27] Gruodytė, E. Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 7(85), p. 92.
[28] Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 60-1945.

resams (BK XXXIII) skyrius). Tai reiškia, kad šių nusikalstamų veikų objektas yra normali valstybės institucijų veikla, jų ir apskritai valstybės tarnybos autoritetas, viešasis interesas. Būtent BK XXXIII skyriuje numatytų nusikalstamų veikų pavojingumas ir yra tai, kad tokiomis veikomis žala padaroma normaliam valstybės tarnybos funkcionavimui, valstybės institucijų veiklai, jų prestižui, pažeidžiamas viešasis interesas. <...> Kasacinės instancijos teismo praktikoje yra konstatuota, kad privataus ūkio subjekto vadovas ar kitas darbuotojas gali būti prilygintas valstybės tarnautojui, tačiau tokia išvada turi būti daroma įvertinus ne tik formalų einamų pareigų atitikimą BK 230 straipsnyje nurodytiems požymiams, bet ir jo padarytų veiksmų reikšmingumą valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-251/2013). Priešingu atveju <...> būtų iškreipta nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams esmė, BK XXXIII skyriuje įtvirtintų normų paskirtis"[29].

Remiantis tuo kas išdėstyta sprendžiant klausimą, ar asmuo turi specialaus subjekto požymių ir ar gali būti pripažįstamas nusikalstamos veikos vykdytoju, nepakanka įvertinti vien BK 230 straipsnio 3 dalyje nurodytus požymius. Kiekvienu atveju būtina remtis konkrečiais įstatymais bei kitais teisės aktais, pagrindžiančiais į kokias pareigas asmuo buvo priimtas, kokias funkcijas vykdė, kokias teises, pareigas, įgaliojimus turėjo, o svarbiausia ar asmens veika buvo pažeistas viešasis interesas. Toks išaiškinimas pateikiamas minėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos nutartyje, pabrėžiant, kad valstybės tarnautojui prilyginto asmens formuluotės turinys yra nagrinėjamas konkrečios bylos apimtyje.[30] Vertinant Teismo argumentaciją bendrame teismų praktikos kontekste, minėta nutartis įveda papildomo teisinio neaiškumo analizuojant ir taip sudėtingą valstybės tarnautojui prilyginto asmens sąvoką. Maža to, interpretuojant specialaus subjekto aspektus visas dėmesys koncentruojamas į valstybės tarnybos elementą. Teismas motyvuoja, kad BK XXXIII skyriuje numatyti nusikaltimai saugo valstybės institucijų veiklą, jų autoritetą, viešą interesą, tad šiame skyriuje numatyti nusikaltimai negali būti taikomi privatiems asmenims. Kituose BK skyriuose korupcinių nusikaltimų privatiems asmenims nenumatyta, tad Lietuvos Respublika gali susidurti su dideliais iššūkiais ir problemomis, kurios susijusios su imperatyviomis Konstitucijos nuostatomis, nacionalinę teisę aiškinti taip, kad nebūtų pažeisti Lietuvos tarptautiniai įsipareigojimai bei Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimai apibrėžti ir kriminalizuoti korupciją privačiame sektoriuje.

[29] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-P-89/2014.
[30] Petkus, A. Teismų praktikos aktualijos baudžiamosiose bylose dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veiksmų. *Jurisprudencija*, 2014, 21(2), p. 619.

1.2 Korupcijos privačiame sektoriuje sąvokos ir teisinio reguliavimo problema

Jau kurį laiką baudžiamosios teisės akademikai ir praktikai[31] kelia klausimą kas gi laikytina korupcija privačiame sektoriuje ir kodėl šis reiškinys nekriminalizuojamas Lietuvoje. Nepaisant teisinės - mokslinės analizės pastangų, vieningo atsakymo į klausimą iki šiol nėra. Situacijos sudėtingumą lemia analizuoto BK 230 straipsnio sąvokų netikslus vertinimas ir išaiškinimas, ribotas teisinis reguliavimas ir skirtingas šio reiškinio požymių nustatymas Lietuvos Respublikos nacionaliniuose, supranacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose.

Lietuvoje gausu teisės aktų, sudarančių kovos su korupcija teisinį pagrindą[32], tačiau nei viename nacionalinio lygmens norminiame teisės akte neįvardintas konkretus korupcijos privačiame sektoriuje terminas. Įstatymų leidėjas šio sektoriaus neišskiria kaip visuomeninių santykių dalyvio, kuomet teisės aktuose nustatomi tam tikri ribojimai ar teisinis reguliavimas. Pirmasis mėginimas pateikti korupcijos apibrėžimą, apimantį korupciją privačiame sektoriuje, sutinkamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje Lietuvos Respublikos nacionalinėje kovos su korupcija strategijoje, kurioje teigiama, kad: *„Valstybė siekia kovoti su korupcijos apraiškomis ne tik valstybiniame, bet ir privačiame sektoriuje. Korupcijos apibrėžimas (apimantis tik valstybės tarnybą), pateiktas Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo (Žin., 2000, Nr. 41-1162) 2 straipsnyje, neatitinka šių dienų realijų, kai korupcija privačiame sektoriuje kelia rimtą pavojų, nes veikia valstybinį sektorių. Būtina parengti aiškų ir tikslų teisinį korupcijos apibrėžimą, apimantį ir privatų sektorių. Tiksliai paaiškintą sąvoką būtų lengviau taikyti teisėkūroje, viešojo administravimo institucijų praktikoje, ją geriau suvoktų visuomenė, lengviau būtų deramai taikyti antikorupcinius įstatymus. Ši sąvoka turėtų būti apibrėžta Lietuvos Respublikos antikorupciniame įstatyme, suvienodinta su vartojamomis Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir kituose teisės aktuose“*[33]. Tačiau įsigalėjus Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymui, užsibrėžti strateginiai tikslai taip ir liko neįgyvendinti. Minėtas įstatymas tik „nustato pagrindinius korupcijos prevencijos principus, tikslus ir uždavinius valstybės tarnyboje ir privačiame sektoriuje <...>“[34]. Įstatymų leidėjas nepateikdamas korupcijos privačiame sektoriuje apibrėžimo, apsiribodamas tik bendra nuostata ir visą dėmesį sutelkdamas į viešąjį sektorių, įveda teisinio neaiškumo, nes išlieka klausimas ar korupcijos prevencijos principai, tikslai ir uždaviniai taikytini viešajam sektoriui gali būti

---

[31] Korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo ypatybes analizavo teisės dr. S. Zaksaitė, advokatas dr. A. Paukštė.
[32] Keletas jų: Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 57-2297; Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios.*2000, Nr. 41-1162; Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741; Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 2-16; Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 67-1659.
[33] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 4 d. nutarimas Nr. 1059 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija strategijos“. *Valstybės žinios*. Nr. 77-2702.
[34] Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios.*2002, Nr. 57-2297.

pritaikomi ir kovai su korupcija privačiame sektoriuje. Taip pat svarbu pabrėžti, kad iš įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje pateikto korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų sąrašo, korupcijos atvejais privačiame sektoriuje gali būti laikomos tik tokios veikos, kurios pasireiškia kyšio davimu ar ėmimu, tam tikra papirkimo forma, prekyba poveikiu arba viešųjų paslaugų teikimu. Taigi vadovaujantis korupcijos prevencijos įstatymu kitos veikos, padarytos privačiame sektoriuje net nebūtų traktuojamos korupcijos atvejais.2011 m. Seimas, keisdamas programinio pobūdžio dokumentą – Lietuvos Respublikos nacionalinę kovos su korupcija programą (toliau – Programa) oficialios korupcijos privačiame sektoriuje sampratos taip pat nepateikė. Programoje teigiama, kad *„Lietuvoje nėra atlikta išsamių tyrimų dėl korupcijos apraiškų privačiame sektoriuje, todėl nėra galimybės įvertinti šio reiškinio paplitimą ir numatyti antikorupcinio poveikio kryptis ir priemones“(16.p).* Tačiau Seimo pateikta bendroji korupcijos apibrėžtis teigia, kad *„korupcija – bet koks asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje (valstybės politiko, teisėjo, valstybės pareigūno, valstybės tarnautojo ir kito jam prilyginto asmens) elgesys, neatitinkantis jiems suteiktų įgaliojimų ar teisės aktuose nustatytų elgesio standartų, ar tokio elgesio skatinimas, siekiant naudos sau ar kitiems asmenims ir taip pakenkiant piliečių ir valstybės interesams“.(3.1 p.).* Pasak teisės srities mokslininkų, analizuojant šią sąvoką matyti, kad korupcija apima ne tik aktyvųjį, pasyvųjį, tarpininko kyšininkavimą, bet ir atvejus, kuomet kaltininkas veikia sąveikaudamas su kitu asmeniu ir kitais būdais, įskaitant veikimą individualiai. Korupcijos sąvoka nepasižymi vien tais atvejais, kai už atitinkamą veiką numatoma baudžiamoji atsakomybė. Korupcija gali būti siejama su elgesiu, neatitinkančiu suteiktų įgaliojimų ar teisės aktuose nustatytų elgesio standartų, siekimo naudos sau ar kitiems asmenims bei žala piliečių ir valstybės interesams.[35] Programoje postuluota korupcijos apibrėžtis, laikytina efektyviu bandymu įtvirtinti atnaujintą, oficialią korupcijos sampratą ir palengvinti Lietuvos tarptautinį įsipareigojimą kovoti su korupcija tiek viešame, tiek privačiame sektoriuje.

Privataus sektoriaus korupcijos sąvokos ir teisinio reguliavimo analizė neapsiriboja vien nacionalinio lygmens teisės aktais. Kovai su korupcija skiriamas ypatingai didelis dėmesys tarptautiniu mastu[36]. Svarbu pabrėžti, kad tarptautinio lygmens teisės aktai, priešingai, nei aptarti nacionalinio lygmens teisės aktai, pateikia modernų bendrąjį korupcijos apibrėžimą, (apimantį visas socialines veiklos sferas) siejamą su korupcijos sąvoka plačiąja prasme. Taip suvokiant korupciją nėra didelio skirtumo kas duoda ar priima kyšį – valstybės tarnautojas ar privataus verslo atstovas, mat apibrėžimas apima ne tik valstybės tarnybą, bet ir tarnybą privataus verslo sferoje.

---

[35] Ragauskas, P.,Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., Vitkutė, E. A., *supra note* 10, p. 8.

[36] Platesnio pobūdžio korupcijos apibrėžimas, apimantis privataus sektoriaus korupcinius reiškinius numatytas Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos 1997 m. gruodžio17 d. konvencijoje dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verlso sandorius, o Europos Tarybos Civilinės teisės konvencijoje dėl korupcijos. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 126-5733 reglamentuotas su korupcija patirtos žalos atlyginimo klausimas.

Lietuva yra pagrindinių antikorupcinių tarptautinių konvencijų dalyvė, o tai suponuoja atitinkamą teisinių pareigų vykdymą.2006 m. gegužės 12d. Lietuva ratifikavo Jungtinių Tautų Konvenciją prieš korupciją. Konvencijos 12 straipsnyje „Privatus sektorius“ teigiama, kad: *„Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, pagal pagrindinius savo nacionalinius principus imasi priemonių užkirsti kelią korupcijai privačiame sektoriuje, sustiprinti apskaitos ir audito standartus privačiame sektoriuje ir prireikus nustato veiksmingas, proporcingas ir atgrasančias civilines, administracines ar baudžiamąsias sankcijas už tokių priemonių nesilaikymą. <...> Siekdama užkirsti kelią korupcijai, kiekviena valstybė imasi reikiamų priemonių pagal savo įstatymus ir teisės aktus, reglamentuojančius buhalterinės apskaitos tvarkymą, finansinės atskaitomybės teikimą ir apskaitos ir audito standartus, kad būtų uždrausti veiksmai, kuriais siekiama padaryti bet kurį iš šioje Konvencijoje nustatytų nusikaltimų:*

a) neoficialios apskaitos sukūrimas;

b) neoficialių ar netinkamai įformintų sandorių vykdymas;

c) fiktyvių išlaidų apskaita;

d) įsiskolinimų registravimas klaidingai nurodant jų objektus;

e) suklastotų dokumentų naudojimas; ir

f) *sąmoningas apskaitos dokumentų sunaikinimas nepasibaigus įstatymo nustatytam terminui*“[37].

Nors šis tarptautinis dokumentas ir nepateikia korupcijos apibrėžimo jis yra svarbus įrankis kovoje su korupcija, nustatantis, kad valstybės turi apsvarstyti galimybę priimti atitinkamus teisės aktus ir imtis būtinų priemonių dėl baudžiamosios atsakomybės taikymo už kyšininkavimą privačiame sektoriuje.

Tuo tarpu kita, Lietuvos ratifikuota, Europos Tarybos Baudžiamosios teisės konvencijoje dėl korupcijos[38], valstybėms nebepalieka laisvos valios svarstymams ir imperatyviomis nuostatomis įtvirtina tarptautinę pareigą kriminalizuoti aktyvųjį ir pasyvųjį kyšininkavimą privačiame sektoriuje.[39] Valstybės, konvencijos dalyvės, taip pat įpareigotos numatyti baudžiamąją juridinių asmenų

---

[37] Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją. *Valstybės žinios.*2006, Nr. 136-5145.

[38] Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. *Valstybės žinios.* 2002, Nr. 23-853.

[39] Žr. Konvencijos 7 str.: *„Kiekviena Šalis priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad pagal jos nacionalinę teisę baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi tyčiniai veiksmai komercinės veiklos eigoje, kai asmenims, kurie vadovauja privataus sektoriaus subjektams arba juose eina bet kokias pareigas, tiesiogiai ar netiesiogiai yra žadamas, siūlomas ar duodamas bet koks nepagrįstas atlygis, skirtas jiems patiems arba bet kokia kitam asmeniui, už pažeidžiant savo pareigas atliekamą veiksmą arba neveikimą“.*

8str.:*Kiekviena Šalis priima reikiamus teisės aktus ir imasi kitų būtinų priemonių, kad pagal jos nacionalinę teisę baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi privataus sektoriaus subjektams vadovaujančių ar juose bet kokias pareigas einančių asmenų tyčiniai veiksmai komercinės veiklos eigoje, kai tie asmenys tiesiogiai arba netiesiogiai prašo arba gauna bet kokį nepagrįstą atlygį ar pažadą dėl tokio atlygio arba kai jie priima pasiūlymą ar pažadą dėl tokio atlygio, skirto jiems patiems ar bet kuriam kitam asmeniui, už pažeidžiant savo pareigas atliekamą veiksmą arba neveikimą“.*

atsakomybę už korupcinius nusikaltimus, nes korupcinių santykių subjektu pripažįstamas ir juridinis asmuo. Svarbu akcentuoti, kad galiojanti LR BK 225, 226 ir 227 straipsnių konstrukcija numato baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimą, tarpininko kyšininkavimą ir papirkimą, tačiau galiojantis šių nusikalstamų veikų sankcionavimas yra apribotas, (bausmės gali sulaukti tik valstybės tarnautojai ar jam prilyginti asmenys, kurie priėmė, pažadėjo, sutarė ar reikalavo kyšio ir asmenys, pasiūlę ar davę kyšį valstybės tarnautojui, jam prilygintam asmeniui ar tarpininkui) netaikant baudžiamosios atsakomybės už kyšininkavimą tarp dviejų privačių asmenų. Susidaro įspūdis, kad esant tokioms teisinėms spragoms, verslininkai galėtų vykdyti korupcinę veiklą ir būti už tai nebaudžiami. Tačiau svarbu paisyti ne tik galiojančios nacionalinės teisės - svarbūs ir kitų šalių įstatymai, kurie taikytini Lietuvos verslininkams. Eksteritorialiai taikomų įstatymų pavyzdžiais gali būti nuo 1977 m. galiojantis Jungtinių Amerikos Valstijų Korumpuotos veiklos užsienyje ir Jungtinės Karalystės Kyšininkavimo įstatymas. Pirmasis įstatymas taikomas valstybės tarnautojų kyšininkavimui, kriminalizuojant bet kokioje pasaulio valstybėje padarytą korupcinio pobūdžio veiką, jei yra ryšys (darbuotojas, dirbantis JAV teritorijoje, prekių eksportas į JAV) su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis. Jungtinės Karalystės įstatymo taikymo sritis platesnė, apimanti kyšininkavimą tarp privačių asmenų, draudžianti ne tik kyšius, bet ir nelegalius palengvinimo mokesčius ar dovanas verslo partneriams.[40]

Tęsiant privataus sektoriaus korupcijos sąvokos problemos analizę, svarbu aptarti ir supranacionalinį teisės reguliavimo lygmenį. Lietuvos Respublikai įstojus į Europos Sąjungą ir tapus visateise nare, ES teisės sistema de jure tapo Lietuvos vidaus teisės sistemos dalimi. ES itin aktyviai vykdo kovos su korupcija politiką privačiame sektoriuje. Atsižvelgdama į 1998 gruodžio 21d. Tarybos rezoliuciją dėl organizuoto nusikalstamumo prevencijos, siekiant sukurti visapusišką kovos su ja strategiją, ES Taryba patvirtino bendruosius veiksmus dėl korupcijos privačiame sektoriuje, o valstybės pritarė nuostatai, kad prevencija yra ne mažiau svarbi nei integruoto pobūdžio represiniai veiksmai korupcijos privačiame sektoriuje atžvilgiu. Itin svarbus2003 m. liepos 22 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje. Nors ir nepateikęs korupcijos privačiame sektoriuje sąvokos, šis sprendimas aktualus tuo, kad apibrėžė aktyvios ir pasyvios korupcijos privačiame sektoriuje požymius ir įpareigojo valstybes nares iki 2005 m. liepos 22 d. suderinti nacionalinius teisės aktus su sprendimo nuostatomis. Pamatinio sprendimo 2 straipsnyje nurodomos dviejų tipų, korupcijai privačiame sektoriuje priskirtinos veiklos, kurios turi būti traktuojamos kaip nusikaltimai ES valstybėse narėse: *„Kiekviena valstybė*

[40] Transparency International. Prieiga per internetą: *http://transparency.lt/news/2010/06/21/transparency-international-atstovai-komentuoja-privataus-sektoriaus-skaidruma-zurnale-versus/* [žiūrėta 2015-03-12].

narė imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad toliau nurodyta darbo veikloje padaryta tyčinė veikla būtų laikoma baudžiamuoju nusikaltimu:

a) žadėjimas, siūlymas ar davimas, tiesiogiai arba per tarpininkus, asmeniui, kuris, eidamas bet kurias pareigas, vadovauja ar dirba privataus sektoriaus įmonėje, kokio nors nepagrįsto atlygio jam pačiam arba bet kuriam trečiajam asmeniui, kad tas asmuo atliktų kokį nors veiksmą arba jo neatliktų pažeisdamas savo pareigas;

b) prašymas ar priėmimas, tiesiogiai arba per tarpininkus, kokio nors nepagrįsto atlygio, arba priėmimas pažado dėl tokio atlygio sau pačiam ar bet kuriam trečiajam asmeniui, einant bet kurias pareigas vadovaujant ar dirbant privataus sektoriaus įmonėje, kad būtų atliktas arba neatliktas koks nors veiksmas nusižengiant savo pareigoms" (2 str. 1 d.).

„Valstybės narės imasi reikiamų priemonių siekdamos užtikrinti, kad 2 straipsnyje nurodytos veiklos kurstymas ir bendrininkavimas būtų laikomi baudžiamaisiais nusikaltimais." (3 str.) Pastebėtina, kad straipsnyje įvardintų veiklų formuluotės artimos LR BK kyšininkavimo, papirkimo ir tarpininko kyšininkavimo sąvokoms.

Kitas, ne ką mažiau svarbus, dokumentas, pateikiantis nusikalstamų veikų, kurios sudaro korupcijos turinį sąrašą bei atkartojantis aktyvaus ir pasyvaus kyšininkavimo privačiame sektoriuje sąvokas - Europos Tarybos Baudžiamosios tesės konvencija. Lietuvos kaip ES narės pareiga - užtikrinti tinkamą ES teisės aktų inkorporavimą į nacionalinę sistemą, tačiau kovos su korupcija sritis valstybei itin opi. Sprendžiant iš 2014 m. vasario 3d. Europos Komisijos kovos su korupcija ataskaitos Lietuvos Respublika nėra visiškai įgyvendinusi minėtų ES dokumentų, kurie tiesiogiai įpareigojo valstybes kriminalizuoti korupciją privačiame sektoriuje. Problema siejama su LR BK, pagal kurį korupcija privačiame sektoriuje reiškia nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams subjekto specifiką, susijusią su išplėsta subjekto samprata, tačiau svarbu pabrėžti, kad nei subjekto požymis, nei valstybės tarnautojui prilyginto asmens sąvokos išplėtimas nesąlygoja korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo.

Išanalizavus nacionalinio ir tarptautinio lygmens teisės aktus, apibendrintai galima teigti, kad korupcijos privačiame sektoriuje sąvoka oficialiai nėra niekur įtvirtinta, o pats korupcijos reiškinys apibūdinamas skirtingais aspektais. Remiantis nacionalinių teisės aktų analize į korupcijos sritį privatus sektorius neįtraukiamas, apibūdinami tik jame veikiantys subjektai, kurių veiklai būdingas administracinių įgaliojimų ar veikimo juridinio asmens vardu sampratos poveikis. Tarptautinio lygmens teisės aktuose korupcijos privačiame sektoriuje subjektų veiklos pobūdis apima darbus arba veikimą pažeidžiant savo pareigas. Privataus sektoriaus atstovai įtraukiami į korupcinių santykių sferą, taip praplečiant korupcijos turinio traktavimą ir padidinant korupcijos subjektų skaičių. Į korupcijos subjektų sąrašą galima įtraukti ne tik valstybės pareigūnus ar tarnautojus, bet ir komer-

cinių struktūrų vadovus, kurie veikimu ar neveikimu siekia neteisėtos naudos sau arba kitiems asmenims. Remiantis S. Zaksaitės įžvalgomis „korupcijos privačiame sektoriuje sampratą tikslinga apibrėžti kuo lanksčiau, nes korupcinių nusikalstamų veikų darymo būdas išeina už BK XXIII skyriaus ribų: korupciniai veiksmai gali apimti ir viešą, ir privatų sektorių, gali egzistuoti visa grandinė veiksmų, susijusių su kyšininkavimu, papirkimu, sukčiavimu, turto prievartavimu, neteisėtais viešaisiais pirkimais, konkurencijos teisės pažeidimais ir pan.“[41]. Remiantis tarptautiniais ir Lietuvoje galiojančiais teisės aktų korupcijos apibūdinamais R. Burda pateikia savitą korupcijos privačiame sektoriuje sąvokos apibrėžimą. Pasak jo, „tai asmenų, dirbančių privačiame sektoriuje, elgesys, pažeidžiant einamas pareigas ir nustatytus elgesio standartus, siekiant naudos sau ar kitiems asmenims ir taip pakenkiant savininko interesams“.[42] Mokslininko nuomone, „privatus sektorius siejamas su privačia arba asmenine nuosavybe, santykiais ir pan. Tačiau privatūs santykiai yra ne viešosios, o privatinės teisės reguliuojamas dalykas – tai civiliniai dviejų lygiaverčių partnerių santykiai. Kiek kitokie išskirtiniai santykiai susiformuoja tarp privačios įmonės ir samdomo darbuotojo, jie reguliuojami pagal darbo teisės normas ir principus. Būtent šiuose santykiuose atsiranda viešojo ir privataus sektorių (ūkio šakų) panašumų, ir kartu skirtumų, kai darbuotojas, einantis tam tikras pareigas (atliekantis funkcijas), įgalintas atlikti įvairias civilines manipuliacijas su samdytojo (darbdavio) turtu ar turtinėmis ir neturtinėmis teisėmis, pradeda naudotis savo privilegijuota padėtimi ir siekti asmeninės naudos, taip mažindamas privatininko pajamas“[43].

Apibendrinant, korupciją privačiame sektoriuje galima apibrėžti kaip tam tikrą korupcijos rūšį, kuri įvyksta, kai įmonės vadovas ar kitas darbuotojas, disponuojantis tik jam patikėta galia ir funkcijų vykdymo įtaka, viršija savo užduočių atsakomybę, veikloje su kitu privačiu asmeniu ar privačiu juridiniu asmeniu, siekdamas neteisėtos asmeninės naudos sau ar kitam privačiam ar juridiniam asmeniui[44]. Darbuotojas turintis diskreciją gali pasirinkti elgtis priešingai jo pareigoms ir atsakomybėms, dėl to gaus asmeninės naudos, tačiau tiesiogiai ar netiesiogiai pakenks įmonei ar organizacijai kurioje dirba. Šis apibrėžimas taip pat gali būti taikomas ne pelno siekiančioms organizacijoms, nevyriausybinėms organizacijoms, asociacijoms, labdaros ir paramos fondams ir net valstybės įmonėms tiek, kiek minėti juridiniai asmenys veikia tokiu pačiu pagrindu kaip privatūs juridiniai asmenys.

---

[41] Zaksaitė, S. Korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo, kvalifikavimo ir įrodinėjimo problemos: kai kurių praktinių pavyzdžių analizė. *Tesės apžvalga*. 2012, Nr. 2(9), p. 50.
[42] Burda, R. Korupcija privačiame sektoriuje: apibrėžties ir teisinio reguliavimo galimybės. *Verslo ir teisės aktualijos*. 2012, Nr. 7(1), p. 208.
[43] *Ibid.*
[44] Argandoña, A. Private –to-private corruption. IESE, Working Paper. No 531, 2003, p. 4. Prieiga per internetą: http://www.iese.edu/research/pdfs/DI-0531-E.pdf [žiūrėta 2015-10-20].

1.2.1 Teisinio reguliavimo problemos sprendimas

Tarptautinės organizacijos „Transparency International“ kovos su korupcija ekspertai[45], nagrinėjantys korupcijos reiškinius visame pasaulyje, patvirtina faktą, jog dauguma valstybių privataus sektoriaus korupcijos problemą sprendžia pasitelkdamos skirtingus metodus. Rusija, Latvija ir Prancūzija korupciją privačiame sektoriuje kriminalizavo atskira sudėtimi, Didžioji Britanija priėmė atskirą kyšininkavimo įstatymą, skirtą korupcijai tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuje kriminalizuoti.[46] O šalys, kurių nacionalinė įstatyminė teisinė bazė nenumato specialių korupciją privačiame sektoriuje reglamentuojančių teisinių normų, su minėta korupcijos forma kovoja tokiais būdais:

1. nagrinėja įvairaus pobūdžio nusižengimus baudžiamosios teisės apimtyje;
2. nagrinėja įvairaus pobūdžio pažeidimus civilinės teisės rėmuose, kurie suteikia teisę nukentėjusiai šaliai pareikšti ieškinį, siekiant visiško žalos atlyginimo. Europos Tarybos Civilinės teisės konvencijoje dėl korupcijos 8 str. įtvirtinta nuostata, kad kiekviena šalis savo nacionalinėje teisėje numato, jog bet kokia sutartis ar sutarties nuostata, numatanti korupciją, yra niekinė[47];
3. nesiima jokių teisinių priemonių ir korupcijos nulemtas problemas palieka spręsti pačioms įmonėms savireguliacijos priemonėms (vidiniais etikos kodeksais, specialiomis taisyklėmis ar susitarimais).[48]

Baudžiamieji nusižengimai ir civilinės teisės pažeidimai grindžiami trimis pagrindiniais principais, kurie pasitelkiami ne tik bausti už tam tikrą nepageidaujamą elgesį, tokį kaip neleistina konkurencija, bet ir naudojami kaip pagrindinės, privataus sektoriaus korupciją reglamentuojančios normos:

a) **Piktnaudžiavimo pasitikėjimu principas –** esama šalių, kuriose reglamentuojama vadovo ir darbuotojų pareiga būti lojaliems, sąžiningai vykdyti įsipareigojimus, dirbti vieni kitų labui ir interesams. Pareiga būti lojaliems nėra siejama vien tik su korupcija, labiau su požiūriu, jog elgesys, pažeidžiantis darbo santykius (piktnaudžiavimą tarnyba), turi būti baudžiamas. Šio principo veikimo pavyzdžiu galima laikyti situacijas, kai įmonės vadovui ar darbuotojui draudžiama naudoti įmonės turtą ar aktyvus siekiant asmeninės naudos. Prie panašių korupcinių nusižengimų galima priskirti interesų konfliktus ar slaptus komisinių priėmimus. Balkanų šalyse pvz. Serbijoje ir Slovėnijoje piktnaudžiavimo tarnyba ir pareiginių nuostatų nesilaikymas traktuojamas kaip piktnaudžiavimas atsakingomis pareigomis. Pasitikėjimo pažeidimas Anglijos ir Velso, Prancūzijos teisėje lai-

[45] M., Martini. Regulating private-to-private corruption,Transparency International, 2014, p 5 Prieiga per internetą: http://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Regulating_private_to_private_corruption_2014.pdf [žiūrėta 2015-10-12].
[46] Zaksaitė, S. Korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo problemos. *Verslo ir teisės aktualijos,* 2012, 7(2),p. 344.
[47] Europos Tarybos Civilinės teisės konvencijja dėl korupcijos. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 126-5733
[48] Argandoña, A., *supra note* 44, p. 10.

komas nusikaltimu, darbo santykių vientisumą saugo Vokietijos, Pietų Korėjos, Švedijos, Jungtinių Amerikos Valstijų ir Japonijos teisė. Deja, ekspertų nuomone, iššūkiai kovoti su korupcija, nustatant pareigas dirbti atsižvelgiant į abipusius interesus ir lojalumą, sunkiai įgyvendinamos praktikoje, nes minėtos nuostatos retai reglamentuojamos darbo sutartyse, o pažeidimų įrodymas teisme gali tapti itin sudėtingu procesu;[49]

b) **Laisvosios konkurencijos principas –** Vokietija, Šveicarija, Čekija, Anglija ir Velsas privataus sektoriaus korupciją ir ekonominius nusikaltimus kriminalizavo remiantis laisvosios konkurencijos, vartotojų ir rinkos apsaugos principu. Pasak ekspertų, tam nereikia įrodinėti pažeidimo, kuris nulemtas pasitikėjimo piktnaudžiavimu, užtenka įrodyti faktą, kad neteisėta nauda buvo gauta iškreipus sąžiningą konkurenciją.[50]

c) **Nesąžiningo elgesio principas –** remiasi įmonės valdymo organo (vadovo, valdybos nario ar pirmininko) nubaudimu, jei valdant įmonės turtą ir aktyvus asmeniniai savanaudiški interesai buvo iškelti aukščiau įmonės interesų. Šiuo principu vadovaujasi Ispanija bei Šveicarija.[51]

Akivaizdu, kad valstybių nesieja vieningas teisinis reguliavimas, nėra bendro sutarimo kaip ir kokia apimtimi privaloma bausti privataus sektoriaus korupcijos pažeidėjus. Išvardintų principų ir nevienodų taisyklių taikymas reikalauja skirtingų standartų renkant įrodymus, todėl, sudaromi papildomi sunkumai norint nubrėžti aiškius teisinius rėmus, kuriais būtų galima pažaboti korupciją privačiame sektoriuje[52].

Manoma, jog valstybėms naudingiausia ir paprasčiausia korupciją privačiame sektoriuje reguliuoti specialiomis teisės normomis, kurios įtvirtintos, ankstesniame skyriuje išvardintuose, tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose. Šiuos teisinius dokumentus būtina inkorporuoti į nacionalinę teisės sistemą ir užtikrinti efektyvų jų laikymąsi. Visų pirma, tai paliktų mažiau laisvės korupcijai reikštis ir padidintų valstybėje veikiančių įmonių pelningumą. Antra, padėtų suvokti kiek daug socialinių išlaidų patiriama dėl korupcijos privačiame sektoriuje. Esminis aspektas, kurį privalo suvokti visuomenė ir valdžios atstovai – tai, kad korupcija privačiame ir viešajame sektoriuje neturi būti traktuojama kaip du skirtingi ir visiškai nesusiję dalykai. Pastebimas ir žinių stygius apie tai, kokią lemiamą įtaką padarytų korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimas, asmenų patraukimas baudžiamojon atsakomybėn ir įvairių nuobaudų taikymas. Pašalinus šias teisines spragas

---

[49] Heine, G., Rose, T. Private Comercial Bribery: A comparison of national and supranational legal structures. Max-Planck Institute, 2003, p.11. Prieiga per internetą: https://www.mpicc.de/shared/data/pdf/faprivate_bribery.pdf [žiūrėta 2015-10-12].
[50] Heine, G., Rose, T, *supra note 45,* p. 13.
[51] Argandoña, A., *op cit., 10.*
[52] Hess, D. Corruption in the value chain: private-to-private corruption in Global Corruption Report Corruption and the Private Sector. Transparency International, 2009.

atsirastų galimybė taikyti baudžiamąją atsakomybę už korupciją privačiame sektoriuje ir sulaikyti įmonių vadovus, darbuotojus dėl jų nesąžiningų ir neteisėtų veiksmų.

Apibendrinant tai kas išdėstyta, teisinio reguliavimo problemą išspręsti galima dviem būdais: pirmasis - pasitelkiant baudžiamosios teisės ir civilinės teisės priemones, kovojančias su korupcija tik jai atsiradus ir antrasis būdas – sukuriant savireguliacijos priemonių sistemą įmonės viduje, kai nuo korupcijos atvejų apsisaugoti padeda įvairūs metodai, normos, taisyklės, susitarimai, etinės aplinkos sukūrimas, palengvinantis etiškų ir moraliai teisingų veiksmų identifikavimą.

1.3 Privataus sektoriaus korupcijos esminių sąvokų elementų analizė

Tiriant korupcijos atvejus kyla probleminis klausimas, kurie konkretūs korupcijos atvejai gali būti laikomi korupcijos privačiame sektoriuje apraiškomis? Siekiant atsakyti į šį klausimą būtina pašalinti neaiškumus ir išsiaiškinti kokie subjektai priskirtini privačiam sektoriui ir ar kiekvienas atvejis, kai į korupciją įtraukiamas privatus sektorius, automatiškai tampa korupcija privačiame sektoriuje?

Atsakymas į klausimą kokie subjektai priskirtini privačiam sektoriui priklauso nuo išskirtinio socialinio reiškinio kontrolės mechanizmo ir specifinio veikimo poreikio, kurį lemia du pagrindiniai veiksniai: 1) ar yra vienoka arba kitokia subordinacija viešosios valdžios institucijoms (kuri grindžiama steigėjo, savininko arba kontrolinio akcijų paketo turėtojo statusu) ir 2) koks subjekto teisinį statusą ir jo veiklos laisvę apibūdinantis teisinio reguliavimo režimas jam yra taikomas[53].

Jei tam tikras subjektas yra subordinuotas t. y susietas pavaldumo, atskaitomybės ar kontrolės santykiais su viešosios valdžios institucijomis, tai tokio subjekto „veikloje pasireiškianti vidinė korupcinė rizika gali būti valdoma viešosios valdžios instrumentais: tokio subjekto veikla gali būti audituojama ir teikiamos juridinio asmens vadovybę suvaržančios rekomendacijos, jis gali būti verčiamas pasirengti ir/arba pasitvirtinti tam tikrus veiklos standartus ar procedūras, jis gali būti verčiamas pateikti tam tikrų sprendimų paaiškinimą ir/arba pagrindimą“[54]. Jei viešojo sektoriaus kontrolė nebūtų toks dinamiškas dalykas, subordinacija susietus subjektus būtų galima priskirti viešajam sektoriui.

Antrasis veiksnys į kurį būtina atsižvelgti, tai subjekto teisinį statusą ir jo veiklos laisvę apibūdinantis teisinio reguliavimo režimas. Privataus ir viešojo sektoriaus subjektai savo statusu priskiriami skirtingiems teisinio reguliavimo režimams, tad jiems galioja skirtingi (dispozityvus ir

---

[53] Ragauskas, P., Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., Vitkutė, E. A., *supra note* 10, p. 11.
[54] *Ibid.*

imperatyvus) teisinio reguliavimo metodai: privataus sektoriaus subjektai vadovaujasi principu *leidžiama viskas kas nėra uždrausta*, o viešojo sektoriaus subjektai įgalinti veikti pagal principą *draudžiama viskas, kas nėra tiesiogiai leidžiama.*

Jei įvertinus abu veiksnius nenustatoma veiksminga subordinacija viešosios valdžios institucijoms ir nesant teisinio reguliavimo tam tikru specifiniu klausimu asmuo geba elgtis savo nuožiūra, tai tokį subjektą galima priskirti privačiam sektoriui. Kaip atskirą kategoriją galima išskirti atvejus, kai juridinis asmuo nėra siejamas su valstybės ar viešosios valdžios institucija, tačiau akivaizdu, jog jis oficialiai įsteigtas siekiant ne privačios, o viešosios naudos. Nepaisant nominaliai turimo viešojo subjekto statuso viešąsias įstaigas, labdaros ir paramos fondus, asociacijas, profesines sąjungas, religines organizacijas ir politines partijas tikslinga priskirti privačiam sektoriui, nebent šie juridiniai asmenys įsteigti ir veiksmingai kontroliuojami viešosios valdžios institucijų, taikant bendrąjį draudimo režimą.[55]

Atribojus subjektus, atviras išlieka kitas klausimas - ar kiekvienas atvejis, kai korupcinio pobūdžio nusikalstamoje veikoje dalyvauja privatus subjektas, bus laikoma korupcija privačiame sektoriuje? Šiuo požiūriu korupciją pagal korupcinėje veikloje dalyvaujančių subjektų specifiką, siūloma skirstyti į 4 grupes:

1) privatus – privatus;
2) privatus – viešasis;
3) viešasis – privatus;
4) viešasis – viešasis.

Iš keturių nurodytų atvejų trys turi privataus sektoriaus elementą ir iš pirmo žvilgsnio vien dėl to galėtų būti laikomi korupcija privačiame sektoriuje, tačiau vien šio fakto nepakanka - svarbu atsižvelgti į šio socialinio reiškinio specifinius kontrolės ir prevencijos mechanizmus. Pagal tai korupcijai privačiame sektoriuje negalima priskirti antro atvejo, nes šiuo atveju korupciniai veiksmai (piktnaudžiavimas įgaliojimais ir taisyklių pažeidinėjimas) atliekami viešajame sektoriuje, o štai atvejį „viešasis-privatus“ galima analizuoti kaip korupciją privačiame sektoriuje, mat elgesio taisykles pažeidžia privačiame sektoriuje veikiantis subjektas ir įprasti valstybėje taikomi antikorupciniai mechanizmai netenka prasmės ir nustoja veikti.[56] Pirmas atvejis vienareikšmiškai laikomas korupcija privačiame sektoriuje, tačiau tarpusavyje sąveikaujant privatiems subjektams galimos įvairios korupcijos pasireiškimo formos, kurias būtina išsamiau aptarti kitame darbo skyriuje.

---

[55] *Ibid., p. 13.*
[56] *Ibid.*

1.4 Korupcijos klasifikavimo pagrindai

Korupciniai reiškiniai nėra vienalyčiai ir neturi aiškaus pavidalo. Įvairūs korupcijos reiškinio tyrinėtojai išskiria ne tik 300 skirtingų apibrėžimų, bet ir pateikia aibę šio reiškinio rūšių, formų ir klasifikacijų, padedančių atskleisti dėsningus korupcinių veikų priežastinius ryšius. Dažnai korupcijos formos tapatinamos su korupcijos rūšimis, tačiau, klasifikavimas pagal rūšis ir formas atspindi skirtingus klasifikavimo tikslus. Pasak A. Raudonienės, korupcijos forma arba kategorija yra pavidalas, kurį šis reiškinys įgauna dėl neteisėtos asmens veikos siekiant asmeninės naudos.[57] Kitaip tariant, tai korupcinių santykių praktinė išraiška. LR BK 225-229 straipsniai nustatyto konkrečias korupcijos formas: kyšininkavimą, tarpininko kyšininkavimą, papirkimą, piktnaudžiavimą, tarnybos pareigų neatlikimą. O Jungtinių Tautų organizacija pagrindinėmis korupcijos formomis laiko: sukčiavimą, kyšininkavimą, piktnaudžiavimą suteiktomis galiomis sprendimų priėmimo procese prievartos panaudojimą, favoritizmą, valstybės pinigų ar turto pasisavinimą, išeikvojimą bei korupciją vykdant politinę veiklą. Korupciniai santykiai pasižymi vidine įvairove, dinamišku, tad ir korupcijos formos nyksta, keičiasi, atsinaujina. Kinta jų suvokimas, teisiniai rėmai tampa per siauri, nebe tokie efektyvūs. Situacijos sudėtingumą nulemia požiūris į korupciją platesniu aspektu, neapsiribojant vien standartiniu asmeninės naudos siekimu. Kalbant apie korupcijos rūšis, A. Gavelis teigia, kad tai „svarbiausias mokslinės klasifikacijos struktūrinis vienetas, leidžiantis korupcines veikas apibrėžti pagal joms būdingą konkretų klasifikavimo kriterijų, atskleidžiantis konkrečioms korupcinėms veikoms būdingus požymius, jų loginį ryšį su klasifikavimo kriterijumi“[58].

Vienas įtakingiausių korupcijos fenomeno tyrinėtojų Arnoldas J. Heidenheimeris, korupciją klasifikuoja į tris rūšis: smulkiąją, rutiniškąją ir įsisenėjusiąją, o atsižvelgdamas į tai, kaip šį reiškinį vertina elito atstovai ir visuomenės dauguma, skiria juodąją, pilkąją ir baltąją korupciją[59]. Juodoji korupcija siejama su finansinės naudos gavimu. Visuomenė ir elitas tokį elgesį smerkia ir suvokia kaip korupcinį. Apie pilkąją korupciją subjektai neturi aiškios ir vieningos nuomonės, ji gali keistis, nes vieniems korupcinis elgesio modelis gali pasirodyti nepriimtinas ir baustinas, o kitiems įprasta elgesio norma. Baltoji korupcija toleruojama tiek elito, tiek visuomenės daugumos. Pastarosios dvi rūšys pasižymi nepiniginėmis korupcinėmis paslaugos (pvz. geresnio posto užėmimu), tad galima daryti išvadą, jog visuomenė laikosi stereotipinės nuomonės ir dažniausiai korupcija laiko tik tokį elgesį, kuris pasireiškia neteisėta pingine nauda ar grynųjų pinigų gavimu.

---

[57] Raudonienė, A. Korupcijos kategorijų analizė. *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 41 (33); p. 82

[58] Gavelis, V. Korupcijos klasifikacija ekonominių santykių kontekste. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2010. 1(17) p. 51

[59] Piliponytė, J. Korupcijos fenomenas. Korupcija aukštosiose mokyklose: požiūriai, problemos, sprendimo galimybės. 2005, p. 6

1.4.1 Korupcijos klasifikacija pagal sektorius ir jų sąveiką

Atsižvelgiant į darbo temą itin svarbu išanalizuoti korupcijos kategorijų klasifikaciją, remiantis korumpuotų asmenų priimamais sprendimais valstybinio valdymo, viešojo administravimo ir privataus sektoriaus atžvilgiu. Remiantis šiuo požiūriu Petrus C. van Duyne pasiūlė sistemą, pagrįstą sektorių struktūra[60]. Pagal šią sistemą apibūdinamos šešios korupcinių santykių kategorijos iš kurių trys pasireiškia tik tarp valstybės tarnautojų, politikų ar verslininkų:

1 lentelė. Korupcijos kategorijos pagal sektorių struktūrą

	Viešasis sektorius	Privatusis sektorius	Politinis sektorius
Viešasis sektorius			
Privatusis sektorius			
Politinis sektorius			

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Petrus C. van Duyne, 2001.

Empirinis korupcijos reiškinio pagrindas susijęs su specifiniu sprendimų priėmimo elgesiu, tad į korupciją būtina pažvelgti per korumpuoto, įgalioto priimti tam tikrą sprendimą asmens ir kito asmens, skatinančio, inicijuojančio ir suinteresuoto asmenine nauda, elgesio prizmę. Tokias veiklos sritis praktikoje itin sunku pastebėti ir atskirti, nes korupcijos iniciatorius ne visuomet aiškus. Kaip matyti iš lentelės pagal korupcijos sričių sąveiką skiriamos šešios korupcijos kategorijos, kurias svarbu aptarti išsamiau: 1) viešojo sektoriaus; 2) viešojo ir privačiojo sektoriaus; 3) viešojo ir politinio sektoriaus; 4) privačiojo sektoriaus; 5) privačiojo ir politinio; 6) politinio sektoriaus;

Viešojo sektoriaus korupcija apima pareigūnų ir valstybės tarnautojų sritį, tačiau pastaroji korupcijos kategorija nagrinėjama retai, mat viešojo sektoriaus subjektai, siekdami nesąžiningų santykių mainų, vykdydami funkcijas vengia aiškių sprendimų priėmimo situacijų. Nesąžiningi santykių mainai gali būti išreiškiami nepinigine nauda arba paslaugomis, o dažniausiai pasireiškia viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktais (pvz: valstybės tarnautojas, dirbantis miesto plėtros departamente vietos savivaldos institucijoje, slapta papildomai dirba savo įsteigtoje privačioje įmonėje, kuri specializuojasi konsultavimo paslaugomis urbanistikos klausimais. Departamento direktoriui žinomas šis viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybės tarnyboje faktas ir jis yra toleruojamas, nes minėtas valstybės tarnautojams geba tinkamai atlikti svarbias ir sudėtingas užduotis). Be to viešojo sektoriaus korupciją itin palankiai ir tolerantiškai vertina visuomenė, gaji nuomonė nekreipti

[60] Van Duyne, P. C. Will „Caligula“ go transparent? Corruption in Acts and Attitudes: Forum on Crime and Society, 2001, Vol. 1. Nr 2. Centre For International Crime Prevention, United Nations, New York.

dėmesio į kolegos daromus pažeidimus kuomet bus atsilyginta tam tikro pobūdžio paslaugomis už atitinkamai priimtus palankius sprendimus.

Viešojo ir privačiojo sektoriaus korupcija, kaip valstybinės valdžios ir verslo sąveikos taisyklių deformacija, yra viena dažniausiai pasireiškiančių korupcijos formų. Nusikalstama veika pasižymi, privataus asmens ar ūkio subjekto, siekiančio paslaugos, kuri jam nepriklauso, spaudimo ar įtakos darymu valstybės tarnautojui ir kyšio siūlymu už atitinkamą paslaugos atlikimą. Galima ir atvirkštinė situacija, kuomet valstybės tarnautojas provokuoja asmenį duoti kyšį užsimindamas, kad tokiu būdu tam tikro klausimo ar problemos sprendimą galima paspartinti ir palengvinti. Provokavimas duoti kyšį, tai veika, kai valstybės tarnautojas tiesiogiai kyšio nereikalauja, tačiau savo veiksmais arba neveikimu sukuria situaciją, kai asmuo, siekdamas apsaugoti savo teisėtus interesus, priverčiamas duoti kyšį arba valstybės tarnautojo veiksmai leidžia daryti prielaidą, kad kol nebus duotas kyšis, bus veikiama priešingai asmens interesams.

Korumpuotų valstybės tarnautojų gali atsirasti bet kurioje įstaigoje, toks dorovinis reiškinys dažniausiai siejamas su žema profesine etika, specialistų abejingumu, nesuvokimu savo atliekamų pareigų svarbos ir reikšmės. Didelės įtakos turi aplaidus vadovavimas ir blogas įstaigos valdymas. Neretai aukštas pareigas užimantys ir svarbius įgaliojimus turintys asmenys (tokie, kuriuos į pareigas Lietuvos Respublikos Konstitucijos nustatyta tvarka skiria Prezidentas, Seimo Pirmininkas, Vyriausybė, Ministras Pirmininkas), aplaidžiai vykdo darbuotojų priežiūrą ir kontrolę, sudarydami sąlygas korupciniams mainams. Tokios pačios taisyklės galioja ir privačiame sektoriuje, mat legalų verslą nuo korumpuoto galima atskirti tik įvertinus pasirinktą valdymo modelį, įmonės mikroklimatą, puoselėjamas tradicijas, pripažintų etinių normų ir vadybos standartų laikymąsi. Išvardinti vidiniai veiksniai ir jų reguliavimo lygis lemią korupcijos privačiame sektoriuje atsiradimo riziką.[61]

Kita korupcijos priežastis – atskiros asmenybės atvejis t. y ,,sugedusio obuolio" teorija, pagal kurią įstaigos kolektyvo darbuotojai vertinami kaip turintys nepastovų dorovingumą, kintantį nuo juos supančios aplinkos. Atsižvelgiant į tai, itin svarbu kokios vidinės moralės asmenys įsilieja į kolektyvą. Jei įdarbinamas ,,sugedęs" asmuo, siekiantis pasipelnyti bet kokia kaina ir korupciją laikantis vienintele galimybe, siekiant įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, tai toks asmuo kolektyve – tarsi supuvęs obuolys, įdėtas į sveikų obuolių pintinę ir nuo kurio palaipsniui ima gesti visi aplinkiniai: iš pradžių esantys šalia, vėliau likusieji, tad būtina imtis operatyvių priemonių jam pašalinti[62]. Deja, institucijų vadovybė ne visuomet pastebi, pripažįsta ir imasi reikiamų priemonių sumažinti galimą korupcijos paplitimą visoje institucijoje.

---

[61] Burda, R., *supra note* 41, p. 208.
[62] Justickis, V. Kriminologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001, p. 439.

Aktyvioji viešojo ir privačiojo sektorių korupcija pasireiškia daugelyje sričių, tačiau išsamiau aptarti verta ūkinės komercinės veiklos licencijavimo ir viešųjų pirkimų atvejus, nes šiose srityse verslo subjektai tiesiogiai bendradarbiauja su viešuoju sektoriumi.

Kaip žinia, korupcijos mastai tam tikroje valstybėje priklauso nuo ekonominės laisvės ir palankių, paprastų sąlygų verslui. Pasaulio banko tyrimo „Doing Business 2015" duomenimis, Lietuva bendrame 189 pasaulio šalių reitinge pagal verslo sąlygas užima 24 vietą, o išlaikydama aukštą 11 poziciją pagal verslo pradžios rodiklį lenkia kitas ES šalis.[63] Lietuvoje veikia apie 80 centrinių ūkio subjektų veiklos priežiūros institucijų, beveik visi verslo veiksmai reglamentuojami, tačiau susiduriama su problema - neefektyviu, nekoordinuotu ūkio subjektų veiklos priežiūros mechanizmu, sukuriančiu pernelyg didelę naštą verslui, neužtikrinančiu valstybės biudžeto lėšų efektyvaus panaudojimu bei didinančio galimybes reikštis korupcijai. Aktualių problemų esama ir verslo sąlygų reglamentavimo srityje, nes ūkio subjektams, neturintiems licencijų draudžiama verstis tam tikromis ekonominėmis veiklomis. Dėl pernelyg sudėtingo ir perteklinio reglamentavimo negavęs leidimo iš jį išduodančios institucijos, privataus ūkio subjektas negali verstis norima veikla, todėl ieško kitų priemonių, dažniausia nelegalių, gauti reikiamą dokumentą. Valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų vadovai, suteikiantys licencijas ūkio subjektams, turi teisę savo nuožiūra nustatyti licencijavimo sąlygas arba taikyti papildomus griežtesnius reikalavimus (pertekliniai draudimai, ribojimai, įvairių pažymų, papildomų dokumentų reikalavimas, procedūrų vilkinimas). Būtent toks pernelyg sudėtingas ir perteklinis ūkinės komercinės veiklos licencijavimas dėl institucijoms suteiktų plačių įgaliojimų sukuria piktnaudžiavimo tarnyba prielaidas ir yra viena iš verslo reguliavimo sričių, sudarančių palankią terpę korupcijai atsirasti bei plėtotis.[64] Jei verslo atstovas, siekdamas verslo sėkmės, kurią garantuoja atitinkamo leidimo ar dokumento turėjimas, surizikuoja ir pasiūlo kyšį valdinius administracinius įgaliojimus turinčiam valstybės tarnautojui, tai tokie santykiai patenka į valstybės interesų reguliuojamą sritį ir nepaisant tarnautojo kaip administracinių santykių subjekto nebuvimo, atlikti veiksmai vertinami kaip korupcija viešame sektoriuje.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymu, Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. vasario 27 d. nutarimu Nr. 180 „Dėl Valstybės informacinių sistemų steigimo, kūrimo, modernizavimo ir likvidavimo tvarkos aprašo patvirtinimo", Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. liepos 18 d. nutarimu Nr. 937 „Dėl Licencijavimo pagrindų aprašo patvirtinimo" sukurta licencijų informacinė sistema, kurios pagrindinis tikslas – gerinti verslo aplinką teikiant vartotojams

[63] Pasaulio banko „Doing Business 2015" tyrimo rezultatai. Prieiga per internetą: http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/lithuania/ [žiūrėta 2015-09-15].
[64] Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Mažiau reguliavimų – mažiau korupcijos: užsienio valstybių patirtis. Vilnius, 2010.

aktualią informaciją apie visiems ūkio subjektams išduotas licencijas vienoje vietoje, užtikrinant patogią ir efektyvią jos paiešką. Sistemos pagalba galima centralizuotai, kokybiškai ir operatyviai elektroniniu būdu tvarkyti gautus duomenis ir informaciją apie ūkio subjektams išduotas licencijas. Tikimasi, kad elektroninės ir inovatyvios sistemos sukūrimas padės išspręsti ūkio subjektų veiklos priežiūros mechanizmo netobulumą.

Kita, skaidrumo atžvilgiu itin opi, viešųjų pirkimų sritis yra ko gero didžiausios korupcijos (pinigine prasme) savivaldybėje sritis. Viešieji pirkimai, kuriems naudojamos valstybės ar savivaldybės biudžeto lėšos, priskiriami prie sričių, kuriose yra didesnė korupcijos tikimybė. Viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimai, nepakankama viešųjų pirkimų komisijos narių kvalifikacija ir kompetencija, pirkimo objekto tikslingumo ir pagrįsto vertinimo sistemos ir praktikos nebuvimas, itin smulkmeniškas supaprastintų pirkimų reglamentavimas, galimybė formuluoti diskriminacinius pirkimo kriterijus ar netinkamai taikomos pirkimų organizavimo taisyklės turi įtakos korupcijos vešėjimui. Viešojo (vietos savivaldos tarnautojų) ir privačiojo sektoriaus subjektų korupciniai mainai viešųjų pirkimų srityje gali pasireikšti tokiomis formomis:

a) susitarimu tarp konkurso dalyvių, pagal kurį nustatomos aukštesnės kainos, kuriomis miesto valdžia arba pasidalija, arba nepasidalija su korumpuotais pareigūnais;

b) komisiniais firmų mokesčiais miesto valdžios pareigūnams, siekiant „sutvarkyti“ viešųjų pirkimų konkursus;

c) kyšiais miesto valdžios pareigūnams, reguliuojantiems laimėjusio rangovo veiksmus. Tokio pobūdžio korupcija skatina pasiūlymų su nenormaliai žemomis kainomis laimėjimą. Kadangi tokia kaina yra mažesnė už apskaičiuotas sąnaudas, vėliau jos „atstatomos“, viršijant tolesnes sumas ir savo naudai pakeičiant sutarties specifikacijas su kyšius imančio reguliuotojo leidimu.[65]

Taigi manipuliavimas viešųjų pirkimų konkursuose yra plačiai paplitusi praktika, kai nesilaikant viešųjų pirkimų principų ir nuostatų, konkursus laimi ne geriausią kokybę ir žemiausią kainą siūlantys, o tie, kurie geba rasti priėjimą prie atsakingų darbuotojų, gauti informacijos, sudaryti konspiracinius susitarimus ar kitu būdu laimėti konkursą.

Kitos kategorijos **viešojo sektoriaus politinė korupcija** siejama su valstybės tarnautojų ir politikų tarpusavio santykiais. Korupciniai mainai dažniausiai pasireiškia ne piniginės vertės dalykais, o asmeninio pobūdžio grįžtamojo ryšio paslaugomis. Pavyzdžiui, politikas, dalyvaujantis rinkimuose ir siekiantis užimti aukštas pareigas, susilaiko nuo pagrįstos kritikos tam tikrai institucijai už blogai atliekamą darbą ir mainais už tai gauna palaikymą rinkimuose tų asmenų, kurie dirba minėtoje institucijoje. Pilkoji korupcija reiškiasi daugelyje sričių ir nebūtinai įgauna nusikaltimų tikrą-

[65] Klitgaard, R., MacLean – Abora, R ., Parris, H. L. Korumpuoti miestai. Praktinis korupcijos gydymo ir prevencijos vadovas. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 47.

ja šio žodžio prasme pavidalą – pavyzdžiui, meras savo partijai be jokių problemų gali suteikti patalpas, o jei į valdžią patekusios partijos vadovybė nepasirūpintų savo narių postais, greičiausiai liktų tiesiog nesuprasta. Tokie veiksmai, įvairios manipuliacijos įtaka bei neteisėti mokėjimai tampa valdininkų ir politikų sprendimų priėmimo pagrindu, didina korupcijos mastą ir formuoja neskaidrios valstybės įvaizdį.

Privačiojo sektoriaus korupcija, pačia paprasčiausia prasme yra ūkio subjektų veika, pasireiškianti tarpusavio sutarčių sąlygų aptarimu, derybininkui reikalaujant neteisėto užmokesčio mainais už reikalingą užsakymą ar sandorį. Korupcija galima ir pačiame juridiniame asmenyje, tokiu atveju veikia mechanizmas panašus į viešojo sektoriaus valstybės tarnautojų korupciją. Pavyzdžiui, papirktas bendrovės komercijos direktorius neskaidriai vadovauja finansinei ir ūkinei bendrovės veiklai, taip sudarydamas sąlygas grobstyti bendrovės turtą.

Privatus sektorius privalo veikti etiškai pagal sąžiningo verslo ir sąžiningos konkurencijos principus, tačiau įtemptomis krizės sąlygomis ar esant kitoms ekonominėms grėsmėms, ne visos įmonės laikosi šių nuostatų ir užuot pasirinkusios tinkamą veikimo būdą (pvz. restruktūrizacija ar laikinas veiklos sustabdymas) imasi neteisėtos veiklos: sukčiauja, neteisėtai tariasi su konkurentais, juos papirkinėja ir susitaria nesąžiningai dalyvauti didelės vertės konkursuose. Analizuojant privataus sektoriaus korupcijos kategoriją itin svarbu atskirti vienas kitam artimus sukčiavimo ir korupcijos reiškinius, suvokiant jų techninio sąveikavimo būdus. Sistemingas sukčiavimas perauga į sudėtingą sistemą ir įtraukia asmenis, kurie pasitelkdami praktinius įgūdžius, sufalsifikuoja finansinės apskaitos duomenis (pavyzdžiui, kyšiams iššvaistytos lėšos įskaitomos išrašant didesnes sąskaitas faktūras arba traktuojamos kaip kitos įmonės išlaidos, konsultacinės paslaugos, reprezentacinės išlaidos ar labdara). Bendrovės, tiesiogiai nesusijusios su neteisėtų veiksmų atlikimu, tačiau įtariančios ir toleruojančios kitus juridinius asmenims klastojant sąskaitas faktūras, gali pareikalauti savo dalies mainais už informacijos neviešinimą teisėsaugos institucijoms. Tokie veiksmai skatiną korupcijos plitimą ir smukdo verslo etiką.[66]

Korupcijos privačiame sektoriuje ypatumai pasižymi kelių subjektų sąveika, „juodųjų sąskaitų“ tvarkymu ar kitaip vadinamos „juodosios buhalterijos“ vedimu, sukčiavimu, vengimu mokėti mokesčius, nesąžiningais rinkos galios panaudojimais ar kitokiais verslo subjektų daromais konkurencinių sąlygų pažeidimais.

Vienas tokių - neteisėtas manipuliavimas kainomis. Tai korupciniai kelių ūkio subjektų susitarimai siekiant daryti įtaką kainoms. Pagal Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymą (5 straipsnio 1 ir 2 dalys) tokie konkurenciją ribojantys susitarimai yra draudžiami, o įstatymo 9 straipsnis įtvirtina draudimą piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi atitinkamoje rinkoje atliekant

[66] Raudonienė, A. Korupcijos kategorijų analizė. *Jurisprudencija*. 2003. Nr. 41 (33); p. 85

įvairius veiksmus, kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, nepagrįstai varžo kitų ūkio subjektų galimybes veikti rinkoje arba pažeidžia vartotojų interesus, įskaitant tiesioginį ar netiesioginį nesąžiningų kainų arba kitų pirkimo ar pardavimo sąlygų primetimą.[67] Manipuliavimą kainomis galima pagrįsti praktiniu pavyzdžiu: draudžiamu susitarimu, tarp Lietuvos prekybos rinkos lyderės MAXIMOS LT, UAB ir UAB „Mantinga“, lėmusiu aukštesnes kainas vartotojams. Konkurencijos taryba tyrimą pradėjo 2010 m. įtarusi, kad ūkio subjektai, užsiimantys maisto gaminių gamyba ir pardavimu, tarpusavyje galimai derina jų kainas. 2014 m. gruodžio 4 dienos Konkurencijos tarybos pranešime spaudai[68] teigiama, kad:„MAXIMA LT, UAB ir UAB „Mantinga“ susitarė neparduoti UAB „Mantinga“ gaminamų duonos ir kitų prekių MAXIMA LT, UAB parduotuvėse už mažesnę nei UAB „Mantinga“ kainoraščio kainą (vadinamą „bazine“ kaina). Tokie bendrovių veiksmai pažeidė minėto Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalį ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 1 dalį. Nustatytos faktinės aplinkybės įrodė nuoseklius ir kryptingus bendrovių veiksmus užtikrinant, kad mažmeninės kainos MAXIMA LT, UAB parduotuvėse nebūtų mažesnės nei „bazinės“ kainos, buvo siekiama išlaikyti didesnę pelno maržą vartotojų sąskaita. Gamintojo ir prekybos tinklo draudžiamas susitarimas truko dešimtmetį, išlaikydamas aukštesnes prekių kainas vartotojų nenaudai.“ Teisiniu požiūriu išvardinti nelegalūs ūkio subjektų veiksmai ir aptarta situacija artimesnė konkurencijos teisės reguliavimo sričiai, tačiau įvertinus veikimo ir naudos siekimo pobūdį, subjektų ypatumus, tokie ūkio subjektų veiksmai gali būti priskiriami ir korupcijai privačiame sektoriuje.

Kiekvienoje valstybėje egzistuoja **privačiojo sektoriaus politinė korupcija**, nes privatus sektorius nuolat sąveikauja ir palaiko ryšius su politikos veikėjais. Sąlygos korupcijai atsirasti sukuriamos tada, kai verslininkai bet kokia kaina trokšta materialinės naudos, o politikai daugiau valdžios ir dėmesio. Korupcijos atvejai galimi derinant politinių partijų interesus, papirkinėjant rinkėjus taip skatinant norimą balsavimo modelį arba supainiojus viešuosius ir privačiuosius interesus.

Pinigai yra svarbus faktorius, vykdant demokratinę politinę veiklą, tačiau jei tais pinigais piktnaudžiaujama siekiant korupcinių tikslų, kyla didelių sunkumų – vien dėl to, kad pinigų įtaka pakerta demokratinius vienodo teisingumo visiems ir sąžiningo atstovavimo principus. Visuomenė politinę korupciją linkusi tapatinti su politinių partijų ir rinkimų kompanijų finansavimo klausimu. Svarbu paminėti, kad Lietuva likusi beveik vienintele Europos Sąjungos valstybė narė, kurioje juridiniams ir fiziniams asmenims leidžiama finansuoti politines partijas. Politikos veikėjai, siekdami paremti savo proteguojamos partijos interesus, pasitelkia korupcinius santykius su verslininkais. Ne

---

[67] Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas . *Valstybės žinios.*1999, Nr. 30-856.
[68] Konkurencijos tarybos pranešimas spaudai. Prieiga per internetą: http://kt.gov.lt/index.php?show=news_view&pr_\id=1535 [žiūrėta 2015-03-13]

visos įmonės, finansuojančios politinę veiklą, daro tai dėl ideologinių priežasčių, dažniausiai mainais už tai tikimasi gauti išimtinių teisių ir lengvatų. Viena pagrindinių verslininko paskatų, skirti įnašus natūra ar pinigais politinių partijų veiklai, yra tikėtina galimybė sulaukti atitinkamo atlygio, kuris bus grąžinamas licencijomis, laimėtais konkursais ar valstybiniais užsakymais. Dovanos natūra taip pat teiktinos, siekiant pakeisti vyriausybės politiką ar teisės aktus taip, kad naudos gautų tam tikra suinteresuotoji grupė.[69]

Taip pat svarbu paminėti, jog korupcijos atvejai apima užmaskuotus ir subtilius viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktus tarp politikų ir verslininkų. Dažniausiai kyšio objektu tampa aukštos pareigos ar postai, bet atsižvelgiant į teismų praktiką galimos ir kitos situacijos, kai politikais tapę verslininkai gina savo verslo interesus, inicijuodami palankių sprendimų priėmimą. Šiuo atveju aktuali Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis, palikusi nepakeistą Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos sprendimą, dėl verslininkų ir Kauno miesto savivaldybės narių V. M ir I. M, kurie buvo pripažinti supainioję viešuosius ir privačiuosius interesus bei pažeidę Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą.[70] Teismas sprendė ar minėti politikai, svarstydami ir balsuodami už Kauno miesto savivaldybės tarybos 2011 m. gegužės 26 d. sprendimą ,,Dėl 2012 metų nekilnojamojo turto mokesčio tarifų nustatymo", nepažeidė Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo. Vyriausioji tarnybinė etikos komisija, priėmusi nepalankų sprendimą, konstatavo, kad V. M ir I. M valdo stambius nuo 40 iki 60 procentų siekiančius akcijų paketus įmonėse, kurios kasmet už nekilnojamąjį turtą Kauno mieste sumoka daugiau kaip pusę milijono litų nekilnojamojo turto mokesčio, tad priimdami minėtą sprendimą verslininkai negalėjo išlikti objektyvūs ir nešališki, kaip to reikalauja imperatyvios įstatymo normos. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nustatęs visas aplinkybes konstatavo, kad „minėti asmenys, atlikdami Kauno miesto savivaldybės tarybos narių pareigas ir turėdami interesą dėl palankesnio nekilnojamojo turto mokesčio tarifo dydžio nustatymo atitinkamos privataus verslo įmonių grupės atžvilgiu, pažeidė pareigą vengti interesų konflikto ir spręsdami nekilnojamojo turto mokesčio tarifo nustatymo klausimą Kauno miesto savivaldybės taryboje priėmė atitinkamą sprendimą."[71]

Politinio sektoriaus korupcija yra paskutinioji korupcijos kategorija pagal Petrus C. van Duyne pasiūlytą sektorių struktūrą. Lietuvoje politinė korupcija yra plačiai paplitusi, nes politikai

---

[69] Walecki, M. Pinigai politikoje ir korupcija. Korupcijos mįslės. Vilnius: Eugrimas, 2009. p. 32.
[70] Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. *Valstybės žinios.*2000. Nr. 18-431.
[71] Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos pranešimas. Prieiga per internetą: http://www.vtek.lt/vtek/index.php?option=com_content&view=article&id=1027%3A2012-09-11-teismas-atmet-kauno-savivaldybs-tarybos-nari-skund-dl-vtek-sprendimo&catid=29%3Atarnybins-etikos-normos-ir-j-gyvendinimas&Itemid=1 [žiūrėta 2015- 04-03].

pačią politiką suvokia kaip galimybę naudotis užimamais postais, turimomis įtakomis savo ar savo partijų naudai. Laisvoji žiniasklaida nesiliauja informavusi visuomenės apie intrigas politinių partijų viduje ar tarp atskirų politikų, tačiau piliečiai dažnai stokoja patirties ir žinių apie tai, kas yra politinė korupcija ir kaip ji sąveikauja su kitų sektorių korupcija. Ši korupcijos kategorija kelią grėsmę nacionaliniam saugumui, nes valstybė sistemingai naikina save iš vidaus. Pasak Transparency International Lietuvos skyriaus vadovo Sergėjau Muravjovo, korupcija pasireiškia politikų spaudimu valstybės tarnautojams, pastariesiems priimant politinėms jėgoms palankius sprendimus. Atliktų tyrimų statistika patvirtiną faktą, jog kas penktas valstybės tarnautojas yra patyręs tokį neigiamą politikų poveikį, o politinių partijų vadovybė išreiškia toleranciją korupcijos atvejams ir toliau ją skatina. Galima drąsiai teigti, kad politinėje scenoje klesti nesąžiningumas ir korumpuoti ryšiai, o politikai, pasitelkdami interesų grupes, daro įtaką ir iškreipia demokratinį bei atsakingą sprendimų priėmimo mechanizmą.

Išanalizavus korupcijos klasifikaciją, pagrįsta sektorių struktūra, pastebimas akivaizdus skirtingų sričių subjektų dalyvavimas neteisėtuose korupciniuose mainuose siekiant savanaudiškos naudos. Viešojo, politinio ir privataus sektorius veikla stokoja skaidrumo, sąžiningumo, atsakomybės ir teisingumo principų laikymosi. Siekiant sumažinti korupcijos atsiradimo tikimybę įvairiuose sektoriuose, būtina tobulinti esamą teisinį reglamentavimą, peržiūrėti ir keisti atskirų subjektų veiklą reglamentuojančius teisės aktus, juose tiesiogiai įtvirtinti sąžiningumo, atsakomybės ir atvirumo principus.

1.4.2 Privataus sektoriaus korupcijos klasifikavimo pagrindai

Lietuvos teisės instituto mokslininkai, atlikę išsamų korupcijos privačiame sektoriuje tyrimą, nustatė, jog šis reiškinys gali būti klasifikuojamas įvairiais pagrindais:

1. **Pagal korupcinio mechanizmo veikimo sudėtingumą:**

a) vienašaliai aktai (patikėto turto pasisavinimas arba iššvaistymas);

b) dvišaliai aktai (kyšio priėmimas);

c) daugiašaliai aktai (tarpininko kyšininkavimas arba su vaidmenų pasidalijimu susiję sudėtingi turto pasisavinimo atvejai)[72].

Svarbu paminėti, kad tokia klasifikacija grindžiama nusikalstamoje veikoje dalyvaujančių šalių, o ne vien subjektų skaičiumi. Nusikalstamų veikų tyrimo ir išaiškinimo praktika įrodo faktą, kad kuo

[72] Ragauskas, P.,Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., Vitkutė, E. A., *supra note* 10, p. 14.

daugiau šalių (kuo daugiau įtrauktų subjektų) dalyvauja korupcinėje veikoje, tuo paprastesnis tampa jos identifikavimas ir įrodymo faktas.

2. **Pagal korupcinėse veikose dalyvaujančių subjektų pobūdį:**

a) išimtinai veikia tik privatūs subjektai (apima vienašalius, dvišalius ir daugiašalius aktus);

b) viešieji subjektai tarpininkauja kyšininkaujant privatiems subjektams arba skatina juos piktnaudžiauti turimais įgaliojimais ar pažeisti nustatytas elgesio taisykles[73].

3. **Pagal korupcinio mechanizmo veikimo apimtį:**

a) vidinė korupcija (korupcinė veika inicijuojama ir vykdoma tame pačiame juridiniame asmenyje arba kitokios formos subjekte);

b) išorinė korupcija (korupcinė veika inicijuojama kitame subjekte nei ji yra vykdoma arba vykdoma pasinaudojant keliais skirtingais subjektais)[74].

4. **Pagal dėl korupcinių veikų žalos patiriantį subjektą:**

a) žalą patiria klientas, kuris paslaugą gauna iš išorinio tiekėjo (pavyzdžiui, vaistininkas pirkėjui siūlo ne efektyviausią vaistą, o tokį, už kurio pardavimą gauną neteisėtą atlygį (premijos, kelionės) iš vaistus gaminančios farmacinės kompanijos);

b) žalą patiria privatus juridinis asmuo, kurio darbuotojas, dalyvis ar valdymo organo narys padaro korupcinę veiką (pavyzdžiui, už gautą kyšį įsigyja netinkamos kokybės prekių arba už jas permoka);

c) žalą patiria konkrečiai neapibrėžtas asmenų ratas (pavyzdžiui, korumpuota žiniasklaida gavusi tiesioginį arba netiesioginį atlygį iš suinteresuotų asmenų – verslo subjektų ar politikų, visuomenės informavimo priemonėmis skelbia tikrovės neatitinkančią ir klaidinančią informaciją)[75].

Pastaroji klasifikacija ypač reikšminga prevenciniu aspektu, nes žalą patiriantis subjektas yra labiausiai suinteresuotas tokių, žalą sukėlusių, korupcinių veikų užkardymu.

1.4.3 Korupcijos formos, kai tarpusavyje sąveikauja privatūs subjektai

Išaiškinus esminius korupcijos privačiame sektoriuje sąvokos elementus ir aptarus klasifikavimo pagrindus būtina išanalizuoti, korupcijos privačiame sektoriuje santykių praktinę išraišką, pagal korupcinėje veikoje dalyvaujančių subjektų specifiką santykyje „privatus – privatus“. Dažniausiai pasitaikančios korupcijos formos yra šios:

---

[73] *Ibid.*
[74] *Ibid.,* p. 15.
[75] *Ibid.*

a) **kyšininkavimas (komercinis kyšininkavimas)**: kai įmonės darbuotojas siūlo, žada nepagrįstą atlygį, privilegiją, neteisėtą turtinę naudą arba iškart sumoka kitos įmonės darbuotojui su tikslu gauti naudos arba įgyti tam tikrą pranašumą. Tipiniai tokio elgesio pavyzdžiai: pardavimų vadybininkas duoda kyšį užsakymus priimančiam darbuotojui pirkėjo-kliento įmonėje ir tikisi laimėti užsakymą[76];

b) **priverstinis reikalavimas arba prievartavimas**: kai viena sandorio šalis (už pirkimus atsakingas įmonės darbuotojas) iš kitos sandorio šalies (tiekėjo, agento, pardavimų vadovo arba vadybininko) reikalauja dovanos arba konkrečios pinigų sumos, kad sandoris būtų baigtas. Tokie veiksmai gali būti traktuojami dvejopai, iš reikalautojo pusės kaip prievartavimas, o iš mokėtojo pusės kaip kyšininkavimas. Rezultatas naudingas abiems pusėms, nes pavyksta papildomai pralobti, greičiau pasiekiamas pardavimo tikslas, išvengiama bausmės už neįvykdytą ar nepasisekusį užsakymą, gaunama papildoma premija arba išmokami didesni komisiniai;

c) **interesų konfliktas**: kai verslo sprendimai priimami atsižvelgiant ne į pagrindinius bendrovės interesus, o į asmeninę naudą ar naudą giminėms, draugams. Pavyzdžiui, vadybininkas paslaugų tiekėju pasirenka būtent tą kompaniją, kurioje jo giminaitis turi kontrolinį akcijų paketą;

d) **dovanos ir paslaugos**: kai bendrovė, vadybininkui ar kitam darbuotojui su kuriuo palaiko ryšius dėl pardavimų, pasiūlo įvairių dovanų ar paslaugų (pakvietimai į restoraną, į sporto ar kultūrinius renginius, koncertus, vakarėlius, kelialapiai į poilsines ar pažintines keliones) su intencija, kad asmuo ateityje, vykdydamas užsakymą, pasirinks tą pačią bendrovę. Praktikoje itin sudėtinga atriboti kada tokie veiksmai teisėti, o kada ne;

e) **palengvinti mokesčiai**: kai pardavimo agentai ir tarpininkai numatytus mokesčius moka nesilaikydami nustatytos tvarkos ir standartų. Taip pat neprocentinių paskolų suteikimas, nepagrįstas mokesčių sumažinimas, sutaupymas nemokant už paslaugas;

f) **nesąžiningi komisiniai**: kai vaistų gamintojai ir prekybos tarpininkai moka gydytojams komisinius nuo išrašytų vaistų;

g) **sąmokslai**: kai įmonės vadovybė skiria išmokas darbuotojų atstovams, kad nebūtų atstovaujami darbuotojų teisėti interesai;

h) **informacijos nutekinimas ir komercinis šnipinėjimas**: kai įmonės darbuotojas iš konkurentų įmonės paprašo kyšio už komercinės paslapties atskleidimą. Nors komercinis šnipinėjimas ir komercinių paslapčių atskleidimas tretiesiems asmenims skatina nesąžiningą konkurenciją ir padaro didelę žalą verslui, reta įmonė ryžtasi kreiptis į prokuratūrą su prašymu iškelti baudžiamą-

[76] Tai yra tipiškas ir pats paprasčiausias atvejis, tačiau kyšio davimas gali sąlygoti daug sudėtingesnes korupcijos formas. Pavyzdžiui, siūlymas įtraukti pardavėją į nuolatinių tiekėjų sąrašus; sutarties sąlygų pakeitimas, užtikrinant ir netiesiogiai nurodant, jog būtent tas konkretus pardavėjas turi geriausią pasiūlymą. Pardavimų vadybininkas nelegalius mokėjimus gali atlikti su savo įmonės vadovo sutikimu arba be jo žinios.

ją bylą. Pagrindinė to priežastis - maža tikimybė, jog byla pasieks teismą. Teismų praktikos nebuvimas liudija, jog ikiteisminiai tyrimai dažniausiai nepasiekia teismo, nes tokias nusikalstamas veikas labai sunku įrodyti[77], o tyrimas reikalauja daug laiko ir lėšų;[78]

i) **nepotizmas, favoritizmas, protekcionizmas**: kai įmonės generalinis direktorius ar personalo vadovas palankius veiksmus orientuoja į „savo" socialinio tinklo atstovus, artimus žmones, ignoruodamas kitus potencialiai tinkamesnius asmenis. Visi trys reiškiniai (nepotizmas siejamas su giminaičių protegavimu, favoritizmas – su palankumu ir iškėlimu, protekcionizmas su parama, pagalba ne dėl profesinių, dalykinių savybių) yra glaudžiai susiję ir tolygiai vertinami kaip korupcijos formos[79], nes tai toks pat piktnaudžiavimas savo galia, kai naudojantis tarnybine padėtimi, siekiama asmeninės naudos.[80]

Neretai verslo praktikoje pasireiškia ir **kitokios korupcijos formos**:

1) mokėjimai[81] tam tikros produkcijos gamintojams, importuotojams, didmenininkams su tikslu gauti leidimą, licenciją ar franšizę prekiauti ta produkcija;

2) mokėjimai finansų įstaigos vadybininkui dėl neprocentinės paskolos suteikimo, palankesnių finansinių sąlygų sandorio sudarymui (užtikrinti geresnę akcijų emisijos kainą);

3) mokėjimai konkurentų įmonės darbuotojams arba jų papildomas įdarbinimas savo įmonėje su tikslu įgyti techninio ir komercinio pobūdžio informaciją (pavyzdžiui, nuolatinių klientų sąrašai, prekių ir paslaugų kainoraščiai, numatomi dalyvavimai viešųjų pirkimų konkursuose);

4) mokėjimai mažmenine prekyba užsiimančių įmonių (parduotuvių, prekybos centrų, universalinių parduotuvių) vadovams ar vadybininkams, kad atitinkama prekė gautų privilegijuotą vietą lentynoje;

5) mokėjimai įmonės personalo vadovui, kad į darbą būtų priimtas naujas, iš anksto žinomas darbuotojas, arba jau dirbantis pakeltas pareigose;

6) mokėjimai buhalteriams, auditoriams, finansų analitikams, siekiant padaryti poveikį ir paskatinti veikti priešingai numatytoms pareigoms;

---

[77] Būtina įrodyti, jog nutekinta informacija yra bendrovės komercinės paslapties objektas ir subjektyvųjį požymį – tiesioginę tyčią - asmens nutekinusio informaciją supratimą apie daromą nusikaltimą veiką ir norėjimą taip veikti.

[78] Teisininko komentaras. Lietuvoje - terpė komerciniam šnipinėjimui? Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/news/daily/law/teisininko-komentaras-lietuvoje-terpe-komerciniam-snipinejimui.d?id=39742761 [žiūrėta 2015-09-05].

[79] J. Palidauskaitė, savo darbe Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr.13, p.25-26, analizavusi favoritizmo reiškinį prilygino jį korupcijos formai. Taip pat ir T.J.F.Riha, savo darbe The origins of private property and wealth in post-communist society. *International Journal of Social Economics.* Vol.23, Issue 4, p.245-268, protekcionizmo reiškinį analizavo kaip korupcijos formą.

[80] Veinhardt, J., Petrauskaitė, L. Nepotizmo, favoritizmo ir protekcionizmo trianguliacijos koncepcinis modelis. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. Nr. 65, p. 144. Prieiga per internetą: http://www.academia.edu/5548617/A_conceptual_model_of_nepotism_favoritism_and_protectionism_triangulation [žiūrėta 2015-10-02].

[81] Visais aptartais atvejais mokėjimai gali būti atliekami įvairiomis formomis – išmokant grynuosius pinigus, atsiskaitant natūra (prekėmis, paslaugomis, rekomendacijomis ar pažadu padaryti įtaką tretiesiems asmenims).

7) Mokėjimą žurnalistams dėl palankaus straipsnio apie įmonės veiklą, užsakomieji straipsniai siekiant apšmeižti konkurentų įmonę. Įmanoma ir atvirkštinė situacija, kai žurnalistas, turintis kompromituojančios informacijos apie įmonės nelegalią veiklą, reikalauja mokėjimo mainais už tokios informacijos neviešinimą.

2. KORUPCIJOS PREVENCIJOS KRYPTYS IR TAIKYMO GALIMYBĖS

Korupcijos daroma žala ir skaudžios pasekmės, tarptautiniu, nacionaliniu, ir verslo subjektų lygmeniu, skatina ieškoti inovatyvių bei efektyvių prevencijos priemonių, kaip pažaboti korupcijos privačiame sektoriuje atvejų pasireiškimą. Šioje darbo dalyje bus analizuojamos skirtingos korupcijos prevencijos kryptys: valdžios institucijų pastangos gerinti verslo aplinką ir tobulinti antikorupcinę politiką, ir privačių įmonių korupcijos rizikų valdymas, pasitelkiant korupcijos prevencijos priemonių sistemą.

2. 1 Skaidraus verslo aplinka ir korupcijos prevencijos politika

Lietuva nuo pat nepriklausomybės atkūrimo iki šių dienų stengiasi skirti ypatingą dėmesys korupcijos problemų sprendimui ir efektyviam prevencijos priemonių taikymui. Korupcijos prevencijos institucionalicazijos procesas įsibėgėjo 1993 m. įkūrus padalinį Generalinėje prokuratūroje ir 1993 m. – prie Vidaus reikalų ministerijos. Vėlesniais 1999 m. nuspręsta priimti Organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos prevencijos programą[82], o intensyvėjant deryboms dėl stojimo į Europos Sąjungą padaugėjo priemonių ir įvairių iniciatyvų kovoje su korupcija. To pasekoje, 2002 m. gegužės 28 d. buvo priimtas Korupcijos prevencijos įstatymas, kuris įtvirtino kertinius korupcijos prevencijos principus, tikslus ir uždavinius tiek valstybės tarnyboje, tiek privačiame sektoriuje, nustatė korupcijos prevencijos priemones, jų teisinius pagrindus, korupcijos prevencijos subjektus bei nurodė jų teises ir pareigas korupcijos prevencijos srityje.

Įstatymo 3 str. įtvirtinta, kad pagrindinis korupcijos prevencijos tikslas – siekti, kad korupcija kuo mažiau trukdytų plėtoti ekonomiką, demokratiją, kurti socialinę gerovę, stiprinti nacionalinį saugumą, didinti viešųjų paslaugų teikimo kokybę. O vykdant korupcijos prevenciją siekiama šių tikslų:

1) atskleisti korupcijos priežastis, sąlygas ir jas šalinti;

2) atgrasinti asmenis nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo;

3) užtikrinti realų ir veiksmingą korupcijos prevencijos teisinį reguliavimą;

4) teisinėmis, organizacinėmis, ekonominėmis ir socialinėmis priemonėmis sukurti tinkamą ir veiksmingą korupcijos prevencijos organizavimo, įgyvendinimo, priežiūros ir kontrolės mechanizmą;

5) įtraukti į korupcijos prevenciją gyventojus, visuomenines organizacijas;

---

[82] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. sausio 15 d. nutarimas Nr. 62 „Dėl organizuoto nusikalstamumo ir prevencijos programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios* 1999. Nr.10

6) skatinti skaidrų ir atvirą viešųjų paslaugų teikimą.[83]

Tenka pripažinti, kad be šio įstatymo, kita didžioji dauguma valstybėje vykdomų antikorupcinių priemonių yra susijusios su korupcijos apraiškų šalinimu viešajame sektoriuje. Tačiau valdžios atstovai įvertinę faktą, kad verslas šiuolaikiniame pasaulyje įgyja vis didesnę galią, kuri gali paveikti įvairias visuomenės gyvenimo sritis, orientuojasi į verslo aplinkos gerinimą, skaidrinimą ir efektyvią korupcijos prevenciją.

Norint įvertinti Lietuvos verslo aplinkos skaidrumą, būtina išskirti pagrindines problemas, su kuriomis susiduria privatus sektorius. Kaip žinia, skirtingos verslo pakraipos savaip žvelgia į rinką, tačiau nepaneigiamas faktas, kad visus rinkos dalyvius sieja viešųjų pirkimų organizavimo procedūrų skaidrumo ir administracinės naštos problemos:

a) **Viešuosiuose pirkimuose,** dažniausiai naudojamas mažiausios kainos kriterijus kai kurioms verslo įmonėms užkerta kelią parduoti kokybiškesnes prekes, paslaugas ar darbus, kadangi viešuosius pirkimus laimi tiekėjai, kurie dempinguojant kainas pasiūlo mažiausios kainos pasiūlymą;

b) **Pernelyg didelė, nepagrįsta ir neproporcinga administracinė našta**, kuri pasireiškia ilgomis (terminų atžvilgiu) ir sudėtingomis procedūromis, pavyzdžiui, teritorijų planavimo dokumentų derinimas ir svarstymas, taip pat ir sudėtingos procedūros norint gauti finansavimą tam tikriems projektams;

c) **Aktualios ir kitos problemos**: pavyzdžiui, kvalifikuotų ir sąžiningų darbuotojų trūkumas, produktų, darbų, paslaugų realizavimo rinkų paieškų sunkumai, užsienio investicijų trūkumas ir pan.

Tam, kad būtų pašalintos išvardintos problemos ir užkirstas kelias jų atsiradimui ateityje, **Lietuvos valdžios institucijos įgyvendina šias priemones:**

1) Įstatymų leidėjai rengia įvairius įstatymų projektus:

a) Siekiant didinti viešųjų pirkimo proceso skaidrumą ir sumažinti piktnaudžiavimo galimybes, kai perkami papildomi darbai arba paslaugos neskelbiamų darybų būdu iš tiekėjo, su kuriuo jau buvo sudaryta pradinė pirkimo sutartis, ir tokiu būdu ženkliai padidinama galutinė bendra paslaugų ar darbų kaina, buvo parengtas projektas (Nr. XIP-3298[84]), kuris papildomai perkamų papildomų darbų ar paslaugų sutarties kainą siūlė mažinti nuo 50 proc. iki 15 proc. skaičiuojant nuo pradinės sutarties kainos;

---

[83] Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 3 straipsnis, *supra note* 31.
[84] Viešųjų pirkimų įstatymo 56 ir 92straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr.XIP-3298. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_sale.klaus_stadija?p_svarst_kl_stad_id=-15536 [žiūrėta 2015-09-30].

b) Seimo darbo partijos frakcija įregistravo Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo projektą, kuriuo siekiama uždarosioms akcinėms bendrovėms įstatinio kapitalo reikalavimą sumažinti iki 1 euro. Kaip teigia projekto vienas iš sumanytojų, Seimo Darbo partijos frakcijos narys V. Gapšys *„įstatymo projektu siekiame gerinti verslo aplinką, nes 2,5 tūkstančio eurų dydžio įstatinis kapitalas tik apsunkina naujų įmonių steigimą, todėl tam tikra prasme yra mažinamas verslumas, o tai yra didelis praradimas valstybei. Mažindami uždarųjų akcinių bendrovių įstatinį kapitalą kartu mažinsime ir verslo kūrimo sąnaudas, taip pat motyvuosime jaunimą imtis verslo, kurti startuolius, skatinsime inovacijas ir naujų darbo vietų kūrimą – visa tai užtikrins Lietuvos ekonominį augimą“*[85]*;*

c) Mažinant administracinę naštą, koreguojamos ne vieno teisės akto nuostatos (pavyzdžiui, Aplinkos ministerija parengė naują Teritorijų planavimo įstatymo projektą, supaprastinant teritorijų planavimo procesą, kiek tai leidžia viešasis interesas) arba rengiamas naujas teisinis reglamentavimas.

Lietuvos Respublikos Seimas atsižvelgdamas į tai, kad nepagrįsta ir neproporcinga administracinė našta turi rimtą neigiamą poveikį šalies gyventojams, ekonomikai ir verslo aplinkai, pabrėžė poreikį imtis administracinės naštos mažinimo priemonių siekiant taupyti piliečių, verslo subjektų ir valstybės finansinius, materialinius ir nematerialinius išteklius. Atsižvelgdamas į tai, kad valstybė turi prievolę sukurti pačias geriausias sąlygas verslo aplinkai ir piliečiams <...>ir siekdamas didinti piliečių pasitikėjimą valstybe ir institucijomis priėmė Lietuvos Respublikos administracinės naštos mažinimo įstatymą.[86] Kad valstybės institucijos tinkamai vykdytų įstatyme numatytus įsipareigojimus, Ūkio ministerija per periodiškai vykstančius seminarus, pateikia naštos vertinimo praktinius pavyzdžius, pristato kaip parengti naštos mažinimo priemones. Tikimasi, kad Ūkio ministerijos parengtas 2014-2015 m. administracinės naštos mažinimo priemonių planas, apimantis rekordinį skaičių priemonių, padės sumažinti administracinę naštą ir pagerins veiklos sąlygas įmonėms ir fiziniams asmenims.

2) Specialiųjų tyrimų tarnyba atlieka antikorupcinius teisės aktų vertinimus. Kaip pavyzdį galima pateikti žiniasklaidoje plačiai pagarsėjusį atvejį, kai tarnyba savo kompetencijos ribose nagrinėjo teisės aktus, susijusius su viena iš transporto verslo rinkos dalyvių (LINAVA) vykdoma veikla. Vertinimo metu buvo pateiktos pastabos, kad Lietuvos nacionaliniuose, TIR Konvenciją įgyvendinančiuose teisės aktuose, nustatytas reikalavimas būti Lietuvos nacionalinės vežėjų automobiliais asociacijos „Linava“ nariu, siekiant įstoti į TIR garantinę sistemą ir įgyti teisę pirkti TIR knygeles, nepagrįstai reikalauja iš verslo subjektų didelių pradinių investicijų, be to, galimai prieštarauja Lie-

---

[85] Seimo Darbo partijos frakcijos pranešimas: „Siūlo įstatinį kapitalą mažinti iki 1 euro“. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=618&p_d=200708&p_k=1 [žiūrėta 2015-10-27].

[86] Lietuvos Respublikos administracinės naštos įstatymas. *Valstybės žinios.* 2012, Nr. 136-6957

tuvos Respublikos Konstitucijos[87] 35 straipsnyje nustatytam draudimui būti verčiama vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas.

3) Specialiųjų tyrimų tarnyba, atlikdama korupcijos rizikos analizės valstybės ar savivaldybių veiklos srityse, nuolat atranda viešojo sektoriaus veiklos trūkumų, kurie turi įtakos sėkmingam verslo vystymuisi. Pavyzdžiui, yra analizuojamos leidimų ir licencijų išdavimo procedūros, teikiami pasiūlymai siekiant padaryti jas paprastesnėmis ir skaidresnėmis (leidimų išorinei reklamai išdavime, krovinių vežimo kelių transporto priemonėmis už atlygį veiklos licencijų išdavime, sustabdyme, panaikinime, detaliųjų planų tvirtinime, statybos leidimų išdavime ir pan.).

4) Sukurta gyventojų aptarnavimo „vieno langelio“ principu sistema, nors jos praktinis įgyvendinimas dar daug kur tobulintinas. Taip pat daug paslaugų perkelta į elektroninę erdvę.

5) Nuo 2010 m. iki 2012 m. Ūkio ministerija kartu su Teisingumo ministerija koordinavo verslo priežiūros institucijų pertvarką, siekė priežiūros institucijas paversti verslo konsultantėmis, o ne baudėjomis. Įvykdyta viešųjų pirkimų reforma, didžiąją dalį pirkimų perkeliant į elektroninę erdvę.

6) Nuosekliai vykdoma Nacionalinė kovos su korupcija programa[88]. Valdžios atstovai suvokę korupcijos privačiame sektoriuje svarbą, ateinantį dešimtmetį žada skirti dar daugiau dėmesio šiai problemai, nei ankstesnėse kovos su korupcija programose (2002 m. – 2007 m., 2009 m. – 2010 m., 2011 m. – 2014 m.).2015 m. – 2025 m. programos įgyvendinimo tarpinstituciniame veiklos plane[89] numatytomis priemonėmis, bus siekiama mažinti korupcijos prielaidas pertvarkant ūkio subjektų veiklos priežiūrą atliekančių institucijų sistemą, mažinti veiklos priežiūros ir reglamentavimo naštą ūkio subjektams, paspartinti paslaugų suteikimo procesus, o svarbiausia siekti dar geresnių sąlygų glaudesniam bendradarbiavimui su privačiu sektoriumi.

Priemonės, kurias planuojama įgyvendinti:

1) Lietuvos Respublikos Vyriausybė savo 2012-2016 metų programoje yra numačiusi ne vieną priemonę, orientuotą į verslo sąlygų gerinimą, kaip pavyzdžiui:

„*92. Šalinsime biurokratines kliūtis įgyvendinant investicinius projektus – gerinsime, greitinsime ir skatinsime teritorijų planavimo procesus. Pratęsime sąrašą atvejų, kai nereikalingas detaliųjų planų rengimas, supaprastinsime detaliojo plano keitimo procedūras. Mažinsime piktnau-*

[87] Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr.33-1014.
[88] Lietuvos Respublikos Seimas 2015 m. kovo 10 d. nutarimu XII-1537 patvirtino Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015-2025 metų programą.
[89] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. birželio 17 d. nutarimas Nr. 648 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015-2025 metų programos įgyvendinimo 2015-2019 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“.
TAR, 2015-09-09, Nr. 13658

džiavimą viešojo intereso gynimu. Tobulinsime žemės įgijimo, jos paskirties pakeitimo, statybos įforminimo, žemės išpirkimo valstybės reikmėms ir kitas procedūras.

93. Užtikrinsime asocijuotų verslo organizacijų ir kitų socialinių partnerių dalyvavimą sprendžiant valstybei ir verslui aktualius klausimus, rengiant naujų įstatymų projektus, juos svarstant. Sieksime verslą kontroliuojančių institucijų konsolidacijos. Priežiūros institucijos turėtų tapti pirmiausia verslo konsultantais ir tik tyčinio piktnaudžiavimo atvejais – baudėjais. Ugdysime visuomenės verslumą, tą pradėdami jau mokyklose. Užtikrinsime mokestinės aplinkos verslui pastovumą – nauji mokesčiai būtų įvedami apie tai paskelbus ne vėliau kaip prieš 6 mėnesius iki jų įsigaliojimo"[90].

2*)* Lietuvos verslo konfederacijos prezidentas siūlo sudaryti korupcijos prevencijos versle vadovą, kurį bendradarbiaudamos galėtų parengti asocijuotos verslo struktūros ir Specialiųjų tyrimų tarnyba. Orientacinis dokumentas pasitarnautų įmonių vadovams ir visuomenei, nes būtų aiškiai nurodyta, ko privalu imtis siekiant korupcijos prevencijos, įtariant nesąžiningą veiklą.

3) Specialiųjų tyrimų tarnyba savo veiklą korupcijos prevencijos srityje taip pat orientuoja į verslo sąlygų gerinimą. Pastaraisiais metais skiriamas didesnis dėmesys visuomeniniams santykiams, susijusiems su viešųjų ir (ar) administracinių paslaugų teikimu, kontrole, priežiūra, viešųjų pirkimų organizavimu, vykdymu, kontrole ir priežiūra. Taip pat orientuojamasi į valstybės ir savivaldybių įstaigų veiklą: energetikoje, komunaliniame ūkyje, atliekų tvarkyme, aplinkos apsaugoje, statyboje, sveikatos apsaugoje, turto valdyme, naudojime ir disponavime, švietime ir moksle, susisiekime, teisėsaugoje.

2.1.1 Lietuvos siekis prisijungti prie EBPO ir ratifikuoti konvenciją dėl kovos su užsienio valstybių papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose

Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (toliau – EBPO) vienijanti politinį atstovavimą su gilios ekspertinės analizės pajėgumais, siekiant rasti efektyvius sprendimus globaliems ekonominiams ir socialiniams procesams, jau daugelį metų yra vienas pagrindinių žaidėjų pasaulinėje kovoje prieš korupciją. Ši organizacija yra sukūrusi daugybę tarptautiniu mastu taikomų priemonių, kuriomis siekiama skatinti sąžiningumą ir užkirsti kelią korupcijai, o šios priemonės apjungia ir kitų tarpvyriausybinių organizacijų vykdomą veiklą minėtoje srityje. Organizacija tiesiogiai bendradarbiauja su vyriausybėmis, visuomene bei privačiu sektoriumi tam, kad įgy-

[90] Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės programos". *Valstybės žinios.* 2012, Nr. 149-7630.

vendintų siekiamus standartus nacionaliniu lygmeniu bei padidintų vietinio personalo, kovojančio su korupcija, kompetenciją.

Organizacijos ištakos siekia 1948 m., kai buvo įkurta Europos ekonominio bendradarbiavimo organizacija, o šiai dienai, besivadovaujanti atstovaujamosios demokratijos ir laisvosios rinkos ekonomikos principais, organizacija vienija 34 aukšto ekonominio išsivystymo pasiekusias valstybes. Tarptautinė bendruomenė narystę EBPO pripažįstama kaip šalies ekonominio stabilumo garantą, į ja atsižvelgiama teikiant vyriausybės paskolas, planuojant ilgalaikes investicijas.

Lietuva nuėjo ilgą ir sudėtingą kelią, kol buvo oficialiai pakviesta pradėti stojimo į EBPO procesą.[91] Šiuo metu valstybės prioritetinis tikslas – prisijungti prie EBPO konvencijos dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose. Ši konvencija laikoma vienu įtakingiausiu kovos su korupcija įrankiu pasaulyje, o ją pasirašiusioms šalims šiuo metu priklauso maždaug du trečdaliai pasaulio eksporto rinkos ir beveik 90 procentų bendrų užsienio tiesioginių investicijų srautų. Pasirašyti konvenciją turi teisę EBPO valstybės narės ir valstybės, kurios dar nėra narės, tačiau joms yra pasiūlyta tapti darbo grupės, tiriančios papirkinėjimą tarptautiniuose verslo sandoriuose, tikrosiomis dalyvėmis. Lietuva dėl tokio statuso aktyviai derasi jau daugiau nei 10 metų, aktyviai dalyvauja EBPO Antikorupciniame tinkle ir siekia narystės EBPO Kovos su papirkinėjimu darbo grupėje.[92]

EBPO kovos su kyšininkavimu konvenciją priėmusios šalys, privalo vykdyti įsipareigojimus kovoti su įmonių kyšininkavimu svetur, vykdydamos ikiteisminius tyrimus ar baudžiamuosius persekiojimus tarptautinėse kyšininkavimo bylose. Tačiau šešiolikos metų konvencijos galiojimo praktika rodo, jog valstybės narės nėra aktyvios baudžiamojon atsakomybėn traukiant bendroves, kurios užsiima užsienio pareigūnų papirkinėjimu tam, kad pasiektų ar pagerintų sutarčių sudarymą, įgytų licencijas ar papildomas nuolaidas. Vangų ir netinkamą įsipareigojimų vykdymą lemia politinės valios stoka ir išteklių trūkumas.

Lietuvai tapus EBPO nare ir prisijungus prie konvencijos, bus privaloma užtikrinti bendrovių skaidrų veikimą kitose šalyse, pademonstruoti politinę valią kovojant su korupcija ir įrodyti, kad atitinkamos teisės normos yra efektyviai taikomos praktikoje, o už visus korupcinius nusikaltimus skiriamos veiksmingos ir atgrasančios sankcijos. Anot „Transparency International“ Lietuvos skyriaus vadovo, nėra aišku kaip stambiausios Lietuvos bendrovės užtikrina korupcijos nebuvimą savo kasdieninėje veikloje taip pat būtina peržiūrėti kaip baudžiamoji atsakomybė už korupciją taikoma

[91] Lietuva 1996 m. įteikė EBPO deklaraciją, patvirtinančią norą prisijungti prie organizacijos, 2002 m. EBPO generaliniam sekretoriui buvo įteiktas oficialus pareiškimas, įrodantis Lietuvos siekį tapti visateise nare. 2012 m. prašymas buvo atnaujintas ir tik 2015 m. balandžio 9 d. EBPO Taryba pakvietė Lietuvą pradėti stojimo į EBPO procesą. 2015 m. birželio 4 d. EBPO Ministrų taryba šį sprendimą oficialiai patvirtino.

[92] Transparency International Lietuvos skyrius. Kyšininkavimas svetur. Prieiga per internetą: http://transparency.lt/news/2015/08/20/kysininkavimas-svetur/ [žiūrėta 2015-09-20].

įmonėms, mat šiuo klausimu teismų praktika yra ypač skurdi[93]. Tikėtina, jog Lietuva derindama nacionalinius įstatymus su Konvencijos nuostatomis susidurs su papildomais teisinio reguliavimo iššūkiais.

2.1.1.1 Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo atitiktis EBPO Konvencijos reikalavimams

Kaip jau buvo minėta anksčiau, Lietuvai siekiant įstoti į EBPO būtina prisijungti prie Konvencijos ir tapti pilnateise EBPO darbo grupės nare, tačiau bendradarbiaujant su darbo grupės sekretoriatu po atliktos išsamios Lietuvos Respublikos teisės aktų analizės buvo nustatytos neatidėliotinos priemonės, kurių privaloma imtis siekiant įgyvendinti ilgalaikį tikslą - prisijungti prie Konvencijos.

Atsižvelgiant į teisės aktų analizės rezultatus Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija parengė LR BK 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą, kuriuo siekiama baudžiamojo įstatymo normas suderinti su EBPO Konvencijos dėl kovos su užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose reikalavimais.

Įstatymo projektu siūloma: *„apriboti galimybę nuo baudžiamosios atsakomybės atleisti asmenis, kurie pasiūlė ar pažadėjo duoti arba davė kyšį užsienio pareigūnui (valstybės tarnautojui prilygintam asmeniui), net ir tuo atveju, kai kyšio iš jų buvo reikalaujama ar provokuojama duoti kyšį ir jie, pasiūlę ar pažadėję duoti arba davę kyšį, per įmanomai trumpiausią laiką, bet ne vėliau, negu iki jų pripažinimo įtariamaisiais, savanoriškai apie tai pranešė teisėsaugos institucijai arba kyšį pažadėjo duoti ar davė su teisėsaugos institucijos žinia. Tuo siekiama užtikrinti iš Konvencijos plaukiančius tarptautinius įsipareigojimus vienodai aktyviai kovoti su užsienio pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose ir spręsti problemą, kai kyšio davėjas išvengia teisinių pasekmių už užsienio pareigūno papirkimą, nes Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijos privalo jį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, nors užsienio pareigūno baudžiamasis persekiojimas yra praktiškai neįmanomas dėl teisinių ar kitų priežasčių. Įstatymo projektu taip pat siūloma tobulinti užsienio valstybės institucijos, įstaigos ar tarptautinės viešosios organizacijos pareigūno apibrėžimą LR BK 230 straipsnio 2 dalyje“*[94].

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymu keičiama minėtų straipsnių formuluotė:

---

[93] *Ibid.*

[94] Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 22, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas. Nr. 15-0144-01-I) Prieiga per internetą: http://lrv.lt/uploads/main/Posed_medz/2015/150527/01.pdf [žiūrėta 2015-10-12].

226 straipsnio pakeitimas

1. Papildyti 226 straipsnį nauja 7dalimi:

„7. Šio straipsnio 6 dalis netaikoma asmeniui, kuris pasiūlė ar pažadėjo duoti arba davė kyšį šio kodekso 230 straipsnio 2 dalyje nurodytam asmeniui."

2. Buvusią 226 straipsnio 7 dalį laikyti 8 dalimi.

227 straipsnio pakeitimas

1. Papildyti 227 straipsnį nauja 6 dalimi:

„6. Šio straipsnio 5 dalis netaikoma asmeniui, kuris pasiūlė ar pažadėjo duoti arba davė kyšį šio kodekso 230 straipsnio 2dalyje nurodytam asmeniui."

2. Buvusią 227 straipsnio 6 dalį 7 dalimi.

230 straipsnio pakeitimas

Pakeisti 230 straipsnio 2 dalį ir ją išdėstyti taip:

„2. Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris atlieka valdžios atstovo funkcijas, turi administracinius įgaliojimus arba kitaip užtikrina viešojo intereso įgyvendinimą dirbdamas ar kitais pagrindais eidamas pareigas užsienio valstybės ar Europos Sąjungos institucijoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje arba tarptautinėje ar Europos Sąjungos teisminėje institucijoje, arba juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje, kurią kontroliuoja užsienio valstybė, taip pat oficialūs kandidatai į šias pareigas."[95]

Tikimasi, kad sėkmingas įstatymo projekto įgyvendinimas ir LR BK nuostatų atitiktis EBPO Konvencijos reikalavimas turės tik teigiamos įtakos plėtojant sąžininga verslą ir skatins investavimo užsienio valstybėse plėtrą. Kita vertus, siūlomas teisinis reglamentavimas gali turėti ir neigiamos įtakos – sudaryti sąlygas baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo ir lygybės prieš įstatymą principų pažeidimui, kas sukeltų papildomos teisinės sumaišties praktikoje taikant naujas įstatymo normas. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas baudžiamojoje teisėje taikomas atsižvelgiant į du aspektus – nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdį ir laipsnį, pagal tai įvertinamas nusikalstamos veikos subjekto baudžiamumas. Svarbu atkreipti dėmesį, kad pagal siūlomą teisinį reglamentavimą, tas pats asmuo vienu atveju bus patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, o kitu nuo jos atleistas ir šį faktą nulems vienintelis požymis – asmens, kuriam siūlomas kyšis, statusas. Toks požymis nepagrindžia nusikalstamos veikos pavojingumo, tad klausimas, dėl siūlan-

[95] Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymas. Nr. XIIP-3159.

čio kyšį asmens baudžiamosios atsakomybės, teisiniu požiūriu privalo būti sprendžiamas vienodai ir nuosekliai.

Priimant siūlomus LR BK pakeitimus svarbu laikytis teisinio reglamentavimo nuoseklumo, kad būtų užtikrintas tinkamas baudžiamojo įstatymo taikymas ateityje.[96]

Apibendrinant, galima pasidžiaugti rezultatais, nes Lietuvos vykdoma politika, valdžios institucijų pastangos ir įvairių priemonių taikymas korupcijos prevencijos ir verslo aplinkos gerinimo srityse palaipsniui duoda teigiamus rezultatus. Biurokratinio aparato suvaržymų mažinimas laikomas vienu didžiausių palengvinimų verslui, kuris administracinę našta skaičiuodavo milijonais eurų. Kitas, korupcijos prevencijos aspektu, Lietuvai itin svarbus pasiekimas – oficialiai prasidėjęs stojimas į EBPO, kuriam sėkmingai pasibaigus tikimasi pažaboti įmonių kyšininkavimą svetur, padidinti investuotojų pasitikėjimą, tobulinti šalies valdymą ir teikiamų paslaugų kokybę.

2.2 Korupcijos rizikų valdymas įmonėse

Norint pasiekti ženklių rezultatų kovoje su korupcija privačiame sektoriuje, nepakanka vien valstybės vykdomos politikos ir valdžios institucijų pastangų. Verslo subjektai turi suvokti, kad skaidri veikla, antikorupcinių standartų diegimas bei jų laikymasis suteikia įmonėms konkurencinį pranašumą tarptautinėje rinkoje, o atsakingo verslo vystymas yra puiki investicija, kuri ateityje atsiperka su kaupu.

Šiuolaikinį verslą veikia įvairūs išoriniai veiksniai –technologijų plėtra, verslo globalizacija, privalomųjų reikalavimų kaitą, teisinio reguliavimo problemų atsiradimas. Siekiant įveikti šiuos ar kitus iššūkius ir išsaugoti sėkmingą verslą, verslo subjektai privalo naudoti efektyvius korupcijos prevencijos valdymo įrankius. Verslo praktika rodo, kad prevencijos priemonių netaikančios įmonės daug dažniau neišnaudoja įstatymų suteikiamų galimybių, sukuria palankias sąlygos darbuotojų, klientų ar konkurentų nusikalstamumui, neefektyviai naudoja išteklius ir suteikia pagrindą valstybės institucijoms pradėti tyrimus dėl galimų įstatymų pažeidimų, ko pasekoje, nukenčia įmonės reputacija ir atsiranda tiesioginių nuostolių.

Situaciją vertinant pasauliniu mastu, daugelis stambių įmonių supranta, kad tinkama prevencija ir įmonėje veikiančių procesų kontrolė – efektyviausias ir mažiausiai resursų reikalaujantis būdas, padedantis užtikrinti skaidrų ir sklandų įmonės funkcionavimą. Faktą, kad investicija į korupcijos prevencijos programą sutaupo įmonės lėšas ilgalaikėje perspektyvoje, įrodė JAV Ponemo-

[96] Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 22, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas., *supra note 85,* p.18.

no instituto atliktas tyrimas.[97] Tyrimo rezultatų duomenimis prevencijos priemonių įgyvendinimas reikalauja 3,5 karto mažiau lėšų nei teisės pažeidimais sukeltų problemų sprendimas.

Situaciją Lietuvoje įvertino tarptautinės organizacijos „Transparency International“ Lietuvos skyriaus vadovas Sergėjus Muravjovas. Pasako jo, dažnas Lietuvos verslininkas nebenori mokėti kyšių, vis drąsiau pasisako prieš korupciją yra pakankamai pilietiškas ir į antikorupcinę veiklą pasiryžęs įsitraukti žmogus, tačiau didžioji dalis verslininkų vis dar neskiria pakankamai laiko savo įmonės veiklos skaidrinimui ir korupcijos rizikų valdymui.

Kovoti su korupcija privačiame sektoriuje nėra lengva užduotis. Vien faktas, kad įmonė vadovausis korupciją reglamentuojančia politika, negarantuos sąžiningo ir skaidraus darbuotojų elgesio. Galimos kliūtys: vykdomos politikos ignoravimas dėl savanaudiškų asmeninių interesų arba žema įmonės kultūra, nesutampanti su deklaruojamais tikslais. Tam, kad korupcijos rizikų valdymas būtų efektyvus, korupcijos prevencijos reikšmę pirmiausia turi suprasti įmonių vadovai ir savininkai, jie turi tapti pagrindiniais aukščiausių etikos normų ambasadoriais savo įmonėse. Norint įvertinti prevencijos priemonių proporcingumą ir užtikrinti verslo saugumą, yra atliekami įmonių rizikos ir pažeidžiamumo tyrimai, leidžiantys pasirinkti tinkamiausią prevencinių priemonių sistemą.

Prevencinės priemonės dažnai persipina ir papildo viena kitą, tačiau jas įprasta skirstyti į tris kategorijas: teisinės prevencinės priemonės, apima įvairius prevencinius reglamentus, kurie sukuria įmonės darbuotojams tam tikras pareigas ir numato drausmines sankcijas už jų nevykdymą, kultūrinės priemonės skatina teisėtumo ir teisingumo kultūrą darbuotojų tarpe, o organizacinėmis priemonėmis įgyvendinami įmonės teisiniai reglamentai ar kitos organizacinio pobūdžio priemonės[98].

Sekančiuose baigiamojo darbo poskyriuose bus pateikiama detali korupcijos prevencijos kategorijų analizė, svarstomos įvairios priemonės ir pasiūlymai, kuriais pasinaudoję Lietuvos verslo subjektai, suvaldytų korupciją arba užkirstų jai kelią savo įmonių veikloje.

2.2.1 Kultūrinės prevencinės priemonės

1) **Aiškiai deklaruojama įmonės veiklos skaidrumo politika.** Antikorupcijos ekspertas Jermynas Brooksas pažymi, jog siekiant skaidrumo privačiame sektoriuje, būtina pradėti nuo savęs:

---

[97] JAV Ponemono instituto tyrimas: The true cost of compliance. Prieiga per internetą: http://www.ponemon.org/local/upload/file/True_Cost_of_Compliance_Report_copy.pdf [žiūrėta 2015-10-28].
[98] Paukštė, A., Prevencija versle – priemonė, kuri atsiperka. Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/verslas/verslas/a-paukste-prevencija-versle-priemone-kuri-atsiperka.d?id=66861242 [žiūrėta 2015-10-28].

„Įmonių vadovai, kurie dažniausiai būna ir pagrindiniai akcininkai, turėtų puoselėti skaidrumo idėjas tarp savo kolegų, rodyti pavyzdį ir akcentuoti įmonės vertybes. Jei vadovas nusižengia savo deklaruojamiems principams dėl pelningos sutarties, negalima tikėtis, kad skaidrumo vertybes puoselės ir jo darbuotojai. Visa tai atsigręš prieš patį darbdavį. Vadovai įmonėse turėtų demonstruoti skaidrumą savo veikla, savo pavyzdžiu, savo autoritetu“[99].Vadovybės pareiga – apibrėžti kertines įmonės vertybes, akcentuoti verslo skaidrumo reikalavimus ir labai aiškiai nustatyti, kad įmonės veikloje privalu laikytis įstatymų, griežtai draudžiančių bet kokią korupcijos formą (aktyviąją, pasyviąją, nelegalius mokėjimus ir kt.) Toks pareiškimas (kredo) turi būti oficialiai įtvirtintas įmonės etikos arba vidaus taisyklių kodekse, darbo sutartyse, afišuojamas įmonės naujienlaiškiuose. Pareiškimą būtina įrodyti realiais veiksmais (pvz. priimant įvairius sprendimus, sudarant sandorius bei siekiant esminių kompanijos tikslų) antraip jis liks nieko vertu, skambiu lozungu. Įmonės ryžtas ir siekis aktyviai kovoti su korupcija turi būti jos strategijos dalis, vidinės kultūros ir politikos pagrindas.

Skaidraus verslo idėjas viešai deklaruojančios Lietuvos įmonės ar organizacijos gali prisijungti prie skaidraus verslo iniciatyvos „Baltoji banga”. Iniciatyvos dalyviai naudoja pirmąjį Lietuvoje skaidrumo ženklą „Baltoji banga”, žymėdami produkciją, informacinę medžiagą ar administracinius dokumentus, taip primindami, kad bendrovė ar organizacija savo pavyzdžiu padeda diegti skaidraus ir sąžiningo verslo principus, pasisako už etiško verslo kultūrą ir rūpinasi savo pačios reputacija[100].

Kita skaidrumo iniciatyva „Jonvabaliai” – pirmoji savanoriška iniciatyva ES, kurios tikslas skatinti įmones, įstaigas ar organizacijas paviešinti geruosius atsakingo ES lėšų panaudojimo pavyzdžius ir paskatinti bendromis pastangomis siekti teigiamų sisteminių pokyčių skaidrumo srityje.

2) **Personalo ugdymas.** Įmonių vadovai, siekdami ugdyti savo darbuotojus, dažnai nepagaili įmonės biudžeto ir organizuoja bendruosius personalo švietimo ar darbo etikos mokymus, visai nesusimastydami, jog tai visiškai neužtikrina darbuotojų moralaus elgesio skirtingose situacijose. Norint to išvengti, svarbu pasirinkti tinkamas mokymo kryptis ir darbuotojus nukreipti tinkama linkme:

a) darbuotojams pasiūlyti skaidrumo, verslo etikos, moralės ir teisinio pobūdžio mokymus, kursus ar seminarus, kurie ne tik padėtų suvokti ir atskirti tikruosius korupcinius veiksmus, bet ir leistų įvertinti korupcijos sukeltas pasekmes;

---

[99] Antikorupcijos ekspertas: jei nusižengia vadovas, skaidrumo negalima tikėtis ir iš pavaldinio. Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/verslas/verslas/antikorupcijos-ekspertas-jei-nusizengia-vadovas-skaidrumo-negalima-tiketis-ir-is-pavaldinio.d?id=65528212 [žiūrėta 2015-10-30].

[100]Šiuo metu prie iniciatyvos yra prisijungusios 56 Lietuvos įmonės, tarp jų TEO LT, Rimi Lietuva,Omnitel, VSA Vilnius, Traidenis, Vičiūnai group ir daugelis kitų. Įmonės viešai deklaruoja skaidrią darbo užmokesčio politiką, skaidriai dalyvauja viešųjų pirkimų konkursuose, sąžiningai moka mokesčius ir netoleruoja korupcijos.

b) labai svarbu atsižvelgti į darbuotojų nuomonę arba įtraukti juos tiesiogiai į įmonės etikos kodekso kūrimo procesą, taip pagilinant jų žinias apie darbo ir verslo etiką;

c) personalas turi būti apmokytas ir žinoti, į ką kreiptis, ką informuoti, kai sužinoma apie korupcinį elgesį ar bandymus atlikti korupcinius veiksmus kompanijos viduje ar už jos ribų (pvz. kai darbuotojas turi informacijos apie nelegaliai atliktus mokėjimus). Šiuo autoritetingu asmeniu gali tapti padalinio vadovas arba nešališkas aukšto rango subjektas (etikos tarybos narys arba darbo tarybos narys), į kurį darbuotojas galėtų kreiptis tiesiogiai, per tam tikrus asmenis arba anonimiškai.

2.2.2 Teisinės prevencinės priemonės

1) **Verslo etikos kodeksai.** Statistika liudija, kad 48 proc. Lietuvos įmonių nėra pasitvirtinusios korupciją ir sukčiavimo prevencijos politiką atitinkančių etikos kodeksų. Etikos kodekso sukūrimas ir patvirtinimas – antras svarbus žingsnis, po aiškiai išreikštos įmonės skaidrumo politikos. Įmonių verslo kodeksai unikalūs, individualūs, negalima naudotis vienu visiems primetamu šablonu, nes verslo principai turi išsivystytu iš apačios, t. y. personalo ir tapti verslo kultūros dalimi. Siekiant etikos kodeksą paversti veiksminga korupcijos prevencijos priemone, šalia pagrindinių nuostatų būtinos konkrečios – dinaminės įgyvendinimo programos. Jos apima mokymus, visų darbuotojų įjungimą į problemos sprendimą ir kontrolės programą, kurią geriausia pavesti nepriklausomai institucijai iš šalies. Daugeliu atveju pasiteisino tokios priemonės: atsakingų už kovą su korupcija etatų įsteigimas, anoniminės telefono tarnybos skundams sukūrimas, informatorių apsauga, rotacijos taikymas potencialiai pavojingose vietose. Svarbu, kad etikos kodeksas netaptų vien žodžiais, nes kodekse įtvirtinami tik savanoriški kontrolės metodai, kurie dažniausiai teisiškai nėra privalomi.[101]

2) **Pranešėjų apie pažeidimus apsaugos reglamentavimas.** Svarbu užtikrinti tinkamą kontrolės veikimo mechanizmą, kuris leistų anonimiškai pranešti apie nelegalią įmonės veiklą, galimas korupcijos apraiškas, nepažeidžiant diskretiškumo principo, skundžiamųjų ir skundžiančiųjų asmenų teisių. Korupcines veikas atskleidžiantys asmenys, turi būti apsaugoti ir išlikti anonimiški. Svarbu sudaryti sąlygas, kad tokio pobūdžio pranešimai atsakingus asmenis pasiektų ne tik iš savų darbuotojų, bet ir per išorinius subjektus – kitų kompanijų darbuotojus ar vadovus. Pavyzdžiui, „TEO LT“,AB – Lietuvos telekomunikacijų bendrovės darbuotojai turi galimybę anoniminiu elektroniniu paštu informuoti apie jiems žinomas korupcijos apraiškas. Panašią praktiką taiko ir „Siemens Oy“ filialas Lietuvoje, darbuotojams ir verslo partneriams, pastebėjusiems korupcijos požy-

[101] Eigen, P., *supra note* 1, p. 71.

mius, suteikta galimybė saugiai ir anonimiškai pasidalinti informacija per nepriklausomą informavimo liniją.

3) **Konfidencialumo įsipareigojimai.** Sutartis tarp darbuotojo ir vadovo, reglamentuojanti konfidencialią informaciją, (apie komercines paslaptis, tyrimus, naujus produktus, gamybos procesus, nuolatinius klientus) turėtų numatyti terminus, nustatančius kiek laiko po įmonės palikimo darbuotojas negali atskleisti minėtos informacijos konkurentams.

4) **Nekonkuravimo susitarimai.** Tokie susitarimai grindžiami darbuotojo įsipareigojimu, kad pasibaigus darbo sutarčiai, sutartą laikotarpį ir nustatytomis sąlygomis asmuo nekonkuruos su darbdaviu - nedirbs darbdavio konkurento įmonėje, nesteigs įmonės ir nedalyvaus versle, konkuruojančiame su buvusio darbdavio verslu[102].

5) **Pažeidimų reglamentavimas.** Paskirstyti žmogiškuosius ir materialiuosius išteklius įmonės veiklos stebėjimui, o pastebėjus korupcijos požymius ar kilus nors menkiausiam įtarimui apie aktyviąją ar pasyviąją korupciją, nedelsiant imtis veiksmų ir surinktus įrodymus kruopščiai ištirti. Ypatingą dėmesį skirti pardavimams, pirkimams, turto įgijimui. Pravartu atlikti vidines ir išorines finansų audito procedūras, siekiant identifikuoti įtartinas transakcijas. Įmonė privalo turėti aiškiai nustatytas procedūras, nurodančias pažeidėjų atsakomybę už korupcinį elgesį. Įmonės darbuotojai taip pat turi aiškiai žinoti ne tik savo teises ir pareigas, bet kokia atsakomybė jų laukia už atliktus korupcinius veiksmus ar korupcinio pobūdžio informacijos nuslėpimą. Kiekviena įmonė pasirenka, kokią konkrečią sankciją, kaip efektyvią korupcijos prevencijos priemonę, taikyti. Svarbu, kad sankcijos būtų aiškios, nepažeistų proporcingumo principo ir padėtų pasiekti tikslą, nepaliekantį galimybės korupciniams veiksmas pasikartoti ateityje. Privalu nustatyti, jog bet kokia korupciniais veiksmais padaryta žala turi būti atlyginta.

6) **Skaidrus buhalterinės apskaitos tvarkymas.** Visi įmonės sandoriai, kuriuos galima įrodyti išankstinėmis sąskaitomis, sąskaitomis faktūromis ar piniginiais pervedimais turi būti fiksuojami, konfidencialiais įrašais, įmonės buhalteriniuose dokumentuose. Finansinių įrašų nuslėpimą ar melagingą jų pateikimą – griežtai drausti, o draudimo nesilaikymo atveju taikyti atitinkamas sankcijas. Už įmonės finansus atsakingi asmenys privalo skrupulingai vadovautis, buhalterinę apskaitą ir auditą reglamentuojančiomis, teisės normomis. Iškilus bent menkiausiai abejonei dėl piniginio pervedimo, nedelsiant informuoti už tai atsakingus asmenis. Buhalterinės apskaitos dokumentus patartina saugoti specialiai nustatytą laikotarpį, ypač kilus įtarimams, kad jais buvo pažeistos teisės normos. Taip pat išsaugoti konfidencialią informaciją, nurodančią, kas atliko tam tikras transakcijas, siekiant išvengti neaiškumo užfiksavus pažeidimą.

---

[102] Bagdanskis, T., Nekonkuravimo susitarimų, sudaromų tarp darbdavio ir darbuotojo, reglamentavimo ir taikymo problemos. *Jurisprudencija,* 2013, 20(3), p.175.

2.2.3 Organizacinės prevencinės priemonės

1) **Aiški atsakomybė.** Svarbu žinoti, kas kontroliuoja, prisiima atsakomybę ir imasi atitinkamų veiksmų esant nors menkiausiam įtarimui apie korupcinius veiksmus. Atsakomybę reikia įtvirtinti aukščiausiu organizacijos lygmeniu.

2) **Taisyklių nustatymas.** Nesant būtinybei nenaudoti grynųjų pinigų. Specialiomis taisyklėmis nustatyti kaip skirti paramą: apibrėžti paramos sąvoką, ją galinčius gauti subjektus. Informaciją apie suteiktą paramą įtraukti į įmonės finansines ataskaitas, tiksliai nurodant kokiu būdu buvo paaukoti pinigai ar kitas materialinis turtas. Aukojimas turėtų būti traktuojamas kaip pilietinės pareigos aktas, nesitikint nieko mainais.

3) **Kandidatų patikra.** Įmonės vadovas, nusprendęs priimti naują narį į savo personalo gretas, turi teisę atlikti kandidato patikrinimą. Patikrinimu siekiama nustatyti ar asmuo negauna pajamų iš konkurentų įmonės, ar jam gali būti patikėta įslaptinta informacija, materialinis įmonės turtas ir kiek toks asmuo yra skaidrus ir patikimas. Būtina gauti raštišką kandidato sutikimą apie jo kandidatūros tikrinimą, nes kitu atveju darbdaviui gali būti pareikšti kaltinimai, dėl neteisėtos informacijos apie privataus asmens gyvenimą rinkimą pagal BK 167 str.

4) **Verslo partnerių, konsultantų ir klientų atranka.** Tiekėjai, klientai, konsultantai, advokatai turi būti atrenkami tik įvertinus jų kvalifikaciją, reputaciją, tarnybą kitoje įmonėje, sulaukus teigiamų rekomendacijų bei apskaičiavus būsimus įmonės kaštus, kurių pareikalaus bendradarbiavimas su minėtasi asmenimis.

2.2.4 Kitos priemonės ir pasiūlymai

1) Vadovautis Lietuvos verslo konfederacijos, Tarptautinių prekybos rūmų narės, siūlomais tarptautiniais leidiniais, skatinančiais korupcijos prevenciją įmonėse:

a) „Kovos su korupcija vadovas mažoms ir vidutinėms įmonėms“[103], šis leidinys padeda įvertinti ir valdyti riziką susijusią su korupcija privačiame sektoriuje;

b) Antikorupcinių priemonių komplektas apimantis „Etikos ir atitikties mokymų vadovą“[104], šis leidinys padeda stiprinti įmonės skaidrumo politikos principus, siekti etikos ir rizikos valdymo, įgyvendinti antikorupcines programas, stiprinti bendrą įmonės socialinį klimatą ir pritraukti naujus investuotojus.

---

[103] International Chamber of Commerce, Policy and Business Practices. Anti-corruption third party due diligence: a guide for small and medium size entities, No 195-64 Rev2, 2015.
[104] ICC Ethics and Compliance Training Handbook, ICC Publication No. 741E, 2013.

2) Įmonės vadovybė, spręsdama su korupcija susijusias problemas, turi vadovautis techniniais, ekonominiais, teisiniais ir etiniais principais;

3) Įmonės privalo imtis visų reikiamų priemonių, kad uždraustų dovanas, mokėjimus, arbatpinigius, įvairias paslaugas, komisinius, kurie susiję su korupciniais pažeidimais ir įmonės gero vardo diskreditavimu;

4) Jei vienas iš darbuotojų priima minėtas dovanas, tam turi būti nustatyta speciali procedūra. Pavyzdžiui, kompanijos vardu dovaną priimantis darbuotojas, turėtų gauti tai įrodantį kvitą ir dovaną perduoti atsakingam asmeniui, kuris nuspręstu kur ją galima panaudoti (paaukoti labdarai ar surengti loteriją darbuotojų tarpe);

5) Vadovai ir darbuotojai gali gauti komisinius už atliktą darbą, jei iš atsakingų darbuotojų gavo leidimą ir tik tuo atveju, jei nebus padaryta žala įmonei;

6) Įmonės darbuotojams leidžiama priimti nedidelės vertės dovanas, įsitikinus, kad jos neviršija leistinos sumos, neįpareigoja jas priimančių asmenų ir neleidžia atsidurti nepatogioje pozicijoje. Prie šių nedidelės vertės gėrybių priskiriami pietūs, gėrimai, kvietimai į teatrą ar sporto renginius, išvykos, gimtadienio atvirukai, apdovanojimai, padėkos už socialines paslaugas, pilietinę, edukacinę ar labdaringą veiklą.

7) Anonimiškumo ribojimas – vadovams ir darbuotojams vertėtų nurodyti savo vardą ir pavardę, kai veiksmai atliekami įmonės vardu (net jei tai daroma elektroniniu būdu).

Kad aptartos prevencinės priemonės būtų veiksmingos, jos privalo pasižymėti tam tikromis savybėmis:

a) vykdomos tik teisėtomis priemonėmis (pavyzdžiui, kandidato darbui tikrinimas pradedamas tik gavus jo raštišką sutiktą, arba kandidato darbui teistumas tikrinamas tik iš jo gavus pažymą apie teistumą);

b) viešai deklaruojamos, apie jas turi žinoti įmonės darbuotojai, klientai ir partneriai;

c) taikomos sistemiškai;

d) taikomos nuolatos, prevenciją suvokiant kaip nepertraukiamą procesą;

e) būti efektyvios, o atsižvelgiant į naujas grėsmes verslui, reguliariai įvertinamos[105].

Prevencija versle yra progresyvi ir efektyviai veikianti šiuolaikinio verslo apsaugos priemonė, tačiau susidūrus su konkrečiomis korupcijos sukeltomis problemomis dažnai nepakanka vadovautis vien minėtais kriterijais. Kiekviena įmonė privalo turėti savo sprendimo būdus, alternatyvas ar specialius metodus, kuriuos pritaikius pavyktų išspręsti iškilusias problemas.

---

[105] Paukštė, A., Prevencija versle – priemonė, kuri atsiperka. Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/verslas/verslas/a-paukste-prevencija-versle-priemone-kuri-atsiperka.d?id=66861242 [žiūrėta 2015-10-29].

Apibendrinant, svarbu pažymėti, kad įmonės negali būti visiškai apsaugotos nuo tapimo kitų korupcijos subjektų taikiniu ar patekti į painias korupcijos pinkles dėl vadovų, ar darbuotojų korupcinių veiksmų. Įmonės privalo suprasti ir atkakliai laikytis požiūrio, kad korupcija yra griežtai netoleruotina, net jei prognozuojama efektyvi nauda. Būtina stengtis tvirtai laikytis griežtų teisės, moralės ir verslo etikos normų, nuosekliai taikyti korupcijos prevencijos priemones, tobulinti antikorupcinę strategiją ir vadovautis skaidraus verslo politika. Įgyvendinus šias priemones verta bendradarbiauti su kitomis įmonėmis, verslo asociacijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, aptarti pagrindines skaidrumo problemas, o gautas išvadas pateikti valstybės institucijoms, kovojančioms su korupcija nacionaliniu lygiu.

3. KORUPCIJOS KONTROLĖS IR PREVENCIJOS PRIVAČIAME SEKTORIUJE TYRIMAS

Teoriniai magistro baigiamojo darbo aspektai atskleidė, kad pakitęs tradicinis (apimantis tik viešojo administravimo sektorių) korupcijos suvokimas, įtraukus privatųjį sektorių – padėtų geriau suprasti sudėtingą korupcijos reiškinį. Tačiau siekiant jį pažaboti nepakanka vien teorinių įžvalgų ar analizių, itin svarbu atsižvelgti į visuomenės nuomonę ir suvokimą, kuris gali tapti kertiniu rodikliu nustatant kovos su korupcija veiksmingumą.

Siekiant įvertinti verslo įmonių vadovų privataus sektoriaus korupcijos suvokimą, išsiaiškinti, jų nuomone, korupciją sąlygojančias priežastis, nustatyti asmeninę korupcinę patirtį ir įvertinti korupcijos privačiame sektoriuje prevencijos prioritetines kryptis, buvo atliktas anketinis tyrimas.

3.1 Tyrimo metodika

Baigiamojo darbo praktinis tyrimas atliktas remiantis anketinės apklausos tyrimo metodu. Mokslinėje literatūroje nurodoma, jog minėtas metodas užtikrina pakankamą apklausos dydį, garantuoja 100 proc. anketų grąžinimo lygį ir trunka trumpiau nei interviu. Pasirinkta anoniminė anketos rūšis, kuomet į klausimus atsakęs asmuo lieka nežinomas. Pagal atsakymo formą respondentams buvo pateikti uždaro ir atviro pobūdžio klausimai, siekiant gauti vertingesnius, subjektyvesnius atsakymus.

Baigiamojo darbo tikslas - išanalizuoti korupcijos privačiame sektoriuje reiškinio suvokimą, ypatumus ir nustatyti prioritetines prevencijos kryptis. Įgyvendinant šį tikslą, atsitiktinės atrankos būdu, apklausti Šiaulių miesto verslo įmonių vadovai. 2015 m. spalio – lapkričio mėnesiais anketos pateiktos, Valstybės įmonės Registrų centro Juridinių asmenų registro užsakymų priėmimo ir išdavimo skyriuje apsilankiusiems smulkių, stambių ir vidutinių įmonių vadovams.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2015 m. pradžioje Šiaulių miesto apskrityje veikė 3466 uždarosios akcinės bendrovės, 32 akcinės bendrovės ir 1268 individualios įmonės. Įvertinus statistinius duomenis tyrimo generalinė aibė – 4766 veikiančių įmonių vadovai. Imties tūris, reprezentuojantis generalinę aibę, patikrintas naudojant Paniotto formulę:[106]

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}};$$

[106]A.Valackienė, Sociologinis tyrimas. Kaunas: *Technologija,* 2004. p.113.

Čia:

n – atvejų skaičius atrankinėje grupėje,

Δ–imties paklaidos dydis (atsižvelgiant į faktą, jog tiriamas įmonių vadovų požiūris, o ne tam tikri kokybiniai parametrai, paklaida padidinta iki 10 proc.);

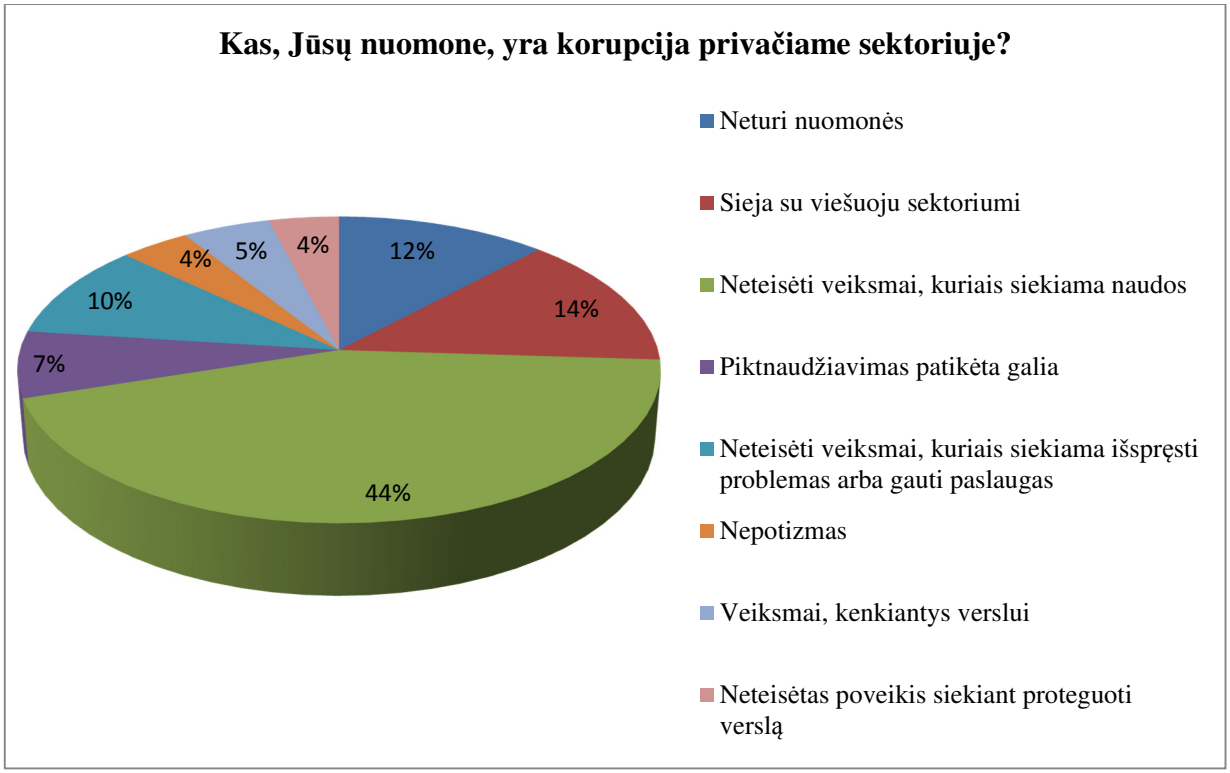
N – generalinė aibė

Atliekant anketinį tyrimą buvo apklausti 100 respondentų, todėl galima daryti išvadą, kad imtis yra reprezentatyvi, tyrimo rezultatai tikslūs, aiškiai atsispindintys verslo įmonių vadovų privataus sektoriaus korupcijos suvokimą ir požiūrį į šį reiškinį.

3. 2 Tyrimo rezultatų analizė

Baigiamojo darbo įvade akcentuota, kad Lietuvoje trūksta privataus sektoriaus korupcijos suvokimo, korupcija dažniausiai siejama su viešuoju sektoriumi, o privataus sektoriaus korupcijos apibrėžimas nepateikiamas jokiuose teisės aktuose. Pirmuoju atviru anketos klausimu siekta įvertinti įmonių vadovų privataus sektoriaus korupcijos suvokimo lygį ir suformuluoti atsakymą į darbe iškeltą probleminį klausimą – kas yra korupcija privačiame sektoriuje. 88 proc. respondentų pateikė skirtingus korupcijos privačiame sektoriuje apibrėžimus, kuriuos susisteminus išskirtos aštuonios kategorijos.

1 diagrama. Respondentų privataus sektoriaus korupcijos suvokimo vertinimas (proc.).

14 proc. apklaustųjų, bandydami apibrėžti korupciją privačiame sektoriuje, neatsiriboja nuo viešojo sektoriaus (pvz.: „korupcija tiek viešame, tiek privačiame sektoriuose yra analogiška, skiriasi tik dalyvių pusės“, „korupcija privačiame sektoriuje egzistuoja dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, kuomet sudaromos sąlygas, kurias išpildyti gali tik viena konkreti kompanija“, „tai bandymas neteisėtu būdu įgyti pranašumą konkurencinėje kovoje, užmezgant ir palaikant korupcinius santykius su valstybės institucijomis“, „tai užsakymų iš valstybės ir savivaldybių gavimas“, „tai santykiai su valstybiniu sektoriumi ir dažnu atveju tarp privačių juridinių asmenų darbuotojų, atstovaujančių juridinio asmens interesus“).

Dauguma t. y. 42 proc. tyrimo dalyvių korupciją privačiame sektoriuje supranta kaip neteisėtus veiksmus, kuriais siekiama asmeninės naudos, naudos savo artimiesiems ar savo įmonei. Neteisėtais veiksmais įvardinami: sukčiavimas, kyšininkavimas, konkurentų darbuotojų papirkinėjimas, neteisėtas buhalterinės apskaitos vedimas, komercinių paslapčių pardavimas konkurentams, neskaidrūs susitarimai, partnerių apgaudinėjimas, be apmokestinimo gautos lėšos.

7 proc. apklaustųjų korupciją privačiame sektoriuje sieja su piktnaudžiavimu patikėta galia (pvz.: „pasinaudojimas savo tarnybine padėtimi ir ryšiais, norint gauti naudos sau“, „piktnaudžiavimas patikėta galia, siekiant asmeninės naudos“, „piktnaudžiavimas patikėtomis pareigomis“).

10 proc. mano, kad korupcija privačiame sektoriuje pasireiškia ieškant lengviausio problemos sprendimo būdo arba norint gauti atitinkamas paslaugas (pvz.: „korupcija privačiame sektoriuje, tai nesąžiningas paslaugų suteikimas fiziniams asmenims“, „kyšis už tam tikrą paslaugą, kuri palengvintų arba išspręstų susidariusią nepalankią situaciją“, „už tam tikrą atlygį suteikiamos papildomos (dažniausiai neteisėtos) paslaugos suinteresuotam asmeniui, pažeidžiant nustatytą tvarką ar įstatymą“, „dovanos už tam tikras paslaugas arba neadekvačias kainas“, „tai dviejų ar daugiau privačių asmenų sąveikavimas, siekiant tam tikros neteisėtos paslaugos gavimo“.

4 proc. apklaustųjų korupciją privačiame sektoriuje sieja su tarnybinės padėties naudojimu giminėms ar draugams proteguoti (pvz.: „tai artimųjų (giminaičių) priėmimas į darbo vietas“, „ reikalingos rekomendacijos suteikimas artimiesiems“).

5 proc. įmonių vadovų nuomone, toks reiškinys turi tiesioginės įtakos verslui: „korupcija privačiame sektoriuje – veiksmai, kenkiantys sąžiningai vykdomam verslui (nesąžininga konkurencija, karteliniai susitarimai ir pan.)“, „tai reiškinys, iškreipiantis normalius rinkos santykius, rinkos dalyvius suskirstantis į dvi stovyklas (duodantys/imantys kyšius – neduodantys/neimantys kyšių), galutiniame variante sukuriamas ne pats geriausias, nekonkurencingas produktas“.

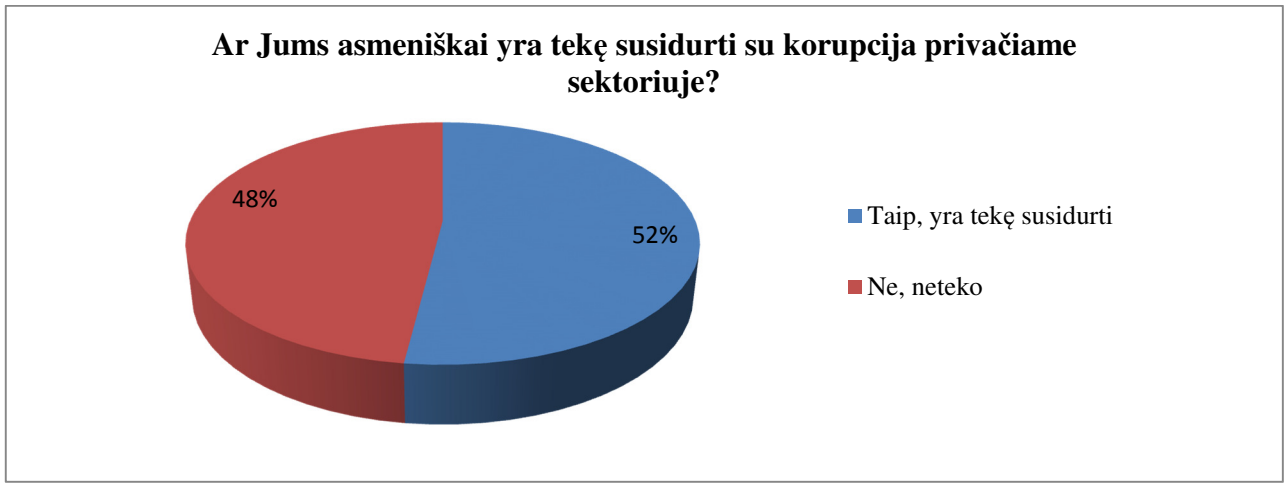
2 diagrama. Respondentų nuomonė apie korupcijos privačiame sektoriuje pasireiškimo mastą (proc.).

Anketinės apklausos būdu siekta sužinoti verslininkų nuomonę ar korupcijos pasireiškimas privačiame sektoriuje yra dažnas reiškinys. Išanalizavus bei apdorojus tyrimo metu surinktus duomenis gauti tokie rezultatai: 44 proc. apklaustųjų įsitikinę, kad korupcija privačiame sektoriuje yra dažnas reiškinys, 11 proc. mano, kad reiškinys labai dažnas. Nuomonę, kad korupcija privačiame sektoriuje yra retas reiškinys pateikė 28 proc. įmonių vadovų, o nuomonės neturėjo ir reiškinio mastų nežinojo 15 proc. Vos 2 proc. respondentų pažymėjo, kad tokio reiškinio nėra – verslas ir korupcija, anot jų, du nesuderinami dalykai.

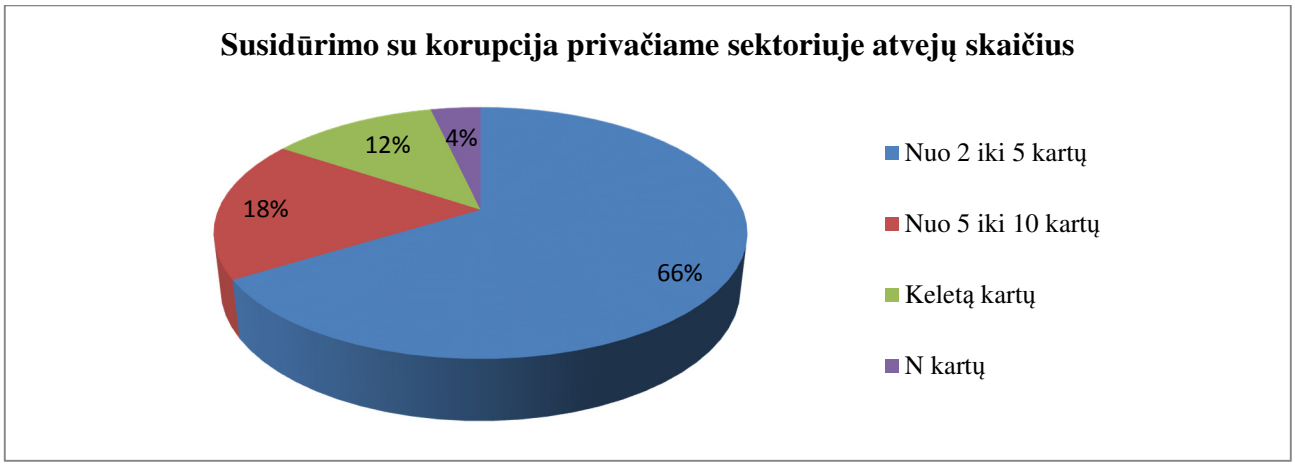
Atsižvelgiant į rezultatus, dauguma įmonių vadovų išreiškė nuomonę, kad korupcija privačiame sektoriuje yra dažnas reiškinys, tai įrodo situacijos rimtumą, skatina ieškoti naujų, efektyvių kovos su korupcija priemonių, kurios ženkliai sumažintų korupcijos privačiame sektoriuje mastą.

3 diagrama. Respondentų asmeninė korupcinė patirtis (proc.).

Respondentų buvo teiraujamasi ar jiems asmeniškai yra tekę susidurti su korupcija privačiame sektoriuje. Kaip matyti iš gautų rezultatų analizės, 52 proc. apklaustųjų nurodė, jog jiems asmeniškai teko susidurti su korupcija privačiame sektoriuje, o likusiems 48 proc. neteko.

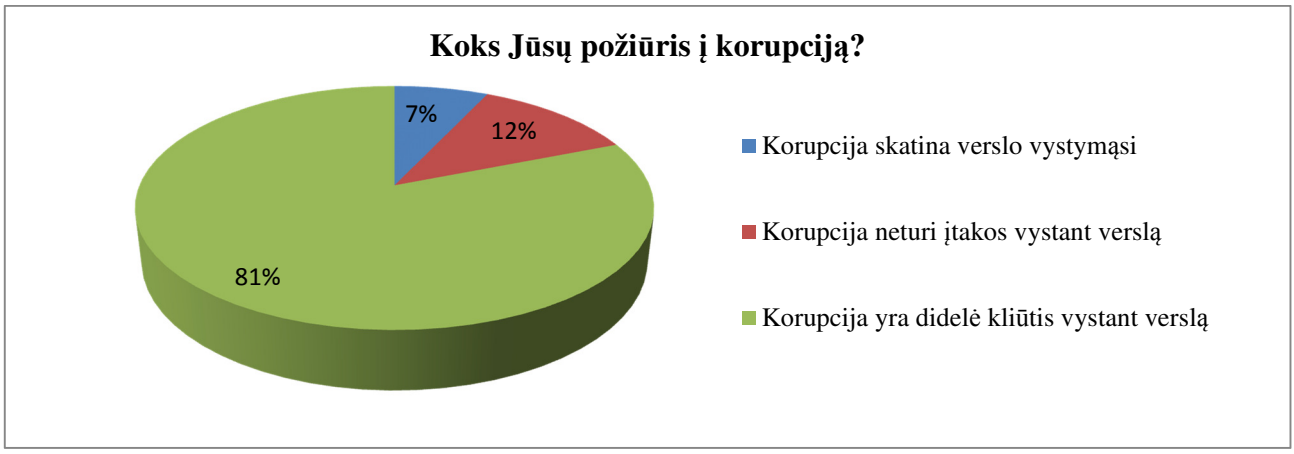
4 diagrama. Susidūrimas su korupcija privačiame sektoriuje (proc.).

Respondentų, kurie pažymėjo susidūrę su korupcija privačiame sektoriuje, buvo paprašyta nurodyti kuo tikslesnį atvejų skaičių. Iš 52 apklaustųjų 35 nurodė, kad su korupcija privačiame sektoriuje susidūrė : 2 kartus – 13 apklaustųjų, 3 kartus – 9 apklaustieji, 5 kartus – 5 apklaustieji, 10 kartų – 3 apklaustieji. 5 respondentai į atsakymui skirtas vietas vietoje tikslaus skaičiaus įrašė: „keletą kartų“ - 3 apklaustieji, „N kartų“ – 2 apklaustieji.

Apibendrinant galima teigti, jog apklaustieji suvokia, atpažįsta ir atskiria korupcijos atvejus, pasireiškiančius privačiame sektoriuje, o korupcijos atvejų dažnumas dar kartą patvirtina, kad korupcija privačiame sektoriuje yra atvira ir opi problema, kurią būtina spręsti.

5 diagrama. Respondentų požiūris į korupcijos įtaką verslui (proc.).

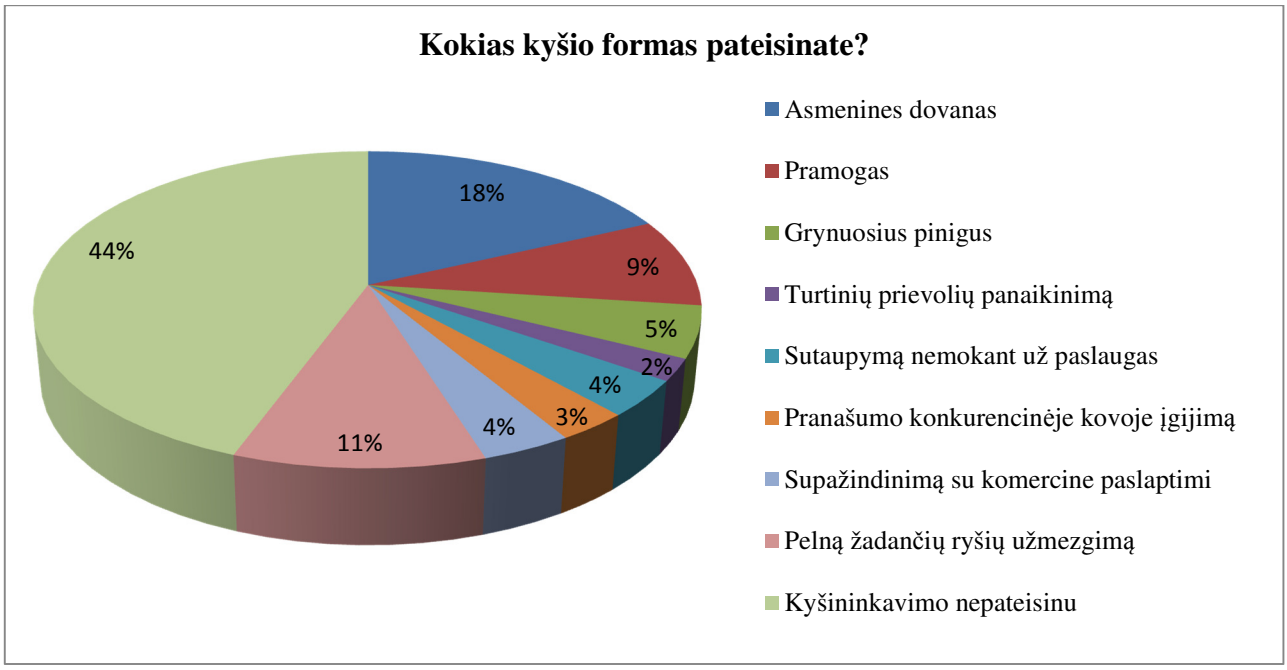

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti respondentų požiūrį, kokią įtaką verslui turi korupcija. Tyrimo rezultatai rodo, jog 81 proc. apklaustųjų pritaria teiginiui, kad korupcija yra didelė kliūtis vys-

tant verslą, 12 proc. apklaustųjų mano, kad korupcija neturi įtakos vystant verslą, o likusių 7 proc. požiūris į korupciją teigiamas, apklaustieji mano, kad korupcija skatina verslo vystymąsi. Svarbu akcentuoti, jog iš 19 respondentų, manančių, kad korupcija skatina arba neturi įtakos verslui, vos 5 respondentai, ankstesniu atsakymu į klausimą patvirtino, turėję asmeninės korupcinės patirties privačiame sektoriuje. Tuo tarpu iš 81 respondento, manančio, kad korupcija yra didelė kliūtis vystant verslą net 43 buvo susidūrę su korupcija privačiame sektoriuje.

Galima daryti išvadą, kad tik turėję korupcijos privačiame sektoriuje patirties, įmonių vadovai geba objektyviai vertinti situaciją ir suprasti tikrąjį – neigiamą korupcijos poveikį verslui.

6 diagrama. Kyšio formos, kurias pateisina tyrimo dalyviai (proc.).

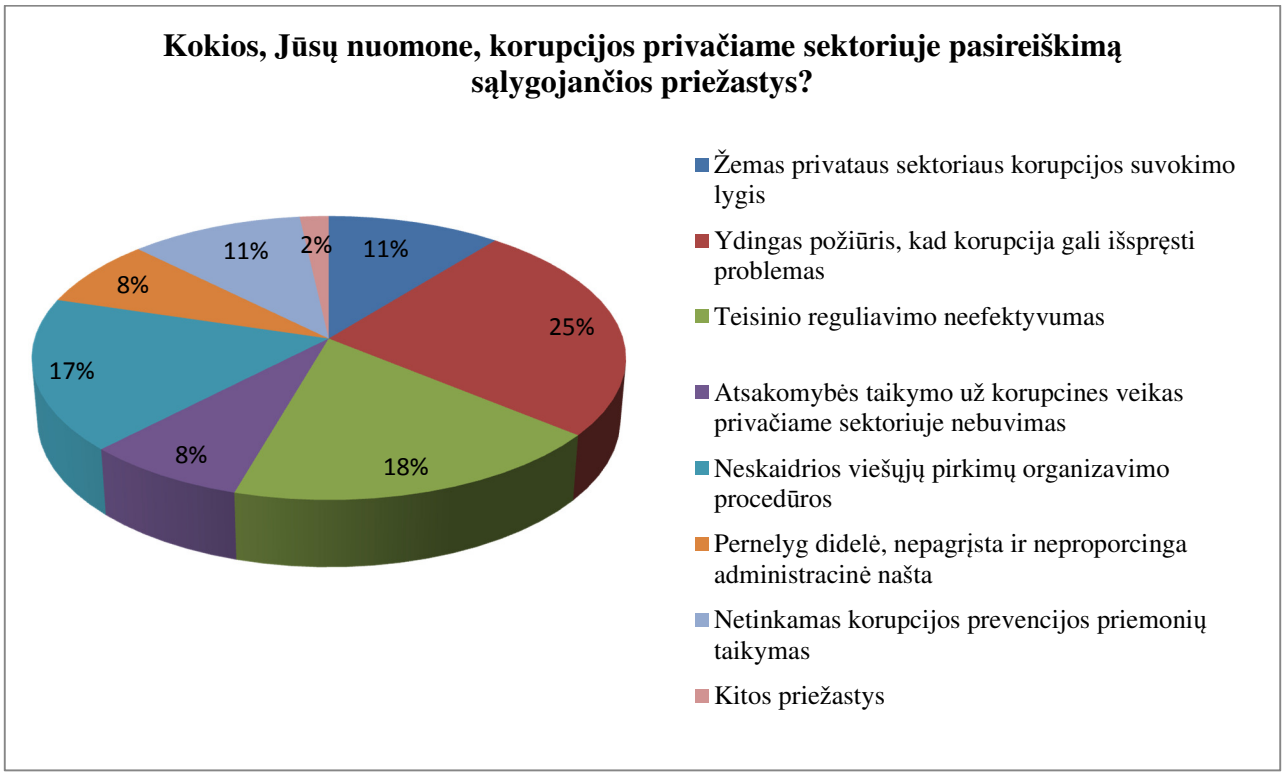
Baigiamojo darbo teorinėje dalyje, plačiai analizuotos įvairios korupcijos formos, kai tarpusavyje sąveikauja privatūs subjektai. Praktinio tyrimo metu siekta sužinoti privataus verslo atstovų nuomonę apie vieną iš korupcijos formų – kyšininkavimą. Tiriamųjų klausta kokias kyšio formas jie pateisina. Diagramoje matyti, kad 44 proc. apklaustųjų (21 iš jų buvo susidūręs su korupcija privačiame sektoriuje) korupciją laiko neigiamu reiškiniu ir kyšininkavimo nepateisina. 18 proc. apklaustųjų pateisina asmenines dovanas, 11 proc. – pelną žadančių ryšių užmezgimą, 9 proc. – pramogas, 5 proc. – grynuosius pinigus, po 4 proc. – sutaupymą nemokant už paslaugas ir supažindinimą su komercine paslaptimi, 3 proc. – pranašumo konkurencinėje kovoje įgijimą ir vos 2 proc. apklaustųjų pateisina turtinių prievolių panaikinimą.

Darbe yra išanalizuota, kad korupcijos privačiame versle negalima painioti su korupcija viešame sektoriuje. Versle galioja kitokie tarpusavio santykiai ir konkurencijos galimybės, o veiksmai savo išraiška artimi kyšininkavimui ne visais atvejais traktuojami kaip nusikaltimas už kurį pri-

valoma atsakyti. Studijuojant verslo ir vadybos programas nuolat pabrėžiama, jog vienas iš pagrindinių sėkmingo verslo plėtojimo principų yra geras marketingas (pvz. įvairūs renginiai, reklama, demonstruojama ant įvairių suvenyrų, rašiklių, puodelių ir pan., kurie dovanojami ne kaip kyšis ar asmeninė dovana, o kaip įmonės reklama). O reiškinys „paslauga už paslaugą“ dažniau vertinamas kaip vienas iš sėkmingų įmonės lėšų taupymo būdų nei kyšis.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, siekiant korupcijos privačiame sektoriuje mastų sumažinimo, labai svarbu, kad įmonių vadovai suvoktų, gebėtų atskirti ir savo darbuotojams aiškiai apibrėžtų legalias verslo gerinimo priemones, ir susilaikytų nuo neetiškų veiklos apraiškų (įvairių kyšio formų), kurių pateisinimas dažniausiai suteikia tik momentinę naudą, o ateityje neigiamai atsiliepia kituose verslo sandoriuose.

7 diagrama. Korupcijos privačiame sektoriuje pasireiškimą sąlygojančios priežastys (proc.).

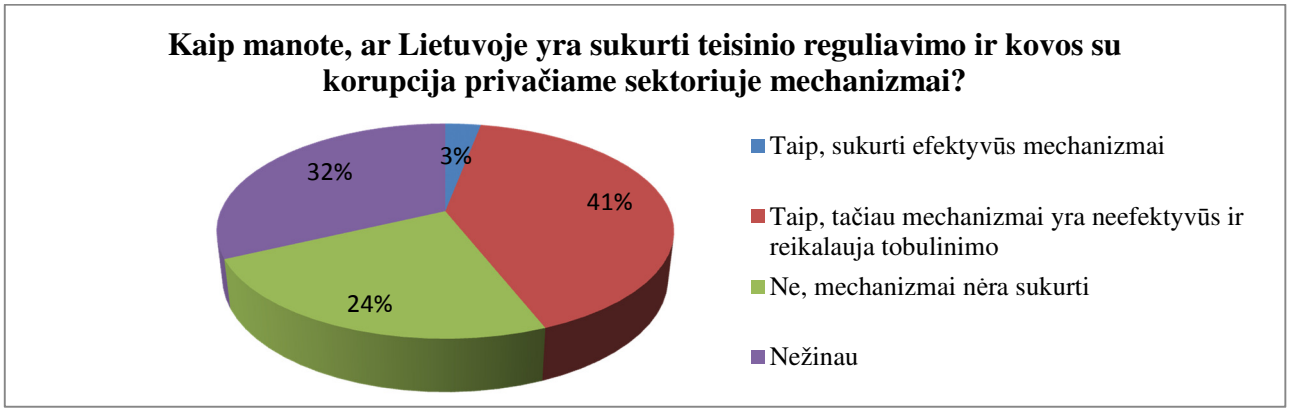

Tyrimo metu išsiaiškinus, kad korupcija privačiame sektoriuje yra dažnas reiškinys, taip pat svarbu sužinoti privačių verslo įmonių atstovų nuomonę, kokios priežastys sąlygoja šio neigiamo reiškinio pasireiškimą. Išanalizuoti duomenys atskleidė, kad svarbiausiomis, korupcijos atvejus lemiančiomis, priežastimis laikomos: ydingas požiūris, kad korupcija gali išspręsti problemas – 25 proc. apklaustųjų, teisinio reguliavimo neefektyvumas – 18 proc. apklaustųjų, neskaidrios viešųjų pirkimų organizavimo procedūros – 17 proc. apklaustųjų, žemas privataus sektoriaus korupcijos suvokimo lygis ir netinkamas korupcijos prevencijos priemonių taikymas – 22 proc. apklaustųjų, pernelyg didelė, nepagrįsta administracinė našta verslui ir atsakomybės taikymo už korupcines vei-

kas privačiame sektoriuje nebuvimas – 16 proc. apklaustųjų. Anot 2 proc. apklaustųjų, korupciją lemia kitos priežastys: per švelnios bausmės, retai kada gresianti reali laisvės atėmimo bausmė, sąžiningumo ir savigarbos stoka, informavimo priemonių nepakankamumas, teisinio apibrėžtumo trūkumas, nes nėra aišku kas laikoma korupcija privačiame sektoriuje, kaip teisiškai reguliuoti santykius, kokie veiksmai baustini, o kokie legalūs. Pasak apklaustų įmonių vadovų, dažnai pasitaiko situacijų, kai tą patį reiškinių du asmenys vertina dvejopai – vienas supranta kaip korupciją privačiame sektoriuje, o kitas to nelaiko korupcija ir pateisina.

Atsižvelgiant į dažniausiai nurodytas korupciją sąlygojančias priežastis, pasitvirtino faktas, jog korupcija privačiame sektoriuje yra itin sudėtingas reiškinys, o problemos sprendimas reikalauja kompleksinių kovos priemonių sukūrimo ir taikymo. Teorinėje darbo dalyje buvo plačiau aptartos viešųjų pirkimų organizavimo procedūrų skaidrumo ir administracinės naštos verslui mažinimo problemų sprendimo priemonės, tačiau kaip matyti iš gautų rezultatų, įmonių vadovai šių problemų nelaiko prioritetinėmis. Korupcijos pasireiškimą dažniau sąlygoja ydingas ir iškreiptas verslo atstovų požiūris, kad davus kyšį, atlikus nesąžiningus ir verslo etikai prieštaraujančius veiksmus bus išvengta versle dažnai pasitaikančių problemų. Tokį verslininkų požiūrį galima formuoti, bandyti keisti antikorupcinio švietimo, informavimo ir kitomis teisinėmis priemonėmis, tačiau visos antikorupcinės iniciatyvos dažniausiai lieka popieriuje, nes nėra subjektų, galinčių jas įgyvendinti. Kitas daug efektyvesnis būdas priversti verslą veikti sklandžiai ir atsisakyti korupcijos kaip lengviausio kelio iškilusioms problemoms spręsti – tinkamai vykdoma užsienio investuotojų pritraukimo politika. Užsieniečiams skaidrumas svetimoje valstybėje yra daug svarbesnis nei darbo santykiai. Vidutinės ir stambios įmonės, turinčios tikslą plėsti verslą ir užmegzti santykius su užsienio investuotojais, turėtų savo verslą reprezentuoti skaidrios veiklos pavyzdžiais, o ne problemų sprendimu, pasitelkiant kyšius.

8 diagrama. Respondentų nuomonė apie teisinio reguliavimo ir kovos su korupcija privačiame sektoriuje mechanizmus (proc.).

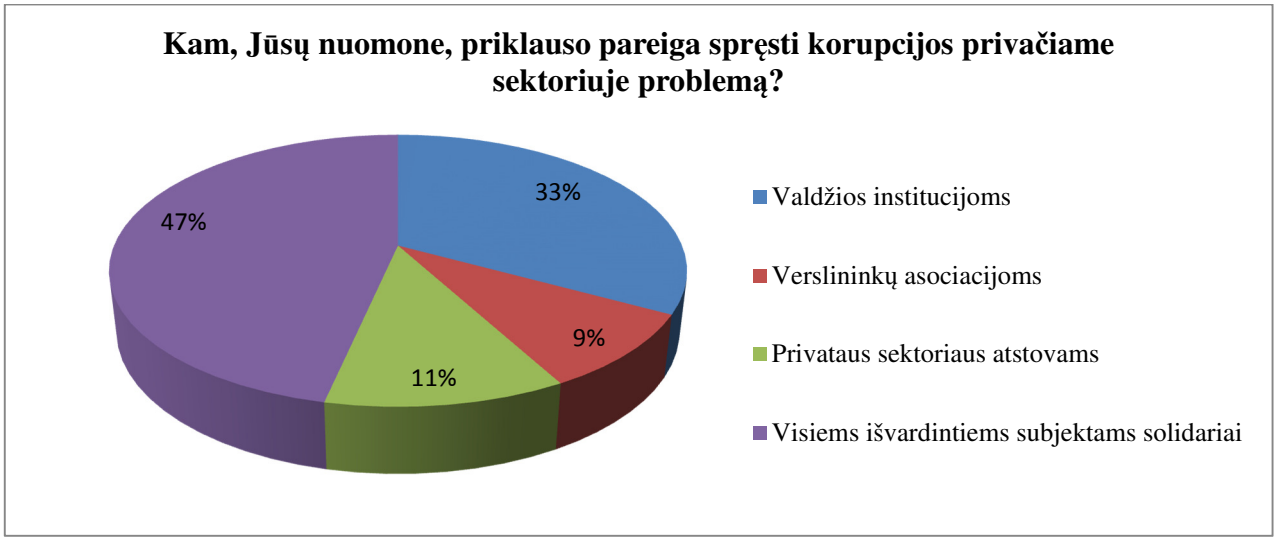

Atsižvelgiant į 7 diagramos duomenis, 17 proc. tyrimo dalyvių įsitikinę, kad korupcijos privačiame sektoriuje pasireiškimo priežastis – teisinio reguliavimo neefektyvumas. Teorinėje darbo dalyje analizuota teisinio reguliavimo problema ir pateikti siūlymai dėl teisinio reguliavimo tobulinimo. Siekiant pagrįsti teorinę analizę, respondentų buvo teirautasi ar Lietuvoje yra sukurti teisinio reguliavimo ir kovos su korupcija privačiame sektoriuje mechanizmai. Apklausos metu respondentams buvo pateikti trys teiginiai, o abejojantiems palikta galimybė pasirinkti atsakymą „nežinau“. Tiriamųjų atsakymai pasiskirstė tokia tvarka: 3 proc. pritarė teiginiui, jog Lietuvoje yra sukurti efektyvūs teisinio reguliavimo ir kovos su korupcija privačiame sektoriuje mechanizmai, 41 proc. nurodė, kad mechanizmai yra efektyvūs, tačiau reikalauja tobulinimo, 24 proc. apklaustųjų nuomone mechanizmai nėra sukurti ir 32 proc. tyrimo dalyvių, neturėję aiškios nuomonės, pasirinko atsakymą „nežinau“.

Respondentų, kurie į septintą klausimą atsakė teigiamai, buvo paprašyta išvardinti kokios teisinio reguliavimo ir korupcijos privačiame sektoriuje prevencijos priemonės jiems yra žinomos. Iš 44 proc. apklaustųjų, manančių, kad Lietuvoje yra sukurti teisinio reguliavimo ir kovos su korupcija privačiame sektoriuje mechanizmai tik 15 proc. pateikė jiems žinomus pavyzdžius: privataus sektoriaus atstovų apklausos, anoniminiai pasitikėjimo telefonai, baudžiamosios ir materialinės atsakomybės taikymas, kvalifikacijos praradimas, atsakomybės, už kyšio davimą, panaikinimas prisipažinusiam asmeniui, nacionalinė kovos su korupcija programa, informacijos skleidimas, korupcijos atvejų viešinimas, korupcijos prevencijos įstatymas ir kiti teisės aktai, vienodos konkurencinių sąlygos užtikrinimas visiems verslo subjektams.

Apibendrinus rezultatus, galima daryti išvadą, jog Lietuvoje veikiantys korupcijos kontrolės ir prevencijos privačiame sektoriuje mechanizmai nėra tinkamai išvystyti, neefektyvūs ir netobuli. Didžioji dalis privataus sektoriaus atstovų neigiamai vertina teisinių priemonių įgyvendinimą kovoje su korupcija, kita dalis - nėra informuoti, neturi bendro supratimo apie korupcijos teisinio reguliavimo ypatumus ir galimas teisines pasekmes. Tokia situacija skatina ne tik tobulinti teisinį reguliavimą, peržiūrėti antikorupcinių priemonių sistemą, bet ir atkreipti dėmesį, į verslo subjektų teisinį švietimą. Svarbu užtikrinti, kad esami teisės aktai ir naujų teisės aktų projektai neliktų tik deklaratyvi, neveiksminga korupcinio socialinio reiškinio reguliavimo išraiška.

9 diagrama. Subjektų atsakomybė dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje (proc.).

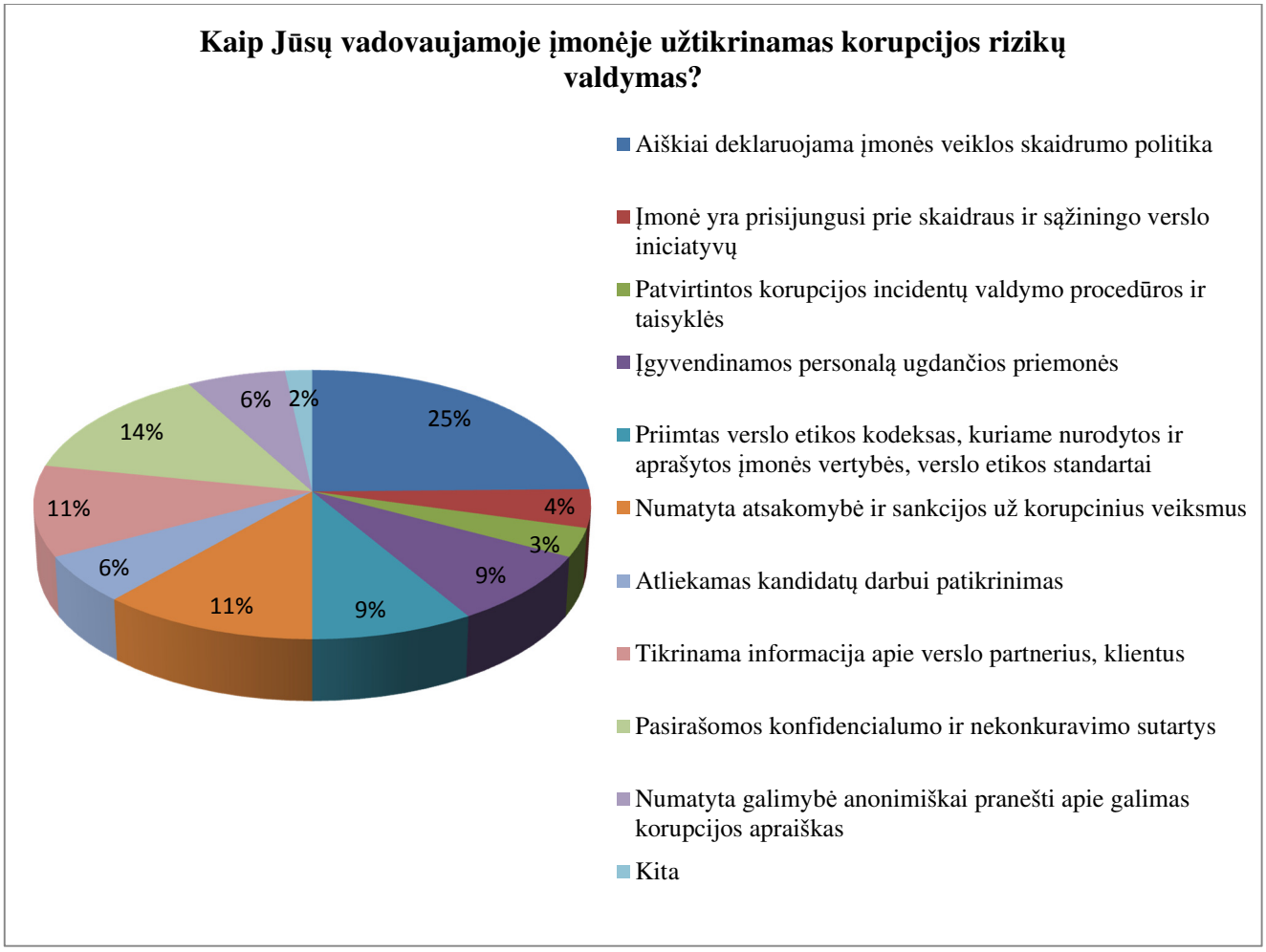

Siekiant rasti atsakymą į baigiamajame darbe iškeltą probleminį klausimą – kaip turėtų būti įgyvendinamas korupcijos valdymo mechanizmas privačiame sektoriuje, pirmiausia, svarbu išsiaiškinti verslo atstovų nuomonę, kokiems subjektams priklausytų pareiga imtis reikiamų priemonių dėl šios problemos suvaldymo. Respondentams pateikti keturi atsakymų variantai, su nurodytais skirtingais subjektais, o pasirinktą atsakymą paprašyta argumentuoti. Išanalizavus apklausos duomenis, matyti, kad 33 proc. apklaustųjų pareigą spręsti korupcijos problemą privačiame sektoriuje priskirtų valdžios institucijoms. Atsakymai motyvuojami tuo, kad problemos sprendimas yra demokratiškos ir skaidrios valstybės pamatas, o valdžios institucijų pareiga, pasitelkus įstatymų leidžiamąją galią, daryti poveikį verslo subjektams. Korupcijos problemos sprendimas turi būti įstatymiškai pagrįstas, valdžios atstovai privalo užtikrinti visuomenės interesą, kurti, tobulinti antikorupcinius įstatymus ir kovos su korupcija mechanizmus. Valdžios institucijos, taikydamos nuobaudas už korupcines veikas - traukdamos baudžiamojon atsakomybėn kyšininkavimo santykiuose dalyvaujančius asmenis, formuoja visuomenės ir tikslinių grupių – pvz. verslo atstovų požiūrį į korupciją kaip nusikaltimą, o ne savaime aiškų socialinį reiškinį, kurį galima toleruoti ir pateisinti. 9 proc. apklaustųjų įžvelgia verslo asociacijų atsakomybę, nes jų pareiga užtikrinti skaidrų, sąžiningą darbą, verslo subjektų lygybę, o žinomų korupcijos atvejų viešinimas paskatintų kurti atitinkamas prevencijos priemones. 11 proc. įmonių vadovų nuomone, pareiga, spręsti korupcijos privačiame sektoriuje problemą, priklauso jiems patiems - privataus sektoriaus atstovams, nes tik nuo jų vadovaujamos politikos priklauso verslo sėkmė. Žalą, kylančią dėl korupcijos, didžiąja dalimi patiria pati įmonė, o įmonių vadovai žino dažniausiai pasitaikančius korupcijos atvejus ir gali taikyti efektyvius korupcijos rizikos valdymo būdus. 47 proc. apklaustųjų nuomone, atsakomybę turėtų prisiimti visi subjektai solidariai, nes korupcijos problemos sprendimas yra ir valdžios institucijų, ir verslininkų asociacijų, ir privataus sektoriaus atstovų pareiga.

Korupcija - visuotinis blogis, tempiantis verslą į ekonominį dugną, mažinantis Lietuvos konkurencingumą. Šis reiškinys yra per daug išvešėjęs ir įsigalėjęs, apimantis daugelį sričių, tad ir problemos sprendimo turi ieškoti visi subjektai solidariai, būtinas visų indėlis į korupcijos mažinimą. Svarbu vystyti vadovų tiesioginį bendravimą, atsakomybės jausmo suvokimą, pagarbą verslo etikai. Valdžios institucijos ir atstovai turi semtis patirties iš kitų valstybių, efektyviai kovojančių su korupcija ir geriausia praktiką taikyti Lietuvoje. Vien verslininkų asociacijos, privatus sektorius ar valstybė be privataus sektoriaus pagalbos - nepajėgūs susidoroti ir išspręsti korupcijos privačiame sektoriuje problemos.

Apibendrinant galima teigti, kad tik bendru visų atsakingų subjektu sutarimu ir suvienytos jėgos pagalba, galima bandyti apibrėžti korupcijos privačiame sektoriuje ribas, sukurti tinkamą teisinę bazę ir efektyvius reguliavimo mechanizmus.

10 diagrama. Korupcijos kontrolės ir prevencijos priemonių taikymas privačiose įmonėse (proc.).

Paskutiniu anketos klausimu respondentų buvo teirautasi kaip jų vadovaujamose įmonėse užtikrinamas korupcijos rizikų valdymas. Vienuolika pateiktų teiginių galima suskirstyti į tris ko-

rupcijos prevencijos priemonių kategorijas, kurios išsamiau aptartos teorinėje darbo dalyje: 38 proc. apklaustų įmonių vadovų nurodė, jog jų vadovaujamoje įmonėje taikomos kultūrinės prevencinės priemonės (aiškiai deklaruojama įmonės veiklos skaidrumo politika – 25 proc. apklaustųjų, įmonė yra prisijungusi prie skaidraus ir sąžiningo verslo iniciatyvų – 4 proc. apklaustųjų, įgyvendinamos personalą ugdančios priemonės – 9 proc. apklaustųjų), 32 proc. taiko teisines prevencines priemones (patvirtintos korupcijos incidentų valdymo procedūros ir taisyklės – 3 proc. apklaustųjų, priimtas verslo etikos kodeksas, kuriame nurodytos ir aprašytos įmonės vertybės, verslo etikos standartai – 9 proc. apklaustųjų, pasirašomos konfidencialumo ir nekonkuravimo sutartys – 14 proc. apklaustųjų, numatyta galimybė anonimiškai pranešti apie galimas korupcijos apraiškas – 6 proc. apklaustųjų) ir 30 proc. respondentų nurodo, kad jų vadovaujamose įmonėse taikomos organizacinės prevencinės priemonės (numatyta atsakomybė ir sankcijos už korupcinius veiksmus – 11 proc. apklaustųjų, atliekamas kandidatų darbui patikrinimas – 6 proc. apklaustųjų, tikrinama informacija apie verslo partnerius, klientus – 11 proc. apklaustųjų. Kita prevencine priemone įvardinamas grynųjų pinigų nenaudojimas - 2 proc. apklaustųjų.

Susisteminus klausimo rezultatus, matyti, kad įmonių vadovams korupcijos rizikos valdymo priemonės yra žinomos ir praktikoje taikomos, deja, tik nedidele apimtimi. Svarbu atkreipti dėmesį, jog iš 25 proc. įmonių vadovų, kurie pažymėjo teiginį „aiškiai deklaruojama įmonės veiklos skaidrumo politika“, 14 proc. penktame klausime pažymėjo pateisinantys įvairias kyšio formas: asmenines dovanas, pramogas, grynuosius pinigus, sutaupymą nemokant už paslaugas, pranašumo konkurencinėje kovoje įgijimą ar supažindinimą su komercine paslaptimi. Toks pastebėjimas leidžia daryti išvadą, kad tam tikros korupcijos prevencijos priemonės yra deklaratyvaus pobūdžio, neturi jokios įtakos įmonės vadovams, o tuo labiau jų pavaldiniams.

Apibendrinti anketinio tyrimo, kurio metu buvo apklausti Šiaulių miesto įmonių vadovai, rezultatai, patvirtino magistro baigiamojo darbo teorinėje dalyje analizuotas problemas. Galima daryti išvadą, kad 98 proc. respondentų patvirtina korupcijos privačiame sektoriuje egzistavimą, tačiau paprašyti pateikti tokio reiškinio apibrėžimą susiduria su keblumais. 88 proc. respondentų skirtingai suvokią šitą neigiamą socialinį reiškinį, tad norint išvengti netinkamai interpretuojamų korupcijos apraiškų sukeltų pasekmių ir teisinių nesusipratimų būtina oficialiai įtvirtinti korupcijos privačiame sektoriuje sampratą, korupcijos prevenciją reglamentuojančiuose teisės aktuose.

Svarbiausios korupcijos privačiame sektoriuje pasireiškimą sąlygojančios priežastys, tokios kaip iškreiptas požiūris į korupciją, teisinio reguliavimo neefektyvumas ir netinkamas korupcijos prevencijos priemonių taikymas įrodo kovos su korupcija mechanizmo netobulumą, veiksmingumo spragas ir problematiškiausius aspektus. Tyrimo dalyviai, paprašyti pateikti rekomendacijas

kaip išspręsti korupcijos privačiame sektoriuje problemą, nurodė, jog svarbiausia suvokti, kad korupcija privačiame sektoriuje veši tokiu pačiu ar net didesniu mastu nei viešame sektoriuje ir tokio reiškinio pateisinimas iškreipia rinką; kiekvienas įmonės vadovas turi ne tik viešai deklaruoti esąs skaidrus, bet tą įrodyti sąžiningu ir konkurencingu verslu; skirti daugiau dėmesio korupcijos atvejų viešinimui internetinėje erdvėje; sudarinėti korumpuotų įmonių sąrašus, kurie atbaidytų verslo partnerius ir užsienio investuotojus; skaidriau skirstyti finansines lėšas; sumažinti arba apriboti grynųjų pinigų srautus įmonių viduje; svarbu jausti atsakomybę ne tik dėl savo, bet ir kitų asmenų veiksmų, todėl sužinojus apie galimus korupcijos atvejus - atlikti pilietinę pareigą ir pranešti teisėsaugos institucijoms; nepamiršti etikos ir moralės vertybių ir ugdyti korupcijos suvokimo lygį.

IŠVADOS

Išanalizavus ir apibendrinus magistro baigiamajame darbe pateiktą teorinę medžiagą ir anketiniu būdu atlikto tyrimo duomenis, gautos šios išvados:

1. Siekiant sumažinti teisinį neaiškumą viešojo administravimo institucijų praktikoje, norint lengviau ir efektyviau taikyti antikorupcines programas bei antikorupcinius įstatymus, ginančius ne tik valstybės, bet ir privataus sektoriaus subjektus, būtina teisės aktuose oficialiai įtvirtinti modernų korupcijos apibrėžimą, pagal kurį korupcija – tai bet kokios neteisėtos materialios ar nematerialios naudos davimas, žadėjimas duoti ar jos suteikimas asmeniui, tą darant tie viešame, tiek privačiame sektoriuje, kad tas asmuo, vykdydamas savo funkcijas atliktų tam tikrą veiksmą ar susilaikytų nuo jo atlikimo, taip pažeisdamas jam skirtą pareigą.

2. Sprendžiant klausimą, ar asmuo BK 230 straipsnio prasme laikytinas valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu ir gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už korupcines nusikalstamas veikas, nepakanka fakto, kad toks asmuo formaliai atitinka BK 230 straipsnio 3 dalyje įvardintus požymius - dirba juridiniame asmenyje (kitoje organizacijoje), verčiasi profesine veikla ir turi administracinius įgaliojimus, arba turi teisę veikti šio juridinio asmens (kitos organizacijos) vardu, arba teikia viešąsias paslaugas. Kiekvienu atveju būtina remtis konkrečiais įstatymais bei kitais teisės aktais, pagrindžiančiais į kokias pareigas asmuo buvo priimtas, kokias funkcijas vykdė, kokias teises, pareigas, įgaliojimus turėjo, o svarbiausia ar asmens veika buvo pažeistas viešasis interesas.

3. Nors tikslus korupcijos privačiame sektoriuje sąvokos apibrėžimas nepateikiamas nei nacionaliniuose, nei supranacionaliniuose, nei tarptautiniuose teisės aktuose, nei moksliniuose darbuose ar praktiniuose tyrimuose, šitą neigiamą reiškinį galima suvokti kaip tam tikrą korupcijos rūšį, kuri įvyksta, kai įmonės vadovas ar kitas darbuotojas, disponuojantis tik jam patikėta galia ir funkcijų vykdymo įtaka, viršija savo užduočių atsakomybę, veikdamas su kitu privačiu asmeniu ar privačiu juridiniu asmeniu, siekdamas neteisėtos asmeninės naudos sau, arba kitam privačiam ar juridiniam asmeniui. Taip padaroma žala visuomenei, tretiesiems asmenims, verslo subjektui, kuriame dirbama arba verslo subjekto klientams

4. Korupcijos privačiame sektoriuje teisinis reguliavimas yra ribotas ir neefektyvus. Problemą išspręsti galima dviem būdais: pirmasis - pasitelkiant baudžiamosios teisės ir civilinės teisės priemones, kovojančias su korupcija tik jai atsiradus ir antrasis būdas – sukuriant savireguliacijos priemonių sistemą įmonės viduje, kai nuo korupcijos atvejų apsisaugoti padeda įvairūs metodai, normos, taisyklės, susitarimai, etinės aplinkos sukūrimas, palengvinantis etiškų ir moraliai teisingų veiksmų identifikavimą.

5. Lietuvos vykdoma politika, valdžios institucijų pastangos ir įvairių priemonių taikymas korupcijos prevencijos ir verslo aplinkos gerinimo srityse palaipsniui duoda teigiamus rezultatus. Biurokratinio aparato suvaržymų mažinimas laikomas vienu didžiausių palengvinimų verslui. Kitas, korupcijos prevencijos aspektu, Lietuvai itin svarbus pasiekimas – oficialiai prasidėjęs stojimas į EBPO, kuriam sėkmingai pasibaigus tikimasi pažaboti įmonių kyšininkavimą svetur, padidinti investuotojų pasitikėjimą, tobulinti šalies valdymą ir teikiamų paslaugų kokybę.

6. Korupcijos rizikų valdymas versle yra progresyvi ir efektyviai veikianti šiuolaikinio verslo apsaugos priemonė, padedanti išsaugoti įmonės reputaciją ir užtikrinti konkurencingumo augimą. Įmonės privalo tvirtai laikytis griežtų teisės, moralės ir verslo etikos normų, nuosekliai taikyti korupcijos prevencijos kultūrines, teisines ir organizacines priemones, tobulinti įmonės antikorupcinę strategiją ir vadovautis skaidraus verslo politika. Įgyvendinus šias priemones verta bendradarbiauti su kitomis įmonėmis, verslo asociacijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, aptarti pagrindines skaidrumo problemas, o gautas išvadas pateikti valstybės institucijoms, kovojančioms su korupcija nacionaliniu lygiu.

7. Apibendrinus anketinio tyrimo rezultatus paaiškėjo, jog 98 proc. Šiaulių miesto įmonių vadovų, patvirtino korupcijos privačiame sektoriuje egzistavimą, 52 proc. pažymėjo turėję asmeninės korupcinės patirties, tačiau paprašyti pateikti tokio reiškinio apibrėžimą susidūrė su keblumais. 88 proc. respondentų išreiškė skirtingas nuomones šiuo klausimu, tai leidžia apginti teiginį, kad įmonių vadovams trūksta privataus sektoriaus korupcijos suvokimo. Kai įmonių vadovai stokoja suvokimo, kokie veiksmai laikytini korupcija privačiame sektoriuje, praktikoje galimos dviprasmiškos situacijos (pvz. ką vienas įmonės vadovas laiko korupcija, kitas gali laikyti legaliais veiksmais ir traktuoti tai kaip priemonę sudaryti sandorį ar išspręsti iškilusią problemą).

8. Korupcijos privačiame sektoriuje reiškinys yra itin išvešėjęs ir įsigalėjęs. Privatus sektorius, vadovaudamasis savireguliacinėmis priemonėmis, be valdžios institucijų, tarptautinių organizacijų, verslo konfederacijų, nėra pajėgus, susidoroti su šia problema. Svarbu kryptingai ir sistemiškai vykdyti švietėjišką antikorupcinę programą, vystyti vadovų tiesioginį bendravimą, atsakomybės jausmo suvokimą, pagarbą verslo etikai. Valdžios institucijų atstovai turi semtis patirties iš kitų valstybių, efektyviai kovojančių su korupcija ir geriausia praktiką taikyti Lietuvoje.

9. Apibendrinant galima teigti, kad tik bendru visų atsakingų subjektų sutarimu ir suvienytos jėgos pagalba, galima bandyti apibrėžti korupcijos privačiame sektoriuje ribas, sukurti tinkamą teisinę bazę ir efektyvius teisinio reguliavimo mechanizmus.

PASIŪLYMAI

Siekiant tinkamai reguliuoti korupciją privačiame sektoriuje ir užtikrinti efektyvią prevenciją siūloma įgyvendinti šiuos pakeitimus ir rekomendacijas:

1. Įtvirtinti oficialų korupcijos privačiame sektoriuje apibrėžimą, korupcijos kontrolę ir prevenciją reglamentuojančiuose teisės aktuose.

2. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas turėtų priimti išaiškinimą, konkrečiai nurodantį, kas laikytina administraciniais įgaliojimais ir viešosiomis paslaugomis korupcijos privačiame sektoriuje kontekste. Taip pat svarbu sudaryti nebaigtinį viešųjų paslaugų ir viešojo administravimo įgaliojimų, kuriuos galėtų turėti valstybės tarnautojui prilygintas asmuo, sąrašą.

3. Įstatymų normos turi apimti „kaltosios šalies“ neveikimą ir neapsiriboti tik veikimu – neteisėta konkurencija ar kitais veiksmais, nes veikimas arba neveikimas gali turėti tokių pačių teisinių pasekmių, nulemti neteisėtos naudos gavimą abiems šalims.

4. Privačių subjektų korupcijos kriminalizavimo tikslas išsaugoti pasitikėjimą ir užtikrinti lojalumą privačiame sektoriuje, tad svarbu į teisinį reguliavimą įtraukti imperatyvius reikalavimus neveikti savo intereso labui ir nepažeisti įmonės interesų.

5. Lietuvos verslo konfederacijai, remiantis geriausia užsienio šalių praktika, parengti informacinį leidinį – Antikorupcijos vadovą, kuris padėtų verslui vykdyti efektyvesnę korupcijos prevenciją.

Darbas baigtas 2015–11– 01
Jovita Poškevičienė

El. paštas j.daudaraviciute@gmail.com

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr.33-1014.
2. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 23-853.
3. Europos Tarybos Civilinės teisės konvencijja dėl korupcijos. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 126-5733.
4. Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją. *Valstybės žinios.*2006, Nr. 136-5145.
5. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos konvencija dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose, 1997.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741;
7. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios.*2002, Nr. 57-2297
8. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios* 2000, Nr. 41-1162. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
9. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: *Justitia*, 2002.
10. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr.60-1945.
11. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 57-2297;
12. Lietuvos Respublikos administracinės naštos įstatymas. *Valstybės žinios.* 2012, Nr. 136-6957
13. Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 2-16;
14. Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 67-1659.
15. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas . *Valstybės žinios.*1999, Nr. 30-856.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 4 d. nutarimas Nr. 1059 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija strategijos“. *Valstybės žinios*. Nr. 77-2702.
17. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. *Valstybės žinios.*2000. Nr. 18-431
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. sausio 15 d. nutarimas Nr. 62 „Dėl organizuoto nusikalstamumo ir prevencijos programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios* 1999. Nr.10
19. 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje.

20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. birželio 17 d. nutarimas Nr. 648 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015-2025 metų programos įgyvendinimo 2015-2019 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“.*TAR,* 2015-09-09, Nr. 13658.
21. Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės programos“. *Valstybės žinios.* 2012, Nr. 149-7630.
22. Viešųjų pirkimų įstatymo 56 ir 92straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr.XIP-3298.
23. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 22, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas. Nr. 15-0144-01-I.
24. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymas. Nr. XIIP-3159.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo teismo praktika

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-160/2013.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-809/2003.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-5/2012

Mokslinė literatūra

29. Eigen, P. Korupcijos tinklas: kaip pasaulinio masto judėjimas kovoja su papirkinėjimu. Vilnius: Dialogo kultūros institutas, 2007.
30. Ragauskas, P., Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E., Vitkutė, E. A. Korupcija privačiame sektoriuje: normatyvinė samprata ir paplitimas tam tikrose srityse. Vilnius: Justitia, 2014.
31. Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
32. Hellman, D. Defining corruption and constitutionalizing democracy. Michigan Law Review. 2013, Vol. 111 Issue 8, 1385-1422.
33. Klitgaard, R., MacLean – Abora, R ., Parris, H. L. Korumpuoti miestai. Praktinis korupcijos gydymo ir prevencijos vadovas. Vilnius: Eugrimas, 2005.

34. Walecki, M. Pinigai politikoje ir korupcija. Korupcijos mįslės. Vilnius: Eugrimas, 2009.
35. Michailovič, I. Korupcijos apibrėžimo problematika. Teisė, 2005, Nr.54.
36. Raudonienė, A. Modernėjanti klasikinio korupcijos apibrėžimo Lietuvoje kaita. *Jurisprudencija*, 2002, t. 32(24).
37. Langseth, P. An Effective Tool to Reduce Corruption. Responfing to Challenges of Corruption. – Rome/Milano, 2000. Publication No. 63.
38. Gutauskas, A. Korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų baudžiamojo teisinio vertinimo aspektai. Verslo ir teisės aktualijos, Vilniaus teisės ir verslo kolegija. ISSN 1822-9530.2008, Vol. 2.
39. Čaikovski, A. Valstybės tarnautojui prilygintas asmuo: funkcijos ir įgaliojimai. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 6(96).
40. Gutauskas, A., Laucius, J. Korupcija Lietuvoje: ikiteisminio ir teisminio nagrinėjimo praktika. Vilnius: Teisės institutas, 2007.
41. Gruodytė, E. Valstybės tarnautojo samprata nusikaltimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams skyriuje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 7(85), p. 92.
42. Petkus, A. Teismų praktikos aktualijos baudžiamosiose bylose dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikmų. *Jurisprudencija*, 2014, 21(2).
43. Zaksaitė, S. Korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo, kvalifikavimo ir įrodinėjimo problemos: kai kurių praktinių pavyzdžių analizė. *Tesės apžvalga*. 2012, Nr. 2(9).
44. Zaksaitė, S. Korupcijos privačiame sektoriuje kriminalizavimo problemos. *Verslo ir teisės aktualijos,* 2012, 7(2).
45. Burda, R. Korupcija privačiame sektoriuje: apibrėžties ir teisinio reguliavimo galimybės. *Verslo ir teisės aktualijos*. 2012, Nr. 7(1).
46. Argandoña, A. Private –to–private corruption. IESE, Working Paper. No 531, 2003.
47. Heine, G., Rose, T. Private Comercial Bribery: A comparison of national and supranational legal structures. Max-Planck Institute, 2003.
48. Hess, D. Corruption in the value chain: private-to-private corruption in Global Corruption Report Corruption and the Private Sector. Transparency International, 2009.
49. M., Martini. Regulating private-to-private corruption,Transparency International, 2014.
50. Raudonienė, A. Korupcijos kategorijų analizė. *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 41 (33).
51. Gavelis, V. Korupcijos klasifikacija ekonominių santykių kontekste. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2010. 1(17).
52. Piliponytė, J. Korupcijos fenomenas. Korupcija aukštosiose mokyklose: požiūriai, problemos, sprendimo galimybės. 2005.

53. Van Duyne, P. C. Will „Caligula“ go transparent? Corruption in Acts and Attitudes: Forum on Crime and Society, 2001, Vol. 1. Nr 2. Centre For International Crime Prevention, United Nations, New York.
54. J. Palidauskaitė, Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr.13.
55. Raudonienė, A. Korupcijos kategorijų analizė. *Jurisprudencija*. 2003. Nr. 41 (33).
56. T.J.F.Riha, The origins of private property and wealth in post-communist society. *International Journal of Social Economics.* Vol.23, Issue 4.
57. Vveinhardt, J., Petrauskaitė, L. Nepotizmo, favoritizmo ir protekcionizmo trianguliacijos koncepcinis modelis. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. Nr. 65.
58. Bagdanskis, T., Nekonkuravimo susitarimų, sudaromų tarp darbdavio ir darbuotojo, reglamentavimo ir taikymo problemos. *Jurisprudencija,* 2013, 20(3).
59. „Transparency International“ Lietuvos skyrius. Baudžiamosios atsakomybės už korupcinius nusikaltimus taikymo iššūkiai. 2011.
60. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Mažiau reguliavimų – mažiau korupcijos: užsienio valstybių patirtis. Vilnius, 2010.
61. United Nations action against corruption and bribery. United Nations Crime Prevention and Criminal Justice Division//September, 1997.

Tarptautiniai antikorupciniai leidiniai

62. UN Guide for Anti-corruption Policines. Global Programme against corruption, 2003.
63. International Chamber of Commerce, Policy and Business Practices. Anti-corruption third party due diligence: a guide for small and medium size entities, No 195-64 Rev2, 2015.
64. ICC Ethics and Compliance Training Handbook, ICC Publication No. 741E, 2013.

Tyrimai ir apklausos

65. Transparency International. Pasaulinis korupcijos barometras 2013.
66. Transparency International. Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014.
67. Europos Komisijos specialus Eurobarometras 397, 2014.
68. PricewaterhouseCoopers. Economic Crime Survey 2014.
69. Pasaulio banko „Doing Business 2015“ tyrimo rezultatai.
70. JAV Ponemono instituto tyrimas: The true cost of compliance, 2011.

Internetiniai šaltiniai

71. Antikorupcijos ekspertas: jei nusižengia vadovas, skaidrumo negalima tikėtis ir iš pavaldinio. Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/verslas/verslas/antikorupcijos-ekspertas-jei-nusizengia-vadovas-skaidrumo-negalima-tiketis-ir-is-pavaldinio.d?id=65528212 [žiūrėta 2015-10-30].

72. Paukštė, A., Prevencija versle – priemonė, kuri atsiperka. Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/verslas/verslas/a-paukste-prevencija-versle-priemone-kuri-atsiperka.d?id=66861242 [žiūrėta 2015-10-29].

73. Transparency International. Prieiga per internetą: *http://transparency.lt/news/2010/06/21/transparency-international-atstovai-komentuoja-privataus-sektoriaus-skaidruma-zurnale-versus/* [žiūrėta 2015-03-12].

74. Teisininko komentaras. Lietuvoje - terpė komerciniam šnipinėjimui? Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/news/daily/law/teisininko-komentaras-lietuvoje-terpe-komerciniam-snipinejimui.d?id=39742761 [žiūrėta 2015-09-05].

75. Transparency International Lietuvos skyrius. Kyšininkavimas svetur. Prieiga per internetą: http://transparency.lt/news/2015/08/20/kysininkavimas-svetur/ [žiūrėta 2015-09-20].

76. Konkurencijos tarybos pranešimas spaudai. Prieiga per internetą: http://kt.gov.lt/index.php?show=news_view&pr_\id=1535 [žiūrėta 2015-03-13]

77. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos pranešimas. Prieiga per internetą: http://www.vtek.lt/vtek/index.php?option=com_content&view=article&id=1027%3A2012-09-11-teismas-atmet-kauno-savivaldybs-tarybos-nari-skund-dl-vtek-sprendimo&catid=29%3Atarnybins-etikos-normos-ir-j-gyvendinimas&Itemid=1 [žiūrėta 2015- 04-03].

78. Seimo Darbo partijos frakcijos pranešimas: „Siūlo įstatinį kapitalą mažinti iki 1 euro“. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=618&p_d=200708&p_k=1 [žiūrėta 2015-10-27].

Poškevičienė J. Korupcijos kontrolė ir prevencija privačiame sektoriuje: teorija ir praktika / Viešosios teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas dr. A. Petkus. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2015. - 86 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta korupcijos kontrolė ir prevencija privačiame sektoriuje. Pirmoje darbo dalyje pateikta korupcijos privačiame sektoriuje sampratos teorinė analizė, nustatyta, kad nacionalinio, supranacionalinio ir tarptautinio lygmens teisės aktuose nepateikta oficiali korupcijos privačiame sektoriuje sąvoka, o pats korupcijos reiškinys apibūdinamas skirtingais aspektais. Iškelta teisinio reguliavimo problema bei pateikti siūlymai, kaip šią problemą spręsti. Antroje dalyje nagrinėjamos korupcijos prevencijos kryptys: valdžios institucijų pastangos tobulinti antikorupcinę politiką ir privačių įmonių korupcijos rizikų valdymas, pasitelkiant korupcijos prevencijos priemonių sistemą. Trečioje dalyje aptariami anketiniu būdu atlikto tyrimo duomenys, siekiant įvertinti privataus sektoriaus korupcijos suvokimo lygį ir išsiaiškinti korupciją sąlygojančias priežastis.

Pagrindiniai žodžiai: korupcija, privatus sektorius, teisinis reguliavimas, antikorupcinė politika, prevencijos priemonės.

Poškevičienė J. Corruption control and prevention in private sector: theory and practice / Final Master Thesis of Public Law. Supervisor – dr. A. Petkus. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2015

ANNOTATION

The Master's dissertation analysed and critically evaluated private corruption control and prevention. The first part of the dissertation begins with theoretical analysis of private sector corruption, ascertaining that national, supranational and international legislation does not provide a formal description for private corruption; with different aspects used for its definition. The problem of legal regulation was raised with suggestions of how to solve the issue. The second part of the dissertation analyses methods of corruption prevention, government institutions' efforts to improve and private companies' corruption risk management.The third part of the dissertation analyses questionnaire survey data in order to ascertain the level of understanding of private sector corruption and find out what the causes corruption the causes of private corruption are.

Key words: corruption, private sector, legal regulation, anti-corruption policy, prevention ways.

Poškevičienė J. Korupcijos kontrolė ir prevencija privačiame sektoriuje: teorija ir praktika / Viešosios teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas dr. A. Petkus. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2015. - 86 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo temos aktualumą ir reikšmingumą nulemia visuomenės, valdžios atstovų, verslininkų empirinių žinių stoka ir ydingas, atsainus požiūris į privataus sektoriaus korupcijos problemą, jos rimtumą ir sukeliamus padarinius. Pakantumo demonstravimas didėjantiems korupcijos mastams, formuoja blogą moralinį klimatą ir iškreiptą požiūrį, kad korupcija privačiame sektoriuje yra ne tokia aktuali ir svarbi problema kaip korupcija viešajame sektoriuje. Norint pakeisti esamą situaciją labai svarbi valstybės ir verslo orientacija į korupcijos prevenciją, būtinas verslo etikos principų propagavimas ir pats svarbiausias aspektas – efektyvaus teisinio reguliavimo mechanizmo sukūrimas.

Darbo tikslas – išanalizuoti korupcijos privačiame sektoriuje reiškinio ypatumus ir nustatyti prioritetines teisinio reguliavimo bei prevencijos kryptis. Tyrimo uždaviniai: išanalizuoti korupcijos privačiame sektoriuje sampratos apibrėžimo problematiką, įvertinti esamą teisinį reguliavimą ir pateikti įžvalgas dėl jo tobulinimo, aptarti antikorupcinės politikos įgyvendinimą ir skaidraus verslo aplinką Lietuvoje, išanalizuoti korupcijos privačiame sektoriuje prevencijos priemonių sistemą ir pateikti siūlymus dėl korupcijos rizikų suvaldymo privačiose įmonėse. Anketinio tyrimo būdu įvertintas įmonių vadovų privataus sektoriaus korupcijos suvokimas, sužinota asmeninė korupcinė patirtis ir išsiaiškintos, jų nuomone, korupciją sąlygojančios priežastys. Tyrimo objektas – korupcija privačiame sektoriuje. Darbe suformuluotos dvi mokslinės problemos: kas yra korupcija privačiame sektoriuje? ir kaip turėtų būti įgyvendinami teisinio reguliavimo ir kovos su korupcija privačiame sektoriuje mechanizmai?

Darbo pradžioje buvo atlikta išsami preliminarių, antrinių ir pagrindinių mokslinių šaltinių, mokslinės informacijos, panašių darbų analizė, įvertinta faktinė medžiaga, išanalizuoti ir susisteminti įvairių Lietuvos ir užsienio teisės bei politikos mokslininkų darbai bei tyrimai.

Išanalizavus teorinius darbo aspektus ir įvertinus anketiniu būdu atlikto tyrimo dalyvių nuomones, galima daryti išvadą, kad korupcija privačiame sektoriuje, tai toks reiškinys, kai įmonės vadovas ar kitas darbuotojas, disponuojantis tik jam patikėta galia ir funkcijų vykdymo įtaka, viršija savo užduočių atsakomybę, veikloje su kitu privačiu asmeniu ar privačiu juridiniu asmeniu, siekdamas neteisėtos asmeninės naudos sau, arba kitam privačiam ar juridiniam asmeniui.

Poškevičienė J. Corruption control and prevention in private sector: theory and practice / Final Master Thesis of Public Law. Supervisor – dr. A. Petkus. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2015.

SUMMARY

This Masters' Thesis examines the consequences of insufficient empirical knowledge of private sector corruption amongst individuals, government officers and within corporations and businesses. Tolerance of growing corruption leads to a negative moral climate, where corruption in the private sector is not viewed as seriously as corruption within the public sector. In order to improve the current situation, government and commercial organisations must concentrate upon corruption prevention; promoting ethical business principals as the most important aspect of commerce, thereby creating an effective legal regulation mechanism.

This research will analyse private sector corruption and set proposals for prevention and legal regulation of private sector corruption. Research tasks/objectives:

- Outline current perceptions of corruption, analysing widespread problems in defining private sector corruption.
- Evaluate current government legislation and regulation of private sector corruption, discussing how current anti-corruption policies are insufficient in the unregulated business environment in Lithuania; identifying areas for improvement.
- Evaluate current private sector corruption prevention methods, looking at proposals for more effective corruption risk management.

Through a questionnaire, company directors were surveyed on their understanding and personal experiences of private sector corruption. The questionnaire focussed upon the two main issues/objectives of this Thesis: what is corruption in the private sector, and how should legislature and anti-corruption mechanisms be implemented?

The beginning of the dissertation analyses preliminary, secondary and main scientific sources; science-based information; similar dissertations and information from various Lithuanian and foreign law political professors' researches and dissertations.

After analysing the theoretical aspects of research and assessing the answers of the questionnaire participants, the conclusion of this Thesis is that corruption within the private sector is viewed as a situation where the head of the company, or an employee with authorizations for executive functions, uses or exceeds the granted powers in order to gain benefit for himself, a third party or another legal entity.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

ANKETA

Mykolo Romerio universiteto magistrantė Jovita Poškevičienė vykdo apklausą tema „KORUPCIJOS KONTROLĖ IR PREVENCIJA PRIVAČIAME SEKTORIUJE“.

Šiuo tyrimu siekiama įvertinti privataus sektoriaus korupcijos suvokimą, išsiaiškinti korupciją sąlygojančias priežastis, nustatyti respondentų korupcinę patirtį ir įvertinti korupcijos prevencijos prioritetines kryptis.

Anketa yra anoniminė, atsakymai į pateiktus klausimus bus naudojami tik baigiamojo darbo teorinės analizės metu gautoms išvadoms pagrįsti. Jums tinkamus atsakymus pažymėkite „X“ ir parašykite savo nuomonę nurodytoje vietoje.

Ačiū už bendradarbiavimą!

1. Kas, Jūsų nuomone, yra korupcija privačiame sektoriuje?

……
……
……
……

2. Ar, Jūsų nuomone, korupcija privačiame sektoriuje yra dažnas reiškinys?

- o *Labai dažnas*
- o *Dažnas*
- o *Retas*
- o *Tokio reiškinio nėra*
- o *Nežinau*

3. Ar Jums asmeniškai yra tekę susidurti su korupcija privačiame sektoriuje? Jei taip, kiek kartų?

- o *Taip, yra tekę susidurti (….) kartus (ų)*
- o *Ne, neteko*

4. Koks Jūsų požiūris į korupciją?

- o *Korupcija skatina verslo vystymąsi*
- o *Korupcija neturi įtakos vystant verslą*
- o *Korupcija yra didelė kliūtis vystant verslą*

5. Kokias kyšio formas pateisinate?

- o *Asmenines dovanas*
- o *Pramogas*
- o *Grynuosius pinigus*
- o *Turtinių prievolių panaikinimą*

- *Sutaupymą nemokant už paslaugas*
- *Pranašumo konkurencinėje kovoje įgijimą*
- *Supažindinimą su komercine paslaptimi*
- *Pelną žadančių ryšių užmezgimą*
- *Kita .....*
- *Kyšininkavimo nepateisinu*

6. Kokios, Jūsų nuomone, korupcijos privačiame sektoriuje pasireiškimą sąlygojančios priežastys?

- *Žemas privataus sektoriaus korupcijos suvokimo lygis*
- *Ydingas požiūris, kad korupcija gali išspręsti problemas*
- *Teisinio reguliavimo neefektyvumas*
- *Atsakomybės taikymo už korupcines veikas privačiame sektoriuje nebuvimas*
- *Neskaidrios viešųjų pirkimų organizavimo procedūros*
- *Pernelyg didelė, nepagrįsta ir neproporcinga administracinė našta*
- *Netinkamas korupcijos prevencijos priemonių taikymas*
- *Kitos priežastys.....*

.....
.....

7. Kaip manote, ar Lietuvoje yra sukurti teisinio reguliavimo ir kovos su korupcija privačiame sektoriuje mechanizmai?

- *Taip, sukurti efektyvūs mechanizmai*
- *Taip, tačiau mechanizmai yra neefektyvūs ir reikalauja tobulinimo*
- *Ne, mechanizmai nėra sukurti*
- *Nežinau*

8. Jei į septintą klausimą atsakėte teigiamai, išvardinkite kokios teisinio reguliavimo ir korupcijos privačiame sektoriuje prevencijos priemonės Jums yra žinomos?

……
……
……
……

9. Kam, Jūsų nuomone, priklauso pareiga spręsti korupcijos privačiame sektoriuje problemą? Atsakymą pagrįskite.

- *Valdžios institucijoms, nes……*

.....

- *Verslininkų asociacijoms, nes.....*

……..

- *Privataus sektoriaus atstovams, nes……*

.....

- *Visiems išvardintiems subjektams solidariai, nes.....*

……..

10. Kaip Jūsų vadovaujamoje įmonėje užtikrinamas korupcijos rizikų valdymas?

- *Aiškiai deklaruojama įmonės veiklos skaidrumo politika*
- *Įmonė yra prisijungusi prie skaidraus ir sąžiningo verslo iniciatyvų*
- *Patvirtintos korupcijos incidentų valdymo procedūros ir taisyklės*
- *Įgyvendinamos personalą ugdančios priemonės (prevenciniai pokalbiai, seminarai, verslo etikos ar teisinio pobūdžio mokymai)*
- *Priimtas verslo etikos kodeksas, kuriame nurodytos ir aprašytos įmonės vertybės ir verslo etikos standartai*
- *Numatyta atsakomybė ir sankcijos už korupcinius veiksmus*
- *Atliekamas kandidatų darbui patikrinimas*
- *Tikrinama informacija apie verslo partnerius, klientus*
- *Pasirašomos konfidencialumo ir nekonkuravimo sutartys*
- *Numatyta galimybė anonimiškai pranešti apie galimas korupcijos apraiškas*
- *Kita…….....*

Čia galite parašyti savo nuomonę ir pateikti rekomendacijas kaip išspręsti korupcijos privačiame sektoriuje problemą.

……
……
……
……
……
……
……
……

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015 – 11 – 01

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Teisės fakulteto, Viešosios teisės magistrantūros studentė Jovita Poškevičienė, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „KORUPCIJOS KONTROLĖ IR PREVENCIJA PRIVAČIAME SEKTORIUJE: TEORIJA IR PRAKTIKA“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ Jovita Poškevičienė

(parašas)